

STRATEGIA ROZWOJU MIASTA BIŁGORAJA NA LATA 2024-2035

Opracowanie:

Centrum Doradztwa Strategicznego,

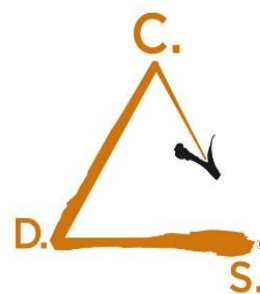
D. Bieńkowska, C. Ulasiński

J. Szymańska, M. Widuch

30 – 103 Kraków ul. Włóczków 22/3,

tel. (12) 623 77 40, fax (12) 623 77 85,

www.cds.krakow.pl; e-mail: cds@cds.krakow.pl

Spis treści

Wprowadzenie	5
Struktura dokumentu Strategii	6
Wnioski z diagnozy	8
Wymiar społeczny	8
Demografia	8
Edukacja.....	13
Pomoc społeczna.....	15
Aktywność społeczna.....	15
Oferta czasu wolnego	17
Opieka zdrowotna	19
Wymiar gospodarczy	22
Przedsiębiorczość	22
Finanse samorządowe.....	25
Turystyka.....	28
Rynek pracy.....	29
Wymiar przestrzenny.....	32
Środowisko przyrodnicze i tereny zielone	32
Infrastruktura komunalna.....	35
Transport i komunikacja.....	37
Wizja rozwoju Miasta Biłgoraja do 2035 roku	40
Obszary strategicznego rozwoju miasta Biłgoraja na lata 2024 – 2035.....	41
Obszar społeczny.....	41
Obszar gospodarczy.....	42
Obszar przestrzenno-środowiskowy	42
Plany działań dla obszarów strategicznego rozwoju Miasta Biłgoraja: cele strategiczne i kierunki działań	44
Obszar społeczny – plan działań (1)	47
Obszar gospodarczy – plan działań (2)	52
Obszar przestrzenno-środowiskowy – plan działań (3).....	55
Obszary Strategicznej Interwencji (OSI)	61
OSI określone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego	61
Obszar Strategicznej Interwencji w Mieście Biłgoraju.....	63
• OSi: „Zielona Oś Biłgoraja”	63

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta Biłgoraja	68
Wprowadzenie	68
Uwarunkowania funkcjonalno-przestrzenne i środowiskowe oraz działania przewidziane do realizacji	69
Uwarunkowania środowiskowe – opis aspektów hydrologicznych.....	73
Zalecenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej	80
System realizacji Strategii.....	86
Zarządzanie realizacją Strategii.....	86
Podmioty zaangażowane we wdrażanie Strategii	87
Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych.....	87
Monitoring i ewaluacja Strategii	90
Obszar społeczny	90
Obszar gospodarczy	91
Obszar przestrzenno - środowiskowy	91
Procedura prowadzenia sprawozdawczości oraz weryfikacji i oceny postępów w realizacji zamierzeń strategicznych	92
Procedura aktualizacji Strategii	92
Ewaluacja ex-ante.....	93
Zgodność Strategii z dokumentami wyższego rzędu.....	93
Ramy finansowe i źródła finansowania	94
Spis tabel, rysunków i wykresów	95

Wprowadzenie

Proces opracowania Strategii Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035 rozpoczęto w dniu 4 kwietnia 2023 roku. Prace nad Strategią odbywały się w oparciu o Uchwałę NR XLVII/500/2023 Rady Miasta Biłgoraja z dnia 28 czerwca 2023 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia Strategii Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024 - 2035 oraz określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu strategii, w tym trybu konsultacji.

Za koordynację prac nad Strategią Rozwoju odpowiedzialny był zespół Centrum Doradztwa Strategicznego s.c. D. Bieńkowska, C. Ulasiński, J. Szymańska, M. Widuch. W procesie strategicznym wykorzystano komplementarne metody analityczne, eksperckie i partycypacyjne.

Pierwszym etapem opracowania Strategii Rozwoju było przeprowadzenie procesu diagnostycznego obrazującego kondycję Biłgoraja w ujęciu społecznym, gospodarczym i przestrzennym. W analizie danych zastanych wykorzystano podejście dynamiczne i porównawcze. Dodatkowe wnioski o charakterze jakościowym zostały zebrane podczas wywiadów grupowych przeprowadzonych z osobami odpowiedzialnymi za lokalną politykę rozwoju.

W ramach kolejnego etapu przeprowadzono dwa warsztaty strategiczne skupiające przedstawicieli kluczowych podmiotów i instytucji działających na terenie miasta, m.in. przedstawicieli władz samorządowych, pracowników Urzędu Miasta, reprezentantów instytucji publicznych, społecznych i gospodarczych oraz spółek komunalnych. W ten sposób pracowano nad misją rozwoju miasta, siatką celów dla trzech obszarów strategicznego rozwoju miasta – obszaru społecznego, gospodarczego i przestrzenno – środowiskowego (cele strategiczne, cele operacyjne, proponowane kierunki działań) oraz standardami prowadzenia polityk rozwoju. Jako uzupełnienie warsztatów zastosowano zmodyfikowaną metodę delficką (dodatkowe pytania i zadania kierowane do uczestników warsztatów, bazujące na opracowanym i przesłanym materiale powarsztatowym). Dzięki temu uczestnicy mieli możliwość indywidualnej i odłożonej w czasie analizy, co wspomagało cały proces, a także pozwalało na dopracowanie istotnych zagadnień i kwestii.

Projekt *Strategii Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035* został poddany konsultacjom społecznym, a następnie opiniowaniu przez Zarząd Województwa Lubelskiego.

Strategia Rozwoju Miasta Biłgoraja na Lata 2024-2035 jest efektem wspólnej dyskusji podjętej przez reprezentantów różnych środowisk nad strategicznymi kierunkami rozwoju miasta na najbliższe lata. Przed uczestnikami prac strategicznych postawiono kluczowe pytania o priorytetowe obszary działań, które przyczynią się do rozwoju miasta i podniesienia jakości życia mieszkańców. Warsztaty strategiczne zapewniły partycypacyjny aspekt opracowywania dokumentu. Niniejszy dokument Strategii pozwala porządkować i komunikować plany rozwojowe miasta Biłgoraja, a jednocześnie stanowi praktyczny instrument zarządzania lokalnym rozwojem.

Przebieg procesu tworzenia Strategii przedstawia poniższy schemat.

Struktura dokumentu Strategii

Zawartość Strategii Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035 uwzględnienia wymagania określone w obowiązujących przepisach prawa, w szczególności w:

- ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,
- ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju,
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska,
- ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- ustawie z dnia 20 lipca 2017 r. - Prawo wodne;

a jej struktura odpowiada logice procesu strategicznego.

W dokumencie można wyróżnić 5 głównych części nawiązujących do przebiegu opracowania Strategii.

Część diagnostyczna:

obejmuje rozdział „Wnioski z diagnozy” zawierający prezentację diagnostycznych zestawień danych wraz z wnioskami dla miasta Biłgoraja

w ujęciu społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Dane z diagnozy zostały uzupełnione o główne wnioski z warsztatów strategicznych oraz wywiadów grupowych z kluczowymi osobami w mieście zaangażowanymi w realizację polityk rozwoju.

Część strategiczna:

przedstawia wizję rozwoju miasta Biłgoraja do 2035 roku wraz z opisem trzech podstawowych sfer strategicznego rozwoju miasta: społecznej, gospodarczej oraz przestrzenno-środowiskowej.

Część operacyjna:

zawiera plany działań dla miasta Biłgoraja do 2035 roku w podziale na cele strategiczne, cele operacyjne oraz proponowane kierunki działań. Plany działań są przedstawione dla każdej z trzech sfer rozwoju miasta.

Część przestrzenna:

prezentuje przestrzenny aspekt dokumentu strategii – Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) z poziomu województwa oraz miasta, strukturę funkcjonalno-przestrzenną miasta oraz wytyczne w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej miasta Biłgoraja.

Część wdrożeniowa:

zawiera kluczowe kwestie dotyczące wdrażania założeń strategicznych oraz prowadzenia działań monitorujących wdrażanie strategii, w tym spójność z dokumentami wyższego rzędu oraz wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych.

Wnioski z diagnozy

Rozdział prezentuje kluczowe dla strategicznego rozwoju miasta Biłgoraja wnioski diagnostyczne w podziale na trzy części: zagadnienia społeczne, gospodarcze i przestrzenne. Przedstawione informacje obejmują dane liczbowe, opisy jakościowe, jak również wyniki wywiadów grupowych i warsztatów strategicznych przeprowadzonych w ramach procesu prac nad niniejszą Strategią. Prezentując wnioski z diagnozy kierowano się następującymi zasadami: prezentacja danych i wskaźników w ujęciu porównawczym oraz dynamicznym.

Analiza danych zastanych została przeprowadzona w oparciu o ogólnodostępne dane (m.in. GUS BDL, OKE, PKW) dla jednostek porównawczych (benchmarków):

- średnich wartości dla województwa,
- średnich wartości dla powiatu,
- średnich wartości dla miast jakie wybrano do porównań ze względu na zbliżone parametry rozwojowe (Bochnia, Gorlice, Nowa Ruda).

Ponadto analizę danych zastanych wzbogacono zidentyfikowanymi i omówionymi podczas warsztatów strategicznych kluczowymi problemami strategicznymi jakie bieżąco wpływają na miasto Biłgoraj i są istotne w kontekście jego dalszego rozwoju.

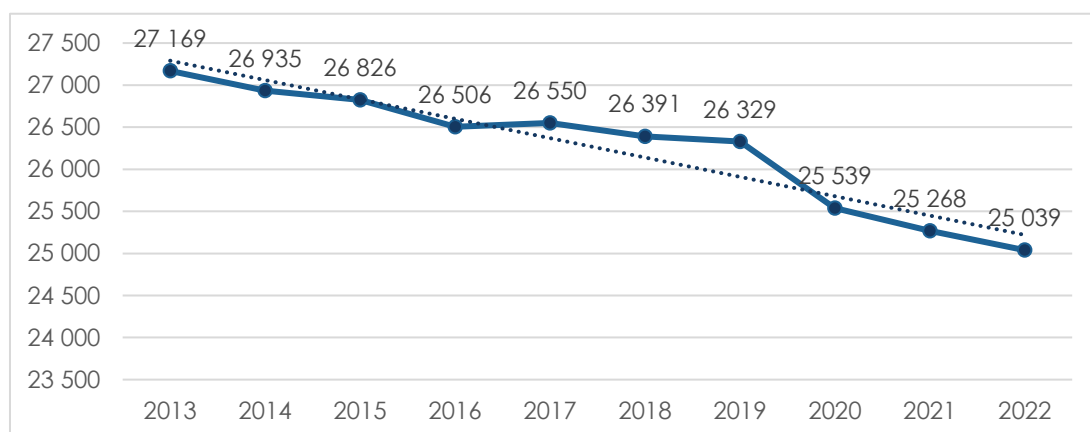
Wymiar społeczny

Demografia

- W mieście Biłgoraju **utrzymuje się spadkowy trend liczby ludności** – w ciągu ostatnich 10 lat spadek o 2 130 osób.

Dynamika zmian liczby ludności w ostatnich 5-ciu latach wskazuje, że wśród analizowanych benchmarków miasto Biłgoraj jest drugą jednostką z największym trendem ujemnym liczby ludności (utrzymuje się on na stałym, ujemnym poziomie).

Wykres 1. Liczba ludności miasta Biłgoraja w latach 2013-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Tabela 1. Zmiana liczby ludności (%) w latach 2017-2022 w mieście Biłgoraju oraz jednostkach porównawczych

Jednostka	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022	2018-2022
LUBELSKIE	-0,41%	-0,44%	-2,44%	-0,90%	-0,67%	-4,78%
Biłgoraj	-0,60%	-0,23%	-3,00%	-1,06%	-0,91%	-5,69%
Bochnia	-0,23%	-0,68%	-2,40%	-0,78%	-0,30%	-4,33%
Gorlice	-0,66%	-0,87%	-3,07%	-1,61%	-1,04%	-7,07%
Nowa Ruda	-0,93%	-1,52%	-2,32%	-1,79%	-1,64%	-7,93%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

— Miasto Biłgoraj charakteryzuje się najwyższą wartością gęstości zaludnienia wśród jednostek porównawczych, pomimo stałego ujemnego trendu wartości tego wskaźnika.

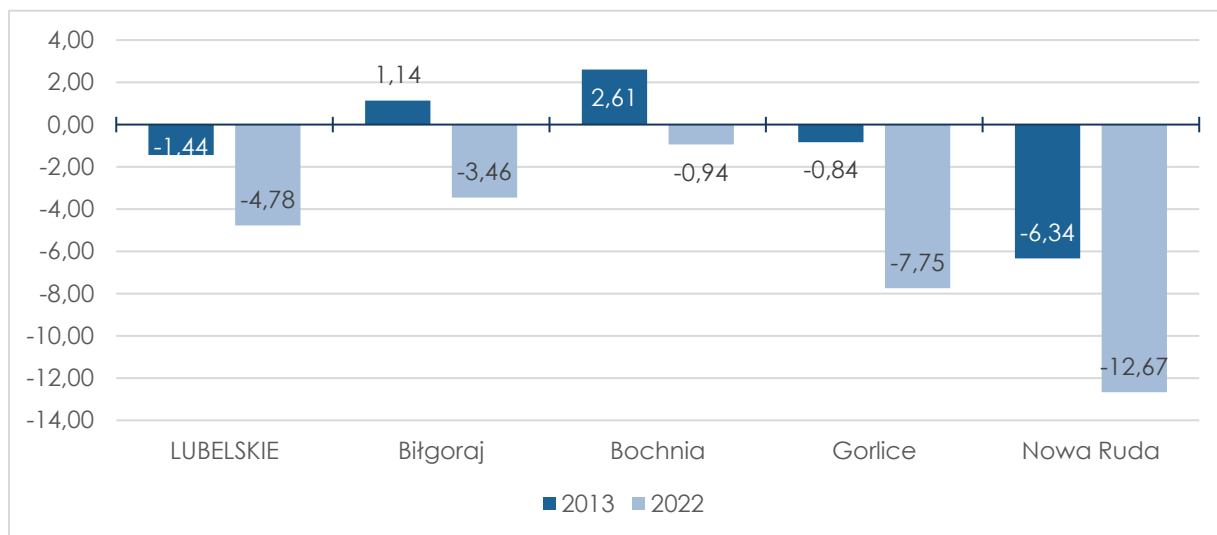
Tabela 2. Gęstość zaludnienia w latach 2018-2022 w mieście Biłgoraj oraz jednostkach porównawczych (os./km²)

Jednostka	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika zmian
LUBELSKIE	84,3	83,9	81,9	81,1	80,6	-4,39%
Biłgoraj	1 250,8	1 247,8	1 210,4	1 197,5	1 186,7	-5,12%
Bochnia	1 001,7	994,9	971,0	963,4	959,9	-4,17%
Gorlice	1 172,8	1 162,6	1 126,9	1 108,8	1 097,2	-6,45%
Nowa Ruda	600,4	591,3	577,6	567,3	558,0	-7,06%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

— W ciągu ostatnich 10 lat poddanych analizie, **przyrost naturalny** w przeliczeniu na 100 mieszkańców, w przypadku miasta Biłgoraja, zmalał o -4,60, a jego dynamika wskazuje na stałą **tendencję spadkową**.

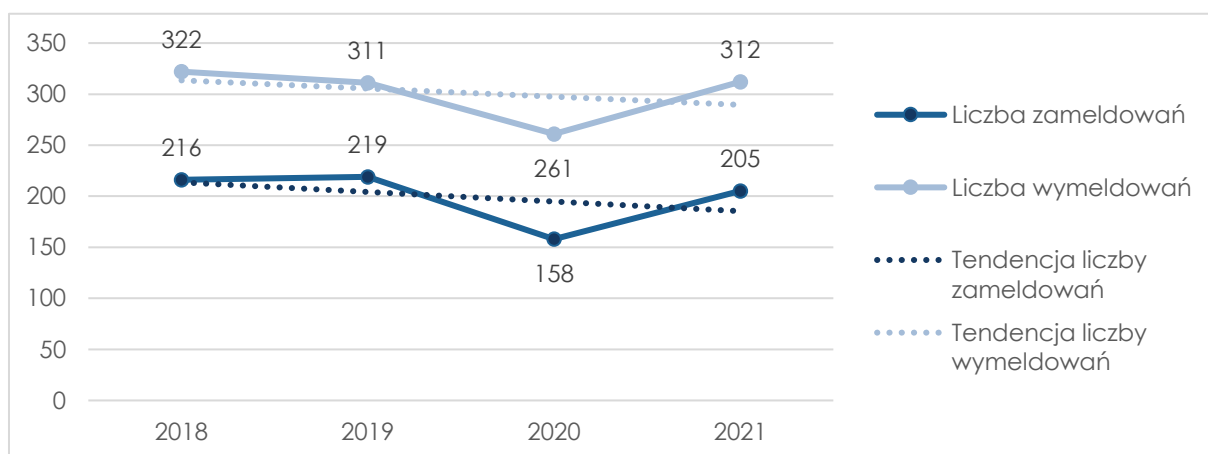
Wykres 2. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w 2013 oraz 2022 roku w mieście Biłgoraj oraz jednostkach porównawczych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

— W latach 2018-2021, liczba zameldowań w mieście Biłgoraju była średnio o 102 mniejsza od liczby wymeldowań. Obie dane cechują się tendencją spadkową, ale **liczba zameldowań** w ciągu tego okresu **spadła** zdecydowanie szybciej (-5,09%), niż liczba wymeldowań (-3,11%).

Wykres 3. Zameldowania i wymeldowania w mieście Biłgoraju w latach 2018-2021*

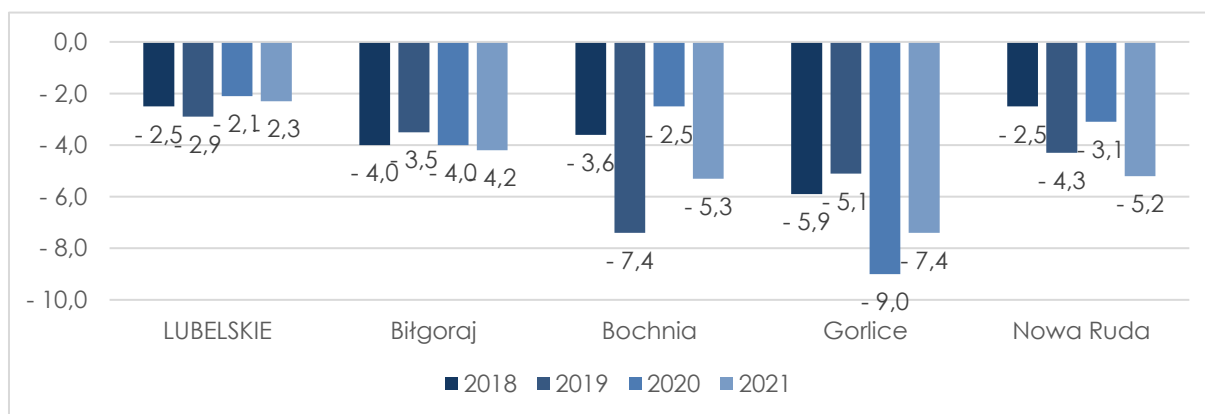
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

- Wskaźnik dotyczący **salda migracji** na 1000 mieszkańców dla miasta Biłgoraja niezmiennie od 2018 roku przyjmuje wartości poniżej 0 ze średnią za ostatnie 4 analizowane lata wynoszącą -3,9.

Saldo migracji jest różnicą pomiędzy imigracją a emigracją na danym obszarze w ciągu roku. Saldo migracji przyjmuje wartości ujemne gdy ilość emigrantów jest wyższa od imigrantów. Sytuacja ta dotyka miasto Biłgoraj, przy czym charakteryzuje także miasta wskazane w niniejszej diagnozie do porównań, jak również obszar województwa lubelskiego (wskaźniki ujemne).

Wykres 4. Saldo migracji na 1000 mieszkańców*

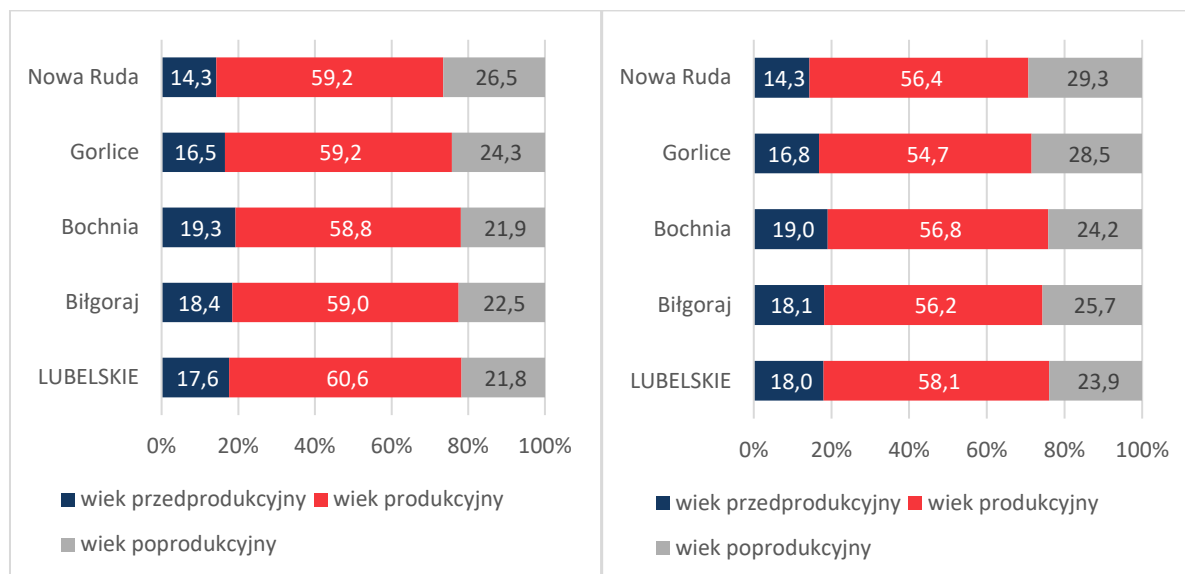

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

- **Struktura ludności** miasta Biłgoraja według ekonomicznych grup wieku jest zbliżona do struktury województwa lubelskiego. Jednak udział **ludności w wieku poprodukcyjnym** w przypadku miasta Biłgoraja cechuje się **szybszym wzrostem** (14,22%) niż ten obliczony dla tej samej grupy w województwie lubelskim (9,63%).

Wykres 5. Udział liczby ludności według ekonomicznych grup wieku w 2018 roku (L) oraz w 2022 roku (P)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

— Wraz ze wzrostem udziału osób w wieku poprodukcyjnym zauważalna jest tendencja **wzrostowa wartości współczynnika obciążenia demograficznego osobami w wieku poprodukcyjnym** dla miasta Biłgoraja. Obliczona wartość dla niej jest jedną z największych wśród tendencji wzrostowych występujących wśród jednostek porównawczych.

Tabela 3. Współczynnik obciążenia demograficznego w mieście Biłgoraju oraz innych jednostkach porównawczych w latach 2018-2022

Jednostka	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika zmian
LUBELSKIE	26,8	27,9	29,6	30,4	31,5	17,54%
Biłgoraj	26,6	28,3	30,9	32,1	34,1	28,20%
Bochnia	27,2	28,9	30,6	31,8	33,1	21,69%
Gorlice	29,6	31,6	35,0	37,0	38,8	31,08%
Nowa Ruda	32,8	34,0	36,0	37,2	38,7	17,99%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

— Niekorzystne trendy demograficzne takie jak m.in. stale spadające saldo migracji, niska dzietność i w efekcie **stopniowe wyludnianie się miasta** wzmacniane jest dodatkowo przez naturalny **odpływ ludzi młodych** do ośrodków akademickich (edukacja wyższa), które stają się konkurencją do zamieszkiwania już po zamknięciu etapu edukacji wyższej - w efekcie młodzi ludzie nie wracają po studiach do Biłgoraja, zostają w większych ośrodkach miejskich, atrakcyjniejszych rynkach pracy.

Edukacja

- W mieście Biłgoraju na przestrzeni lat 2019-2022 zaobserwowano zróżnicowane **tendencje w zdawalności egzaminów**¹. W przypadku **języka polskiego** odnotowany jest **spadek wartości**, niemniej jednak od 2020 roku uczniowie biłgorajskich szkół podstawowych uzyskują wyższe wyniki porównując do pozostałych jednostek. W przypadku egzaminów z **matematyki** oraz **języka angielskiego poziom zdawalności wzrasta**. Porównując miasto Biłgoraj z pozostałymi jednostkami w latach 2020-2022 roku lepsze wyniki miało jedynie miasto Bochnia.

Tabela 4. Wyniki egzaminów ósmoklasistów (%)

Jednostka	Język polski			
	2019	2020	2021	2022
LUBELSKIE	64	60	61	61
Biłgoraj	67	63	68	63
Bochnia	73	63	67	63
Gorlice	63	60	60	63
Nowa Ruda	54	53	51	51
Jednostka	Matematyka			
	2019	2020	2021	2022
LUBELSKIE	44	46	47	56
Biłgoraj	49	49	55	62
Bochnia	58	55	65	74
Gorlice	46	46	50	62
Nowa Ruda	31	35	29	41
Jednostka	Język angielski			
	2019	2020	2021	2022
LUBELSKIE	56	52	63	64
Biłgoraj	62	57	74	71
Bochnia	70	65	77	77
Gorlice	63	54	68	70
Nowa Ruda	49	44	56	59

Źródło: <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow/>

- Wszystkie analizowane jednostki w latach 2018-2021 cechują się spadkową tendencją **liczby uczniów szkół podstawowych w przeliczeniu na 1 oddział**. W przypadku miasta Biłgoraja dynamika zmian wynosi -8%, jednak wartość wskaźnika jest nadal wyższa niż średnia dla województwa lubelskiego. Liczba uczniów szkół ponadpodstawowych w przeliczeniu na 1 oddział w większości

¹ Wskaźnik zdawalności egzaminów ósmoklasisty jest podstawowym i powszechnie stosowanym wskaźnikiem pomiaru jakości edukacji na poziomie podstawowym.

jednostek na przestrzeni ostatnich czterech lat wzrosła. W mieście Biłgoraju dynamika tego wskaźnika wynosi 4%.

Tabela 5. Liczba uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych w przeliczeniu na oddziały*

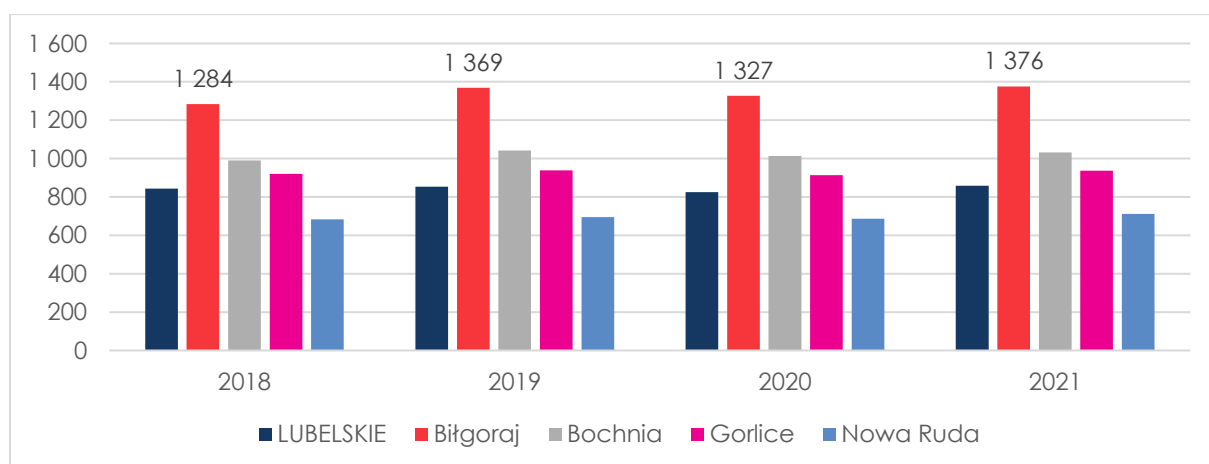
Jednostka	Liczba uczniów szkół podstawowych w przeliczeniu na oddział		Liczba uczniów szkół ponadpodstawowych w przeliczeniu na oddział	
	2018	2021	2018	2021
LUBELSKIE	16	15	22	23
Biłgoraj	21	19	24	25
Bochnia	21	19	25	25
Gorlice	22	21	28	27
Nowa Ruda	19	16	23	24

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

— W latach 2018-2021 dominuje **wzrostowa tendencja** wskaźnika dotyczącego **dzieci w przedszkolach** i innych formach wychowania przedszkolnego w przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat. Miasto Biłgoraj na przestrzeni ostatnich czterech lat utrzymuje pozycję lidera na tle pozostałych jednostek.

Wykres 6. Dzieci w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego w przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

Pomoc społeczna

- Miasto Biłgoraj odznacza się stale **zmniejszającym się** odsetkiem mieszkańców **korzystających ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej** oraz najniższymi wartościami tego wskaźnika w analizowanych latach pośród jednostek porównawczych. Tendencja spadkowa dla miasta Biłgoraja jest zbliżona do tej, którą cechuje się województwo lubelskie.

Tabela 6. Odsetek mieszkańców korzystających ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej w latach 2018-2021*

Jednostka	2018	2019	2020	2021	Dynamika zmian
LUBELSKIE	5,93%	5,37%	4,76%	4,16%	-29,88%
Biłgoraj	3,54%	3,32%	2,87%	2,52%	-28,69%
Bochnia	3,84%	3,26%	3,31%	3,21%	-16,39%
Gorlice	4,15%	3,94%	3,87%	3,60%	-13,27%
Nowa Ruda	4,81%	4,52%	4,60%	3,84%	-20,25%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

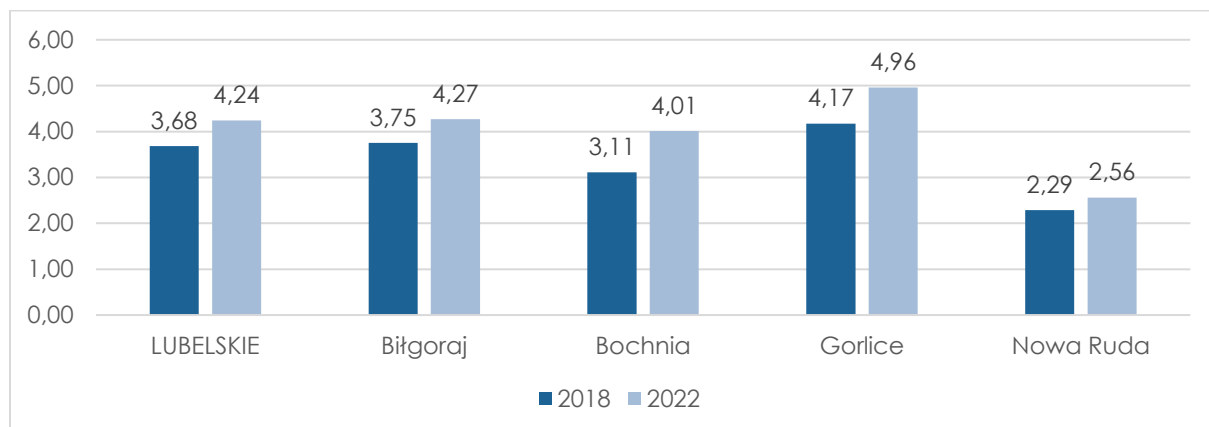
- Wzrost **zapotrzebowania na rozwój oferty wsparcia dziennego** dla osób dorosłych z niepełnosprawnością (obecnie to 24 miejsca – Środowiskowy Dom Samopomocy w Biłgoraju oraz 30 miejsc - Dzienny Dom Pomocy dla Seniorów w Biłgoraju) oraz wzrost zapotrzebowania na rozwoju opieki wytchnieniowej dla opiekunów osób zależnych.

Prezentowana wcześniej tendencja demograficzna - wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym w strukturze mieszkańców miasta Biłgoraja – skutkować będzie wzrostem popytu na usługi opiekuńcze dla osób starszych.

Aktywność społeczna

- W latach 2018-2022 **zwiększyła się liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji** na 1000 mieszkańców. W 2022 roku sytuacja w Biłgoraju wygląda korzystniej niż w jednostkach porównawczych (oprócz Gorlic).

Wykres 7. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców w roku 2018 oraz 2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

- Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się **trend spadkowy** w zakresie **aktywności Rad Osiedlowych** (poza nielicznymi wyjątkami). Równocześnie **aktywność wzrasta** wśród młodych mieszkańców – w 2022 roku powstała **Młodzieżowa Rada Miasta Biłgoraja**.
- Z roku na rok **zwiększają się wydatki na realizację zadań publicznych** natomiast ich udział w budżecie miasta się zmniejsza.

Tabela 7. Wydatkowanie na realizację zadań publicznych w latach 2018-2022

Rok	Wydatkowanie na realizację zadań publicznych (zł)	Udział wydatków w Budżecie Miasta Biłgoraja (%)
2018	1 676 230,79	1,54
2019	1 787 880,85	1,39
2020	1 676 230,79	1,54
2021	1 823 154,44	1,44
2022	1 873 938,25	1,20

Źródło: UM Biłgoraja (Sprawozdanie z realizacji programu współpracy Miasta Biłgoraja z organizacjami pozarządowymi w latach 2018-2022).

- Na przestrzeni lat 2018-2022 obserwuje się **zwiększenie planowanych kwot wydatków** na realizację **Programu Współpracy** Miasta Biłgoraj z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.

Tabela 8. Planowana kwota wydatków na realizację Programu Współpracy Miasta Biłgoraj z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w latach 2018-2022

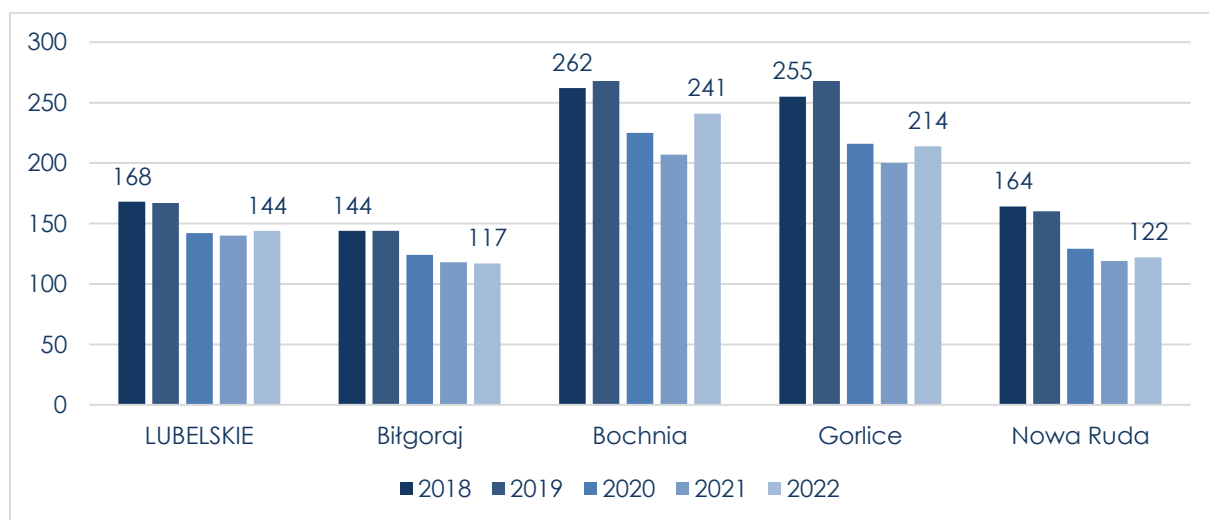
2018	1 740 000
2019	1 780 000
2020	-
2021	2 350 000
2022	2 350 000

Źródło: UM Biłgoraja (Roczny Program Współpracy Miasta Biłgoraj z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego 2018-2022).

Oferta czasu wolnego

— We wszystkich analizowanych jednostkach porównawczych obserwuje się **spadkową tendencję liczby czytelników bibliotek publicznych** w przeliczeniu na 1000 ludności (powszechny wskaźnik, jakim diagnozuje się poziom uczestnictwa w kulturze). Miasto Biłgoraj cechuje się najniższą wartością wskaźnika, dynamika zmian na przestrzeni ostatnich pięciu lat wynosiła -18,75%.

Wykres 8. Liczba czytelników bibliotek publicznych na 1000 ludności

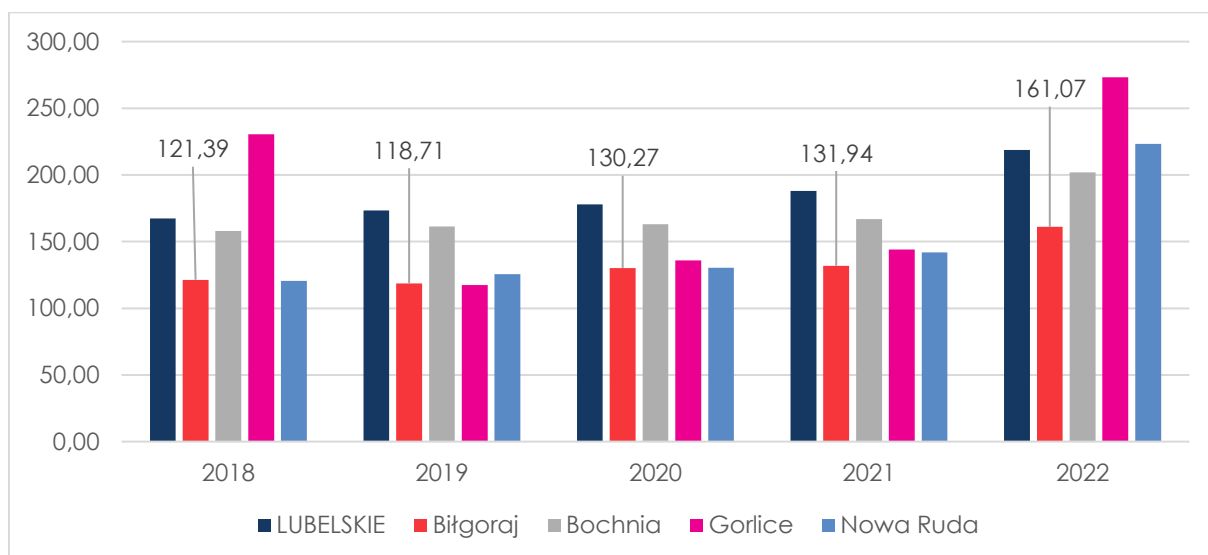

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

— W większości jednostek porównawczych obserwuje się **wzrostową tendencję** wskaźnika dotyczącego **wydatków** na 1 mieszkańca w Dziale 921 - **Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego**. W 2022 roku miasto Biłgoraj posiadało najniższe wartości w stosunku do pozostałych jednostek.

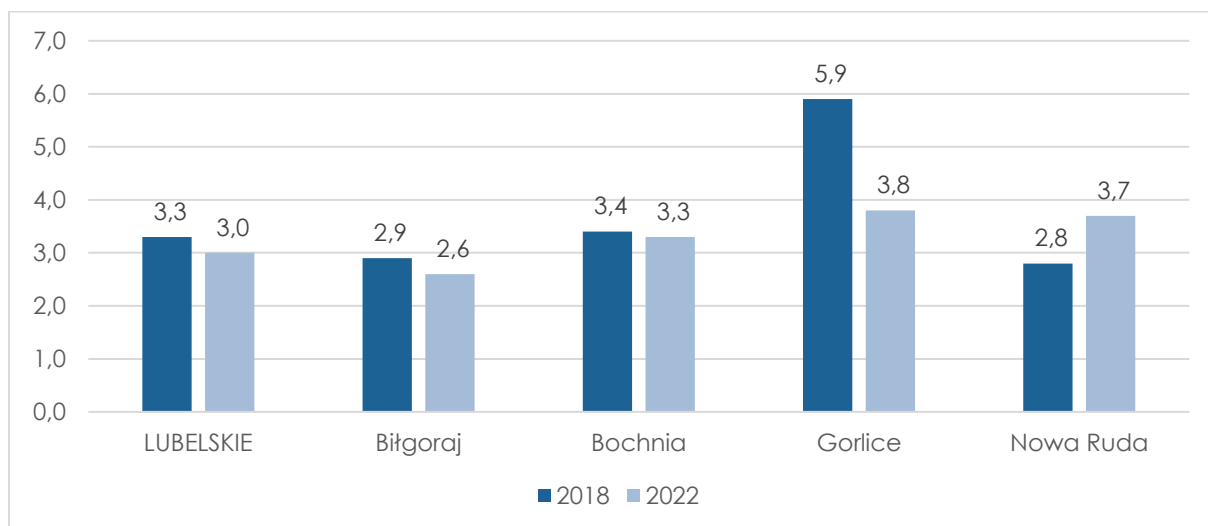
Porównując lata 2018 i 2022 można zauważyć spadek udziału wydatków na Dział 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem. Dotyczy to wszystkich jednostek porównawczych oprócz Nowej Rudy.

Wykres 9. Wydatki na 1 mieszkańca w Dziale 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego (zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Wykres 10. Udział wydatków w Dziale 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem w roku 2018 i 2022 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

— W 2022 roku zauważalny jest **spadek** przyznanych **dotacji na realizację zadań z zakresu kultury**, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego względem 2018 roku (wysoka dynamika wskaźnika – 32%).

Tabela 9. Przyznane dotacje na realizację zadań z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (zł) w mieście Biłgoraju

	2018	2019	2020	2021	2022
Przyznana dotacja	135 000,00	155 000,00	135 000,00	98 500,00	91 800,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportów o stanie miasta Biłgoraja za lata 2018-2022.

Opieka zdrowotna

— W porównaniu z innymi jednostkami (benchmarkami), wartości **wskaźnika liczby przychodni na 10 tys.** mieszkańców z roku na rok wypadają coraz mniej korzystnie dla miasta Biłgoraja. Dynamika zmian obliczona wśród analizowanych jednostek, wskazuje na największą **tendencję spadkową** dla miasta Biłgoraja.

Tabela 10. Liczba przychodni na 10 tys. mieszkańców w latach 2018-2022 w mieście Biłgoraju i innych jednostkach porównawczych

Jednostka	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika zmian
LUBELSKIE	5,95	5,83	5,85	6,10	6,16	3,43%
Biłgoraj	7,20	6,84	6,26	6,33	6,39	-11,24%
Bochnia	8,36	8,41	7,93	7,99	8,02	-4,06%
Gorlice	7,25	6,58	7,54	7,28	6,97	-3,80%
Nowa Ruda	5,84	6,39	6,54	6,66	5,32	-8,95%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

— Korzystnie dla miasta Biłgoraja kształtuje się **liczba mieszkańców na 1 aptekę** ogólnodostępną po przeanalizowaniu wartości wskaźnika w porównaniu do innych benchmarków. Tutaj wartości wskaźnika dla Biłgoraja są najniższe, ale odznaczają się **tendencją wzrostową**.

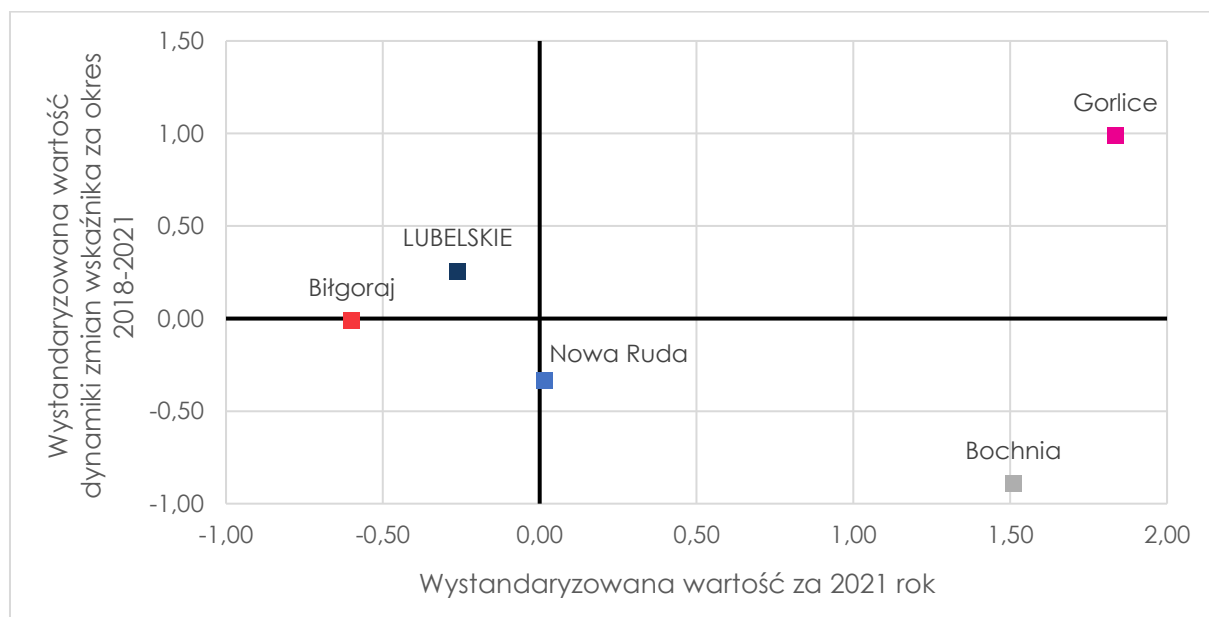
Tabela 11. Liczba mieszkańców na 1 aptekę ogólnodostępną w latach 2018-2022 w mieście Biłgoraju i innych jednostkach porównawczych

Jednostka	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika zmian
LUBELSKIE	2 608	2 800	2 783	2 777	2 796	7,21%
Biłgoraj	1 320	1 316	1 277	1 263	1 391	5,38%
Bochnia	1 662	1 651	1 706	2 056	1 913	15,10%
Gorlice	1 533	1 609	1 473	1 449	1 614	5,28%
Nowa Ruda	2 022	2 191	1 945	1 911	1 879	-7,07%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

- Wartość wskaźnika związanego z **wydatkami na ochronę zdrowia** w przeliczeniu na 1 mieszkańca wskazuje na najmniej korzystną sytuację miasta Biłgoraja w 2021 roku wśród innych benchmarków (22,19). Niewiele lepiej kształtuje się wśród nich dynamika zmian wskazująca dla Biłgoraja na trend dodatni (47,34%).

Wykres 11. Wydatki w Dziale 851 – Ochrona zdrowia w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2018-2021* w mieście Biłgoraju oraz jednostkach porównawczych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

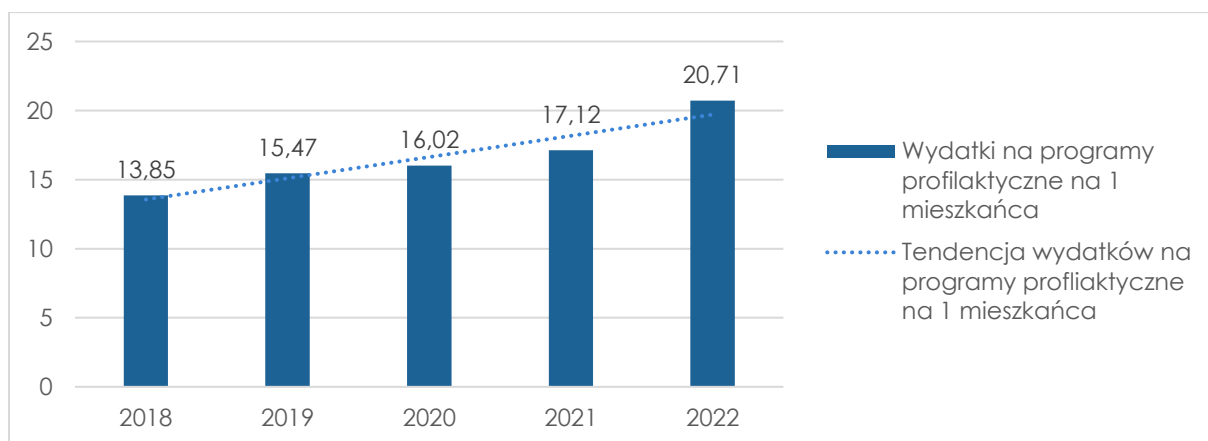
*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

- Pod względem **wydatków na programy profilaktyczne dla mieszkańców** w przeliczeniu na 1 mieszkańca można dostrzec pozytywny trend wzrostowy wynoszący 49,50%. Według Raportu o stanie Miasta Biłgoraja za 2022 rok

wydatki te wyniosły 432 651,88 zł i zostały one wykorzystane w ramach następujących programów²:

- 1) „Program szczepień przeciw grypie dla mieszkańców miasta Biłgoraja na lata 2022-2024”;
- 2) „Ogólnopolski Program Profilaktyki Czerniaka w roku szkolnym 2022/2023”;
- 3) „Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022-2025”.

Wykres 12. Wydatki Miasta Biłgoraja na programy profilaktyczne dla mieszkańców w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2018-2022 (zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Biłgoraja.

² Urząd Miasta Biłgoraja, 2023, Raport o stanie Miasta Biłgoraja za 2022 rok, <https://umbilgoraj.bip.e-zeto.eu/index.php?type%3D4%26name%3Dbt29%26func%3Dselectsite%26value%255B0%255D%3D15789>

Wymiar gospodarczy

Przedsiębiorczość

- Na koniec 2021 roku w rejestrze REGON było wpisanych **3 495 podmiotów gospodarczych** zlokalizowanych na terenie miasta Biłgoraja. Dynamika zmian ich liczby wskazuje na stale postępującą **tendencję wzrostową**.

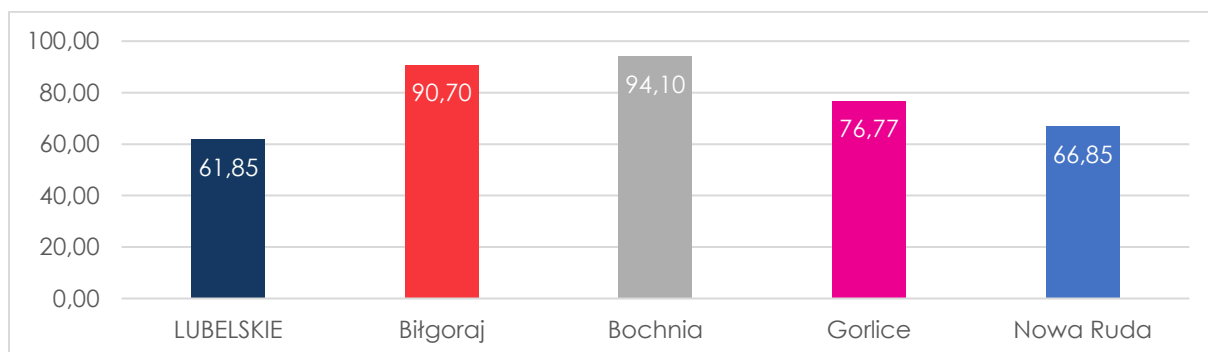
Tabela 12. Zmiana liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (%) w latach 2018-2022 w mieście Biłgoraju oraz innych jednostkach porównawczych

Jednostka	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika zmian
LUBELSKIE	1,94%	2,49%	4,01%	3,53%	3,30%	14,00%
Biłgoraj	1,44%	2,73%	5,17%	1,96%	2,04%	12,42%
Bochnia	0,57%	1,66%	2,78%	3,94%	3,79%	12,73%
Gorlice	0,91%	3,25%	1,63%	1,86%	0,55%	7,48%
Nowa Ruda	-1,17%	2,00%	0,42%	1,69%	-3,92%	0,08%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

- Według bazy Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG), na terenie miasta Biłgoraja znajdowało się **2 271 podmiotów gospodarczych**. Ich liczba, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, pokazuje, że w mieście Biłgoraju znajduje się **zdecydowanie więcej** (90,70) podmiotów gospodarczych **niż w województwie lubelskim** (61,85).

Wykres 13. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w CEIDG na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CEIDG oraz BDL GUS³.

³ Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w CEIDG według stanu na 6 lipca 2023 roku. Liczba mieszkańców według stanu na koniec 2022 roku.

- Miasto Biłgoraj w okresie od 2018 do 2022 roku posiadało **największą liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą** wśród wszystkich analizowanych jednostek porównawczych. Biłgoraj również odznacza się najbardziej korzystną **tendencją wzrostową**, podobną do tendencji wzrostowej województwa lubelskiego.

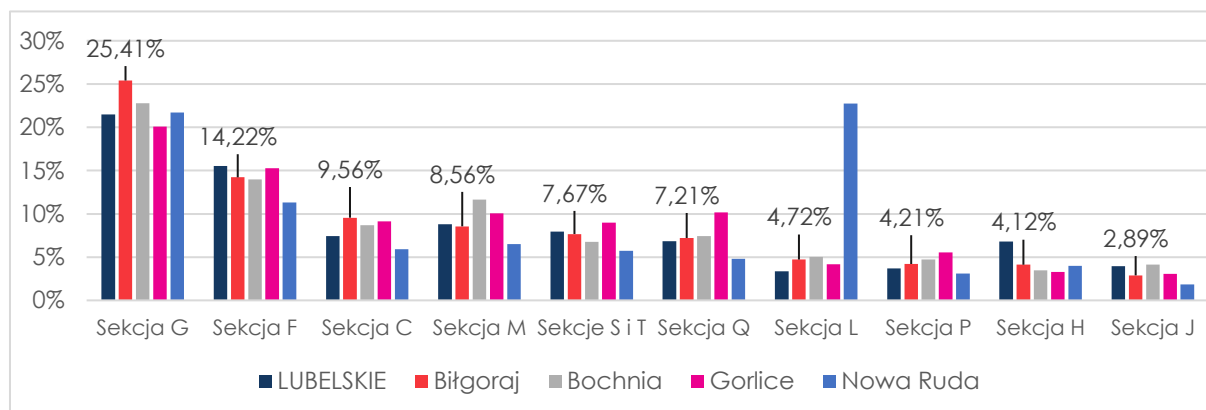
Tabela 13. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w latach 2018-2022

Jednostka	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika zmian
LUBELSKIE	64,33	66,17	70,82	73,96	76,82	19,41%
Biłgoraj	88,02	91,31	99,38	102,58	105,12	19,42%
Bochnia	87,63	89,41	93,81	98,13	101,88	16,26%
Gorlice	64,54	67,88	70,94	73,86	74,87	16,01%
Nowa Ruda	62,93	66,05	68,79	72,65	73,52	16,83%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

- W 2022 roku większość podmiotów gospodarczych zlokalizowanych w Biłgoraju zakwalifikowana była do sekcji G (Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle), sekcji F (Budownictwo) oraz sekcji C (Przetwórstwo przemysłowe), z czego wśród innych analizowanych jednostek miasto **Biłgoraj jest liderem pod względem udziału podmiotów gospodarczych z sekcji G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) i sekcji C (przetwórstwo przemysłowe)**. Te dwie sekcje jednocześnie osiągnęły największy spadek ich udziału w latach 2018-2022 (sekcja G: -8,57% i sekcja C: -4,77%). Wówczas największy wzrost udziału podmiotów gospodarczych w okresie 2018-2022 w mieście Biłgoraju odnotowały sekcja F (budownictwo - 19,49%) oraz sekcja J (informacja i komunikacja - 26,54%).

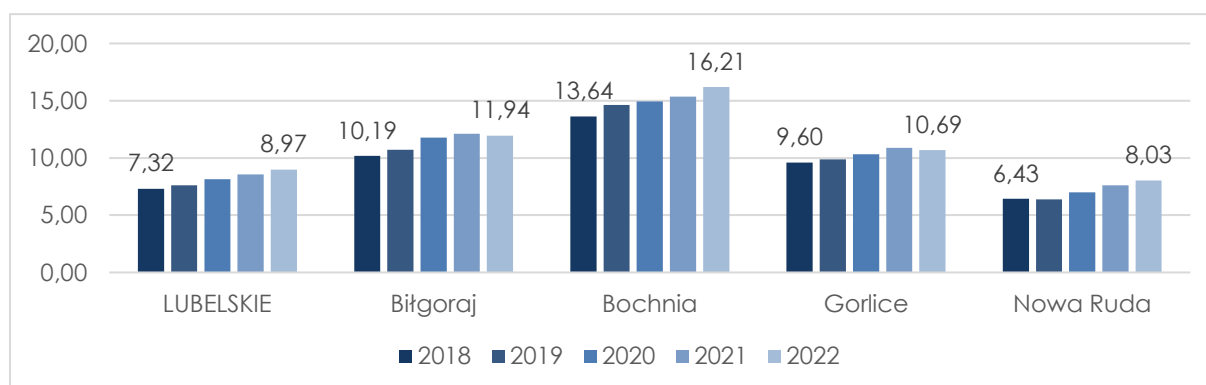
Wykres 14. Udział dziesięciu kluczowych dla miasta Biłgoraja obszarów działalności podmiotów gospodarczych wg sekcji PKD 2007⁴ w 2022 roku (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

— Miasto Biłgoraj niezmiennie w ciągu ostatnich 5 lat znajdowało się na drugim miejscu pod **względem liczby firm zajmujących się działalnością profesjonalną, naukową** w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Jednakże wzrost dla miasta Biłgoraja (17,15%) jest jednym z najwolniejszych wśród innych jednostek poddanych analizie.

Wykres 15. Innowacyjność – liczba firm z sekcji M (działalność profesjonalna, naukowa) na 1000 mieszkańców w latach 2018-2022

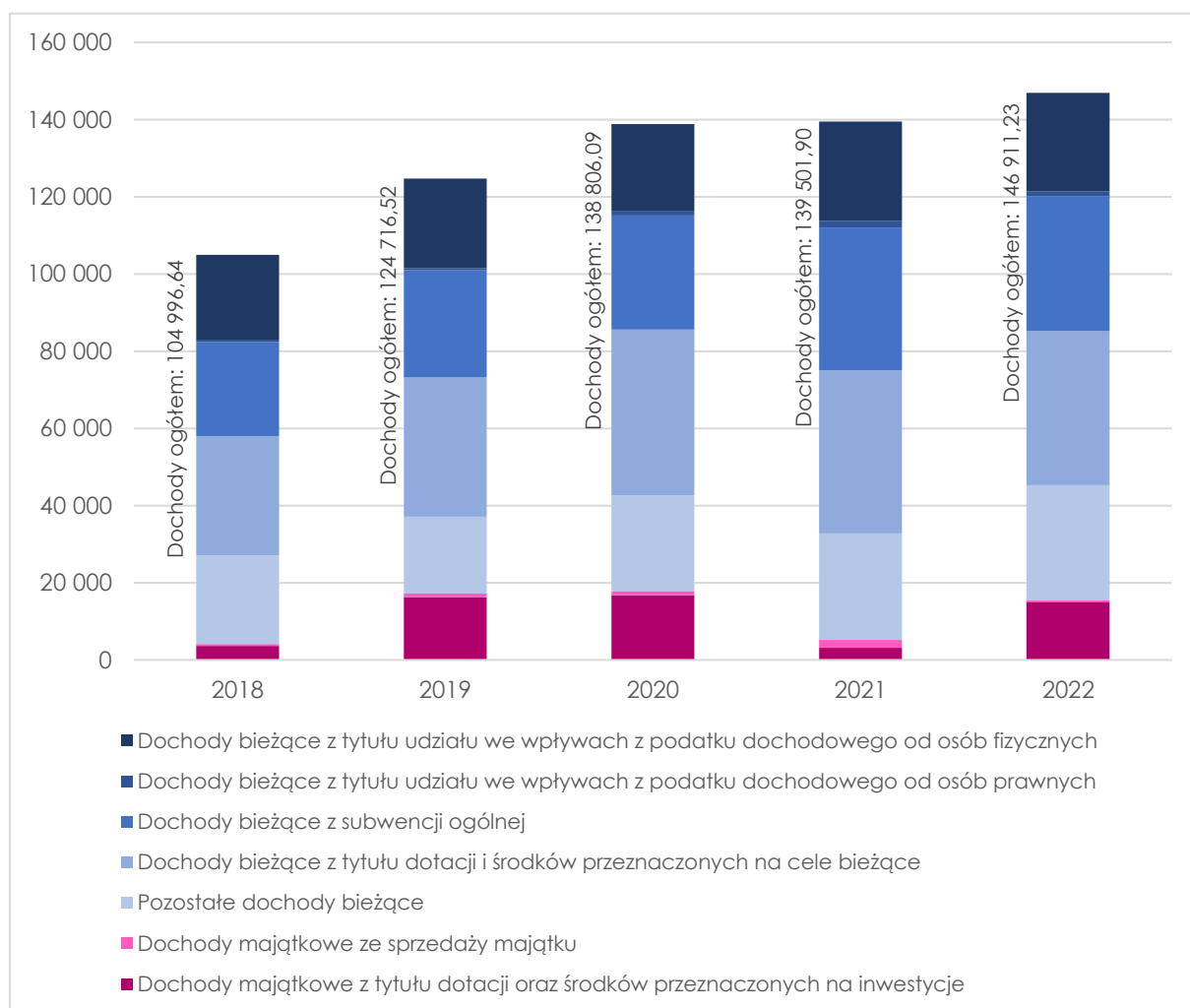
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

⁴ **A** – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo / **B** – Górnictwo i wydobywanie / **C** – Przetwórstwo przemysłowe / **D** – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych / **E** – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją / **F** – Budownictwo / **G** – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle / **H** – Transport i gospodarka magazynowa / **I** – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi / **J** – Informacja i komunikacja / **K** – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa / **L** – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości / **M** – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna / **N** – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca / **O** – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne / **P** – Edukacja / **Q** – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna / **R** – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją / **S** – Pozostała działalność usługowa / **T** – Gospodarstwa domowe; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby / **U** – Organizacje i zespoły eksterytorialne.

Finanse samorządowe

- Miasto Biłgoraj odznacza się stałą **tendencją wzrostową dochodów ogółem** (39,92%). Największy udział wśród dochodów Miasta Biłgoraja niezmiennie stanowią dochody bieżące, pochodzące z tytułu dotacji i środków przeznaczonych na cele bieżące (32,86% w 2022 roku). Z kolei największy wzrost na przestrzeni lat 2018-2022 osiągnęły dochody majątkowe z tytułu dotacji oraz środków przeznaczonych na inwestycje (311,78%).

Wykres 16. Dochody Miasta Biłgoraja w latach 2018-2022 (w tys. zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wieloletniej Prognozy Finansowej Biłgoraja z 2023 roku.

- Miasto Biłgoraj do 2020 roku osiągało drugie największe wpływy do Budżetu Miasta z tytułu **podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) na 1 mieszkańca**. Występuje tutaj korzystna **tendencja wzrostowa**.

Tabela 14. Wpływy (dochody) do budżetu Miasta Biłgoraja z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) na 1 mieszkańca*

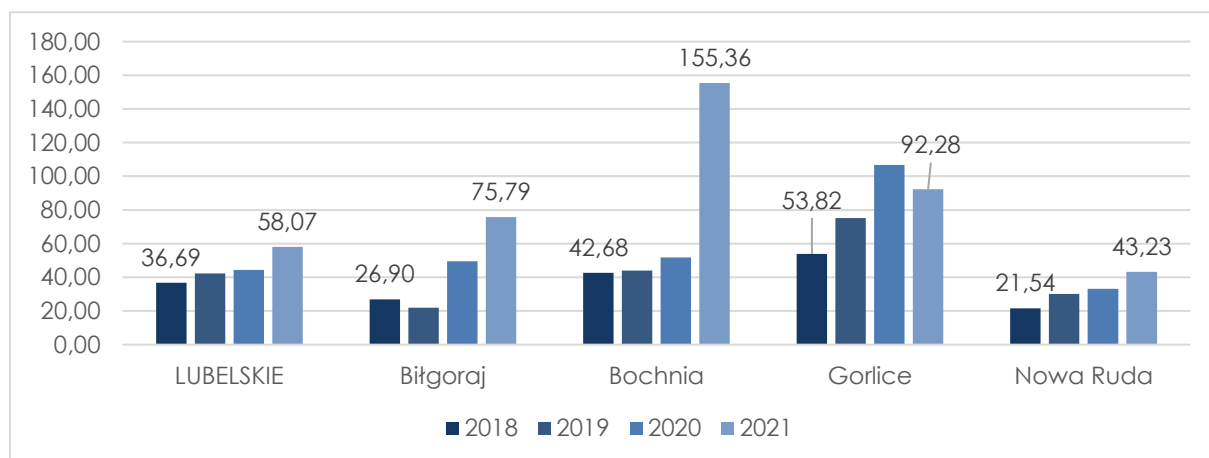
Jednostka	2018	2019	2020	2021	Dynamika zmian
LUBELSKIE	756,70	834,46	830,55	953,60	26,02%
Biłgoraj	832,90	879,17	876,31	1016,47	22,04%
Bochnia	1152,35	1242,28	1227,57	1353,41	17,45%
Gorlice	763,00	846,43	854,11	1043,90	36,82%
Nowa Ruda	784,45	858,29	818,44	938,39	19,62%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

- Wpływy do Budżetu Miasta z tytułu **podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) na 1 mieszkańca** kształtują się jeszcze korzystniej, gdyż Miasto Biłgoraj odnotowuje drugą, spośród porównywanych miast **największą tendencję wzrostową** wynoszącą aż **181,80%**.

Wykres 17. Wpływy (dochody) do budżetu Miasta Biłgoraja z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) na 1 mieszkańca*

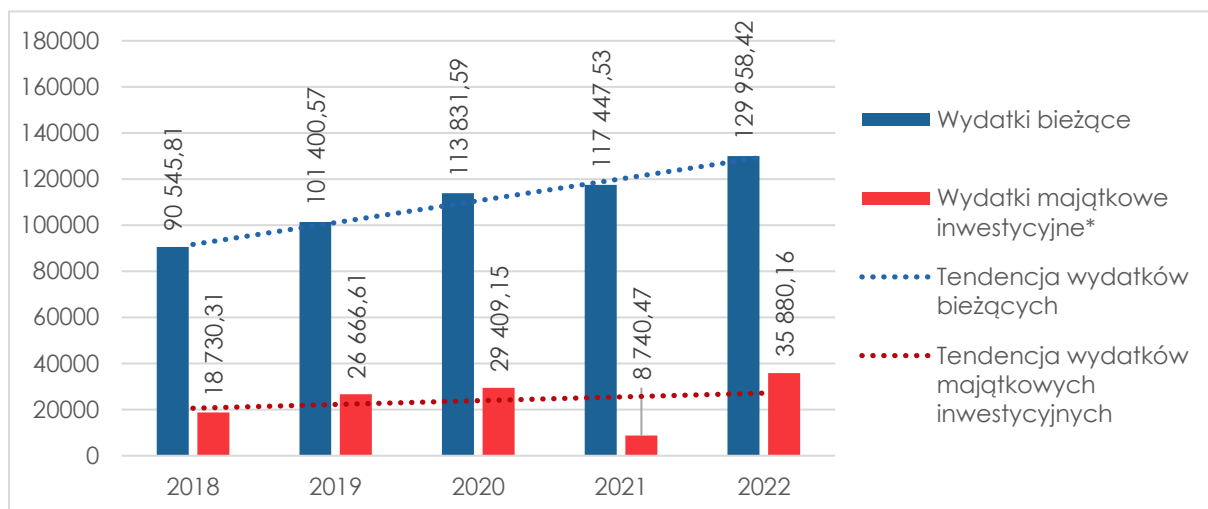

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

- **Tendencja wzrostowa** została odnotowana także w przypadku **wydatków bieżących** (43,53%) oraz **wydatków majątkowych inwestycyjnych** (91,56%). Warto jednak zwrócić uwagę na znaczący jednorazowy spadek wydatków majątkowych inwestycyjnych w 2021 roku (o ponad 20,5 mln zł w porównaniu z rokiem poprzednim).

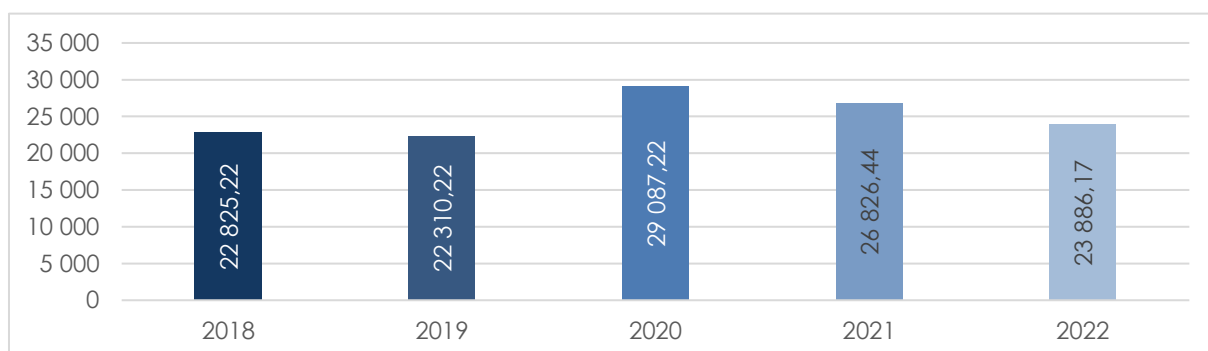
Wykres 18. Wydatki bieżące i majątkowe inwestycyjne* Miasta Biłgoraja w latach 2018-2022 (w tys. zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wieloletniej Prognozy Finansowej Biłgoraja z 2023 roku. *Według Wieloletniej Prognozy Finansowej Biłgoraja z 2023 roku, kwota wydatków majątkowych ogółem była równa wydatkom majątkowym inwestycyjnym, zatem w ramach diagnozy zastosowano określenie „wydatki majątkowe inwestycyjne”.

— W latach 2018-2022 można dostrzec znaczący wzrost kwoty **zadłużenia Budżetu Miasta Biłgoraja** w 2020 roku o ponad 6,7 mln zł, ale w następnych latach Miasto Biłgoraj powraca do **tendencji spadkowej** kwoty zadłużenia sprzed 2020 roku.

Wykres 19. Kwota zadłużenia budżetu Miasta Biłgoraja – zobowiązania z tytułu kredytów i pożyczek w latach 2018-2022 (w tys. zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Regionalnej Izby Obrachunkowej w Lublinie.

Turystyka

- Miasto Biłgoraj cechuje się **małą liczbą miejsc noclegowych** w przeliczeniu na km² – 169 razy mniej w porównaniu z województwem w 2021 roku. Ponadto w mieście Biłgoraju dochodzi do **tendencji spadkowej** wartości tego wskaźnika co wskazuje na niskie zainteresowanie odwiedzających – turystów walorami turystycznymi miasta i towarzyszącą im ofertą turystyczną.

Tabela 15. Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na km² w latach 2018-2021*

Jednostka	2018	2019	2020	2021	Dynamika zmian
LUBELSKIE	882,29	920,52	867,38	887,05	0,54%
Biłgoraj	5,77	5,23	5,23	5,23	-9,25%
Bochnia	23,88	22,08	3,88	6,79	-71,55%
Gorlice	4,30	4,03	3,16	2,05	-52,20%
Nowa Ruda	0,01	0,01	0,02	0,02	4,82%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

- Biłgoraj był niezmiennie, w latach 2018-2022, drugą jednostką wśród benchmarków pod względem liczba obiektów gastronomicznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W tym aspekcie obserwowalna jest **tendencja wzrostowa**.

Tabela 16. Liczba obiektów gastronomicznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2018-2021

Jednostka	2019	2020	2021	2022	Dynamika zmian
LUBELSKIE	1,72	1,75	1,81	1,91	10,95%
Biłgoraj	2,88	2,85	3,17	3,21	11,32%
Bochnia	2,34	2,19	2,24	2,47	5,46%
Gorlice	1,49	1,46	1,55	1,49	0,62%
Nowa Ruda	3,28	3,29	3,50	3,57	8,74%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

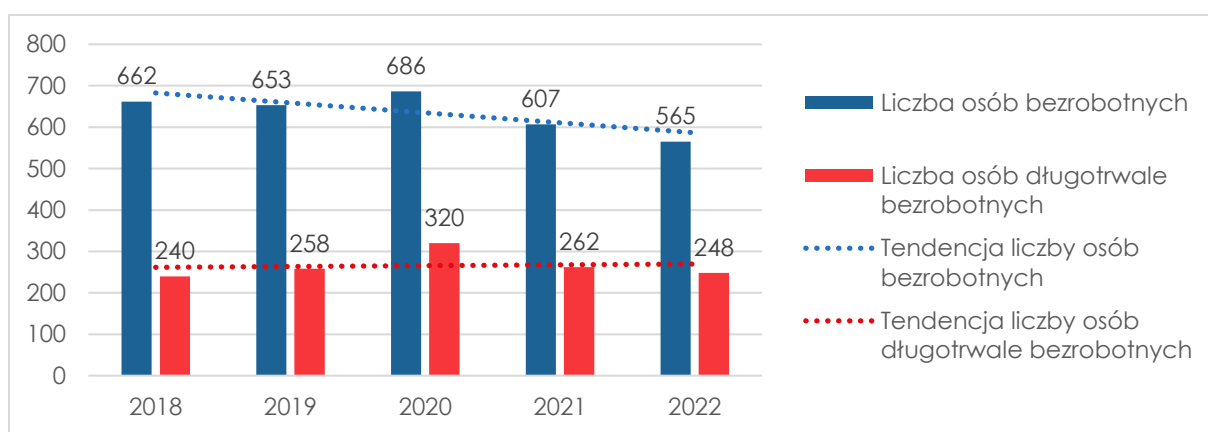
*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

Rynek pracy

— Statystyki dotyczące osób bezrobotnych oraz długotrwale bezrobotnych w mieście Biłgoraju odnotowały wzrost w 2020 roku, który był pokłosiem okresu pandemii covid-19. Jednakże już w następnych latach powracają do tendencji spadkowych występujących przed tym okresem.

W porównaniu z innymi jednostkami poddanymi analizie, miasto Biłgoraj w latach 2018-2022 osiągało jedną z najmniejszych wartości wskaźnika dotyczącego długotrwale bezrobotnych na 1000 osób w wieku produkcyjnym, jednak w jego przypadku została odnotowana największa tendencja wzrostowa.

Wykres 20. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych w mieście Biłgoraju w latach 2018-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Tabela 17. Długotrwale bezrobotni na 1000 osób w wieku produkcyjnym w latach 2018-2022 w mieście Biłgoraju i innych jednostkach porównawczych

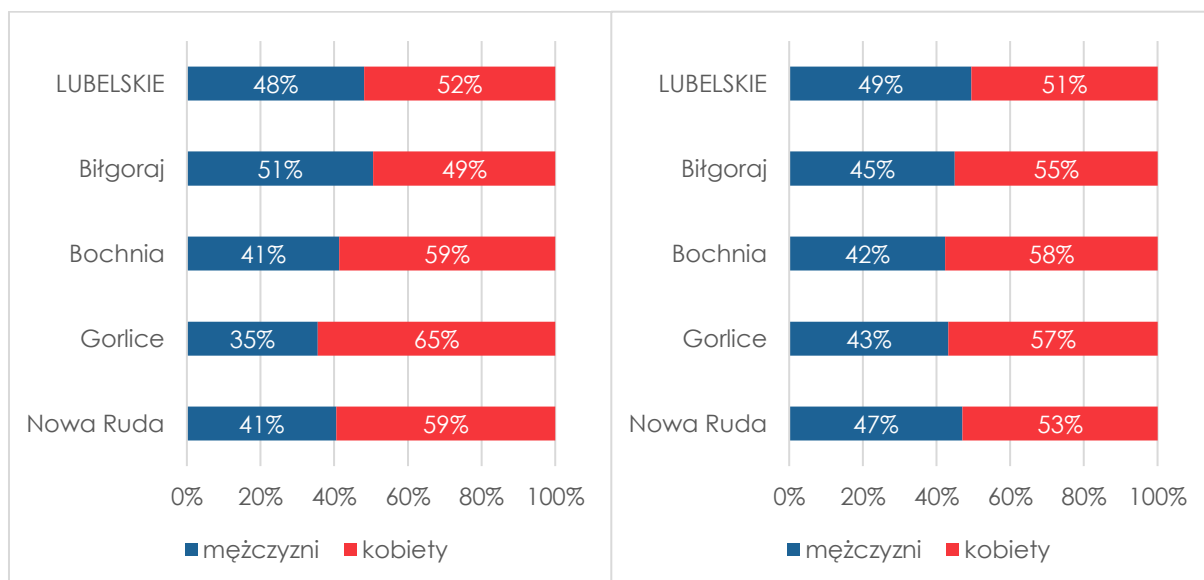
Jednostka	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika zmian
LUBELSKIE	33,49	30,41	36,11	34,31	30,30	-9,53%
Biłgoraj	15,40	16,81	21,64	18,15	17,62	14,39%
Bochnia	19,99	10,30	14,16	16,11	14,00	-29,99%
Gorlice	21,00	17,11	24,24	22,97	19,06	-9,24%
Nowa Ruda	28,15	25,44	33,18	33,69	30,89	9,72%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

— Wzrost udziału kobiet w strukturze osób bezrobotnych pomiędzy 2018 a 2022 rokiem związany jest z równoczesnym dużym spadkiem liczby bezrobotnych mężczyzn (-24,18%) oraz o prawie 20 p.p. mniejszym spadkiem liczby bezrobotnych kobiet (-4,89%) – spadek liczby bezrobotnych kobiet jest

jednocześnie najmniejszym spadkiem liczby bezrobotnych kobiet wśród wszystkich analizowanych benchmarków.

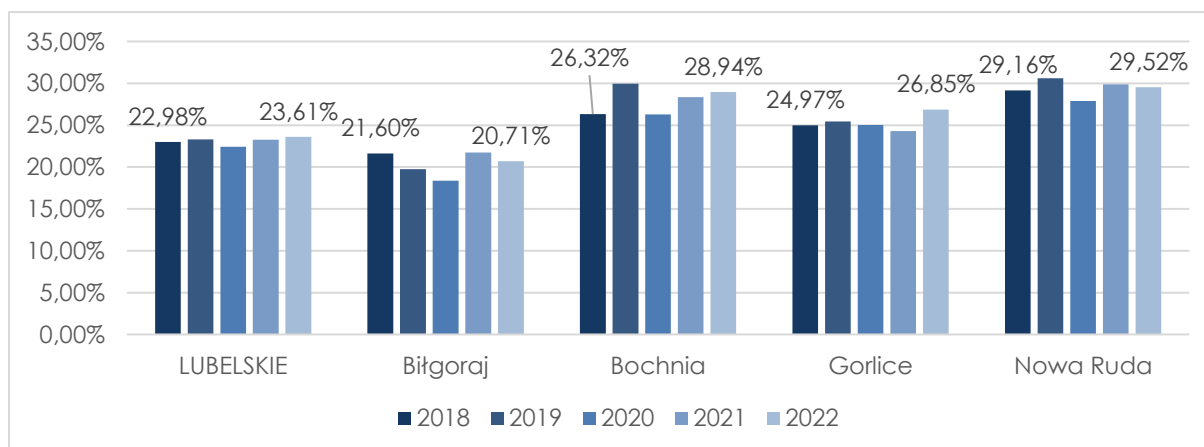
Wykres 21. Struktura płci wśród zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2018 (L) oraz 2022 (P)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

— Miasto Biłgoraj co roku osiągało najmniejszy udział osób powyżej 50 roku życia wśród zarejestrowanych osób bezrobotnych w porównaniu z innymi jednostkami, jednocześnie odnotowując jako jedyne tendencje spadkowa ich udziału (-4,14%).

Wykres 22. Udział osób powyżej 50 roku życia wśród zarejestrowanych osób bezrobotnych w 2018-2022 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

- **Udział zarejestrowanych bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym** dla miasta Biłgoraja odznacza się drugim najmniejszymi wartościami w każdym roku w okresie od 2018 do 2022 roku. Jednak te wartości wskazują na jedną z mniejszych **tendencji spadkowych** wśród innych jednostek.

Tabela 18. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w latach 2018-2022 (%)

Jednostka	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika zmian
LUBELSKIE	5,80%	5,50%	6,30%	5,60%	5,20%	-10,34%
Biłgoraj	4,20%	4,30%	4,60%	4,20%	4,00%	-4,76%
Bochnia	3,30%	2,10%	3,30%	2,90%	2,40%	-27,27%
Gorlice	4,50%	3,70%	5,20%	4,30%	4,30%	-4,44%
Nowa Ruda	5,30%	5,10%	6,20%	5,70%	5,90%	11,32%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

- **Przeciętne wynagrodzenie brutto w 2021 roku** dla powiatu biłgorajskiego było **niższe** od przeciętnego wynagrodzenia brutto odnotowanego dla całego kraju o ponad 1,2 tys. zł oraz dla województwa lubelskiego o ponad 500 zł.

Tabela 19. Przeciętne wynagrodzenie brutto (zł) w powiecie biłgorajskim*

Jednostka	2018	2019	2020	2021	Dynamika zmian
POLSKA	4 834,76	5 181,63	5 523,32	6 001,02	24,12%
LUBELSKIE	4 260,71	4 564,85	4 914,95	5 318,68	24,83%
Powiat biłgorajski	3 907,04	4 176,81	4 522,48	4 781,00	22,37%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

Środowisko przyrodnicze i tereny zielone

- Udział **powierzchni terenów zieleni** w powierzchni ogółem w latach 2018-2021, we wszystkich jednostkach porównawczych, utrzymywał się stałym (takim samym) poziomie. Wartości dla miasta Biłgoraja **przekraczają średnie wartości** dla województwa lubelskiego.

Tabela 20. Udział powierzchni terenów zieleni w powierzchni ogółem (%)*

Jednostka	2018	2021
LUBELSKIE	0,11	0,11
Biłgoraj	1,36	1,36
Bochnia	1,74	1,74
Gorlice	2,06	2,06
Nowa Ruda	1,29	1,29

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

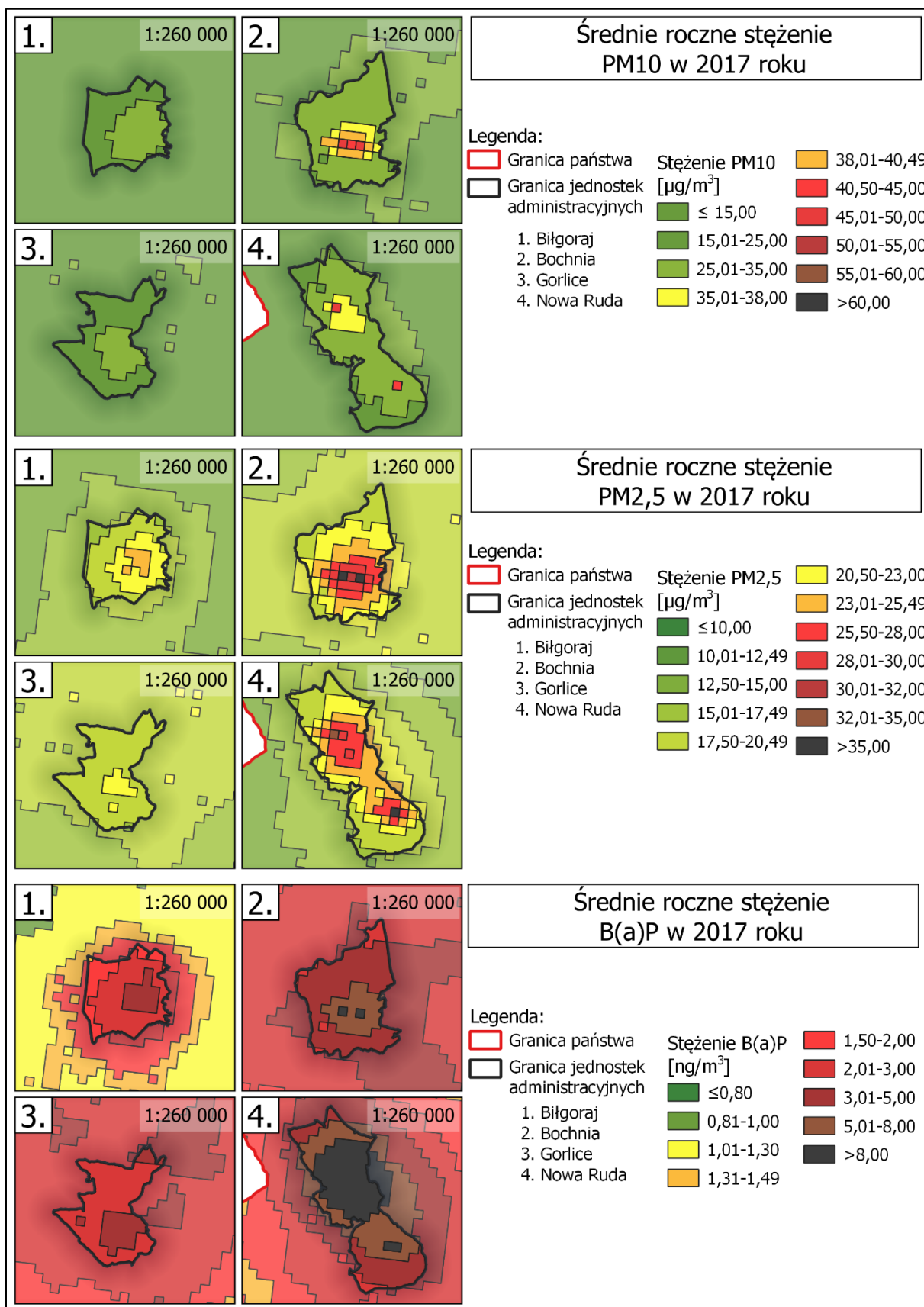
*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

- **Obszary prawnie chronione** na terenie miasta Biłgoraja zajmują **259,4 ha**, co stanowi 12% powierzchni miasta. Występują w północnej oraz wschodniej części miasta, gdzie zlokalizowany jest obszar NATURA2000 – Puszcza Solska (kod obszaru PLB060008)⁵. Na terenie miasta występuje jeden pomnik przyrody – Lipa drobnolistna, zlokalizowany w Parku Stanisława Nowakowskiego⁶.
- Na terenie miasta Biłgoraja działają dwie automatyczne stacje pomiaru parametrów **jakości powietrza atmosferycznego** które na bieżąco analizują i prezentują jakość powietrza w mieście Biłgoraju (m.in. integracja ze stroną internetową www.bilgoraj.pl).
Dla uzyskania wartości porównywalnym dla miasta Biłgoraja z innymi jednostkami miejskimi (Bochnia, Gorlice, Nowa Ruda) zaprezentowano stan jakości powietrza atmosferycznego na podstawie danych Głównego Inspektora Ochrony Środowiska (GIOŚ) jakie pochodzą wyłącznie z automatycznych stanowisk pomiarowych GIOŚ funkcjonujących w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska (PMŚ). Na podstawie danych GIOŚ można wywnioskować, że w porównaniu do analizowanych jednostek, w latach 2017-2021, w mieście Biłgoraju występowały **niższe wartości średniego rocznego stężenia pyłów PM10, PM2,5 oraz B(a)P**.

⁵ Miejski Plan Adaptacji do zmian klimatu dla Biłgoraja na lata 2023-2030.

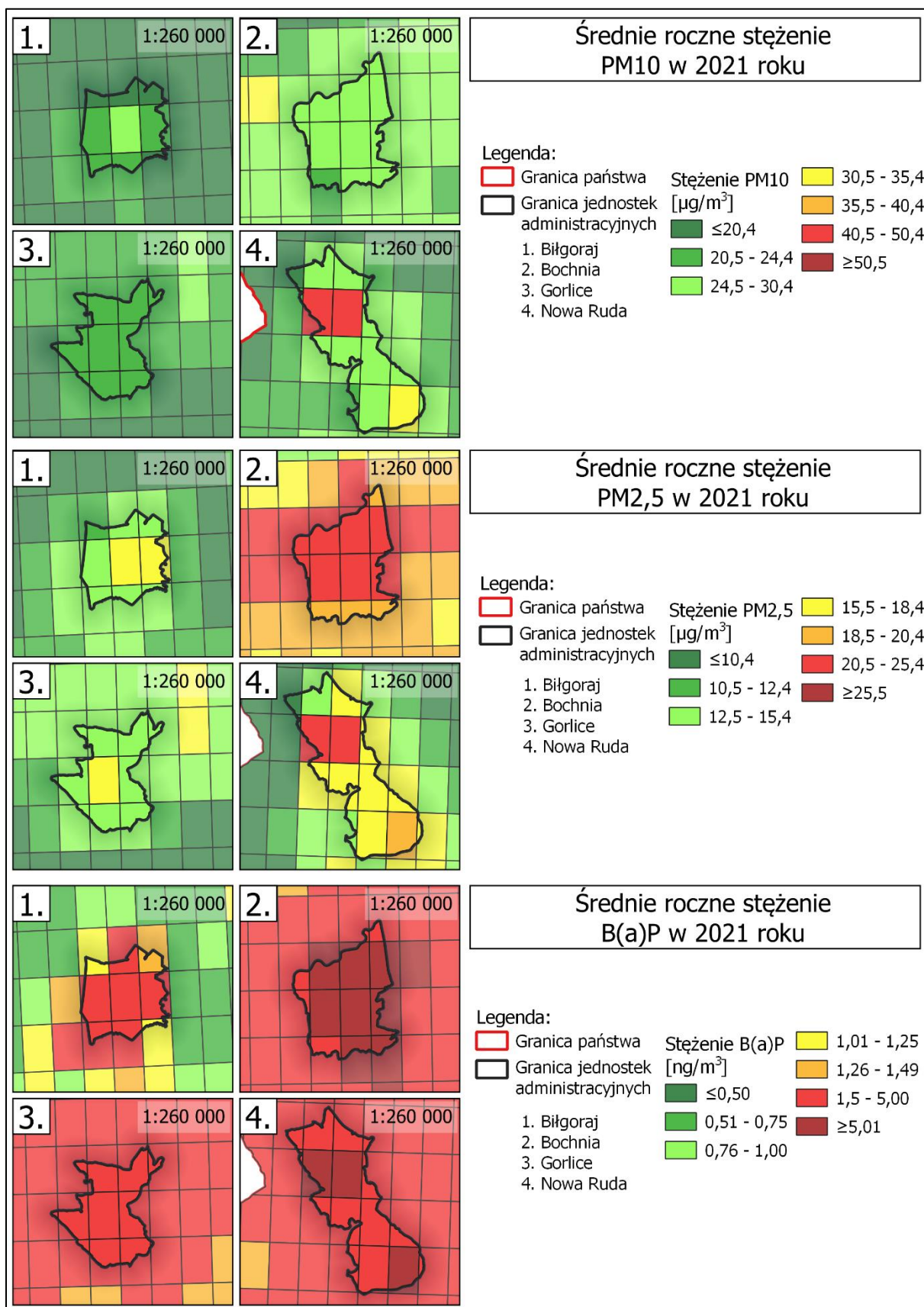
⁶ Program Ochrony Środowiska dla Gminy Miasto Biłgoraj na lata 2018-2021 z prognozą do roku 2025.

Rysunek 1. Rozkłady stężeń zanieczyszczeń w 2017 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Inspektora Ochrony Środowiska (GIOŚ).

Rysunek 2. Rozkłady stężeń zanieczyszczeń w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Inspektora Ochrony Środowiska (GIOŚ).

Infrastruktura komunalna

- Odsetek korzystających z **sieci wodociągowej** w mieście Biłgoraju na przestrzeni lat 2018-2021 utrzymuje się na takim samym poziomie (99,2%). Wśród jednostek porównawczych, Biłgoraj w tym zakresie zajmuje **pozycję lidera**.
- Miasto Biłgoraj charakteryzuje się najniższym odsetkiem mieszkańców korzystających z **sieci gazowej** w stosunku do analizowanych jednostek porównawczych. Warto jednak zauważyć, iż na przestrzeni lat 2018-2021 wartość tego wskaźnika wzrasta - odnotowano największą **dynamikę wzrostu** - 36%.
- W mieście Biłgoraju, jak również w pozostałych jednostkach porównawczych, obserwuje się wzrost odsetka korzystających z **sieci kanalizacyjnej**.

Tabela 21. Odsetek korzystających z urządzeń sieciowych w 2018 i 2021 roku (%)*

Jednostka	Odsetek mieszkańców korzystających z sieci (%):					
	Wodociągowej		Gazowej		Kanalizacyjnej	
	2018	2021	2018	2021	2018	2021
LUBELSKIE	87,1	87,5	41,1	44,7	52,9	54,0
Biłgoraj	99,2	99,2	30,5	41,5	86,6	86,9
Bochnia	94,8	95,0	90,6	91,6	92,3	92,6
Gorlice	87,0	87,8	97,7	97,1	91,5	91,8
Nowa Ruda	97,3	97,4	51,0	55,1	77,5	77,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

- W mieście Biłgoraju w roku 2022 odnotowano **wzrost** odsetka mieszkańców korzystających z **oczyszczalni ścieków** w stosunku do roku 2018.

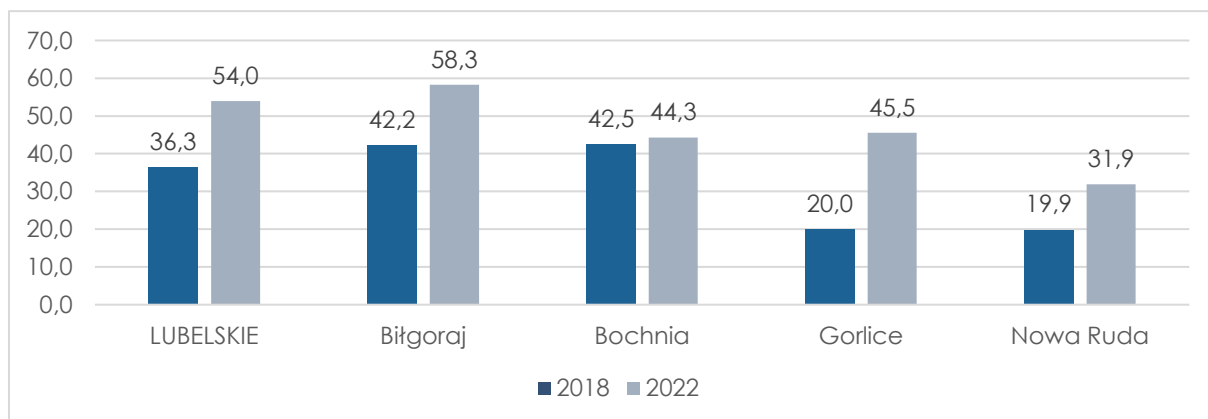
Tabela 22. Odsetek mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków w 2018 i 2022 roku (%)

Jednostka	2018	2022
LUBELSKIE	57,3	58,6
Biłgoraj	96,6	99,0
Bochnia	95,9	99,0
Gorlice	99,9	99,9
Nowa Ruda	92,4	99,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

- W latach 2018-2022 we wszystkich badanych jednostkach porównawczych zauważyć można wzrost **udziału odpadów zebranych selektywnie** w relacji do ogółu odpadów zebranych w ciągu roku z gospodarstw domowych. W 2022 roku miasto Biłgoraj odznaczało się **najwyższą wartością** (58,3%) w porównaniu do analizowanych jednostek.

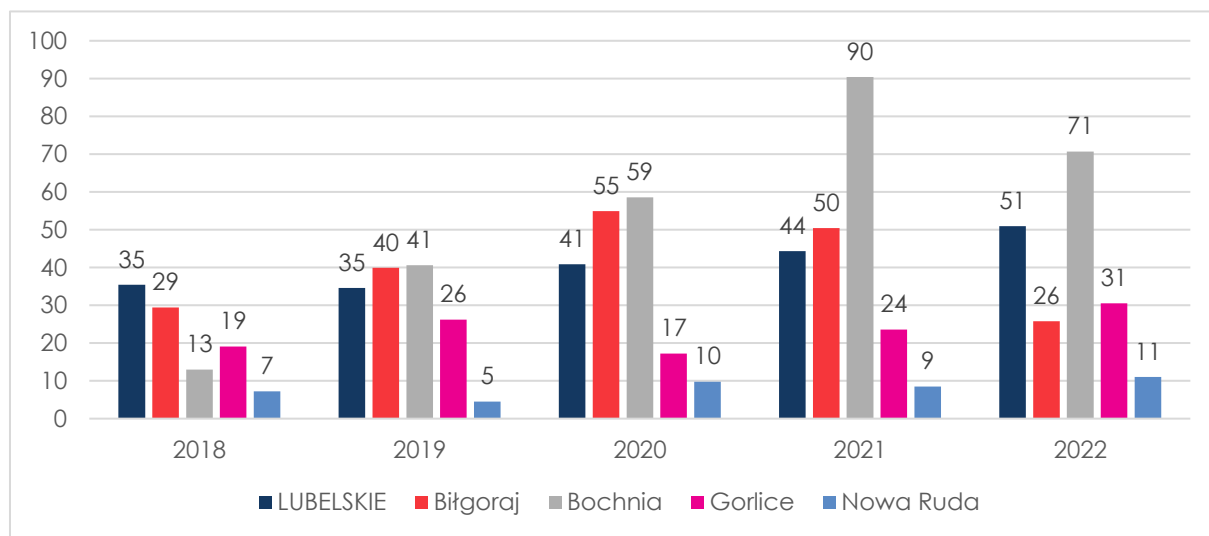
Wykres 23. Udział odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów zebranych w ciągu roku z gospodarstw domowych w 2018 i 2022 roku (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

- W latach 2018-2021 miasto Biłgoraj charakteryzowało się drugim najwyższym wskaźnikiem **liczby mieszkań oddanych do użytku na 10 tys. mieszkańców** w porównaniu do innych analizowanych jednostek porównawczych. W 2022 roku doszło natomiast do spadku tego wskaźnika dla miasta Biłgoraja (o 24 mieszkania oddanych do użytku na 10 tys. mieszkańców mniej niż w roku poprzednim).

Wykres 24. Mieszkania oddane do użytku na 10 tys. mieszkańców w latach 2018-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

— W mieście Biłgoraju w ostatnich latach systematycznie wzrastał udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP) – największa dynamika zmian, która wynosi 13,3%.

Tabela 23. Udział powierzchni objętej uchwalonymi obowiązującymi MPZP (%)

Jednostka	2018	2022
LUBELSKIE	57	57
Biłgoraj	86	97
Bochnia	63	63
Gorlice	100	100
Nowa Ruda	30	31

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Transport i komunikacja

— W układzie krajowych i regionalnych powiązań komunikacyjnych Miasto Biłgoraj leży na skrzyżowaniu dróg krajowych i wojewódzkich przebiegających na kierunkach:

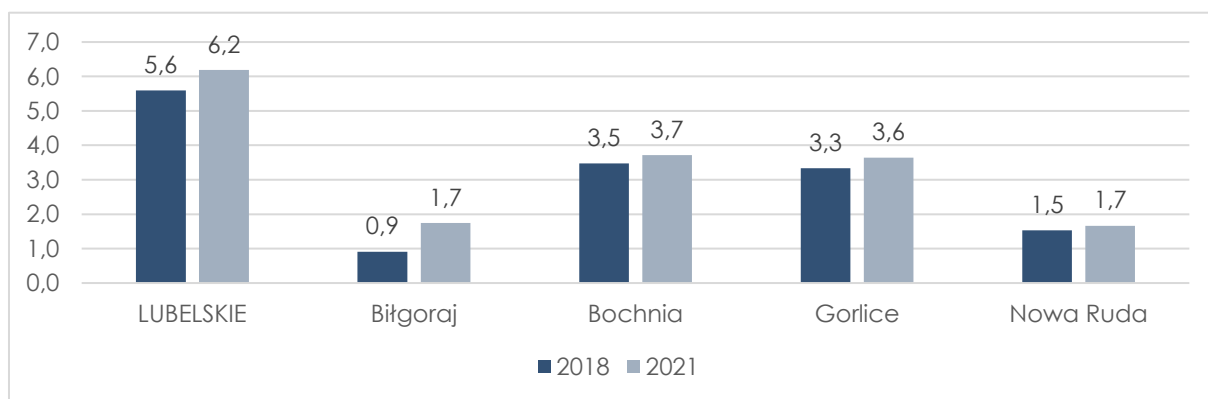
- Północ – południe - droga wojewódzka nr 835 Lublin – Grabownica Starzeńska (woj. podkarpackie) , na trasie DW835 znajdują się węzły drogowe łączące ją z autostradą A4 oraz drogami ekspresowymi S12, S17 i S19.

- Wschód – zachód – droga wojewódzka nr 858 Szczepietnica – Zarzecze (woj. podkarpackie).

Obie drogi na odcinku przebiegającym przez Biłgoraj poprowadzone są tą samą ulicą tj. Alejami Jana Pawła II.

- Miasto posiada **dostęp do sieci kolejowej** – przez Biłgoraj przebiega linia łącząca Zamość i Stalową Wolę z Krakowem. Szczególnym elementem infrastruktury kolejowej, i powiązań gospodarczych kraju, jest linia hutnicza szerokotorowa - przebieg granica państwa (Hrubieszów) – Sławków.
- We wszystkich analizowanych jednostkach się wzrastową tendencję w zakresie **liczby czynnych przystanków komunikacji zbiorowej na 1000 mieszkańców**. W roku 2021 Miasto Biłgoraj odnotowuje największą dynamikę zmian (91%), jednak jest to wciąż najniższa wartość dla tego wskaźnika w porównaniu do pozostałych jednostek (na równi z Nową Rudą).

Wykres 25. Liczba czynnych przystanków komunikacji zbiorowej na 1000 mieszkańców*

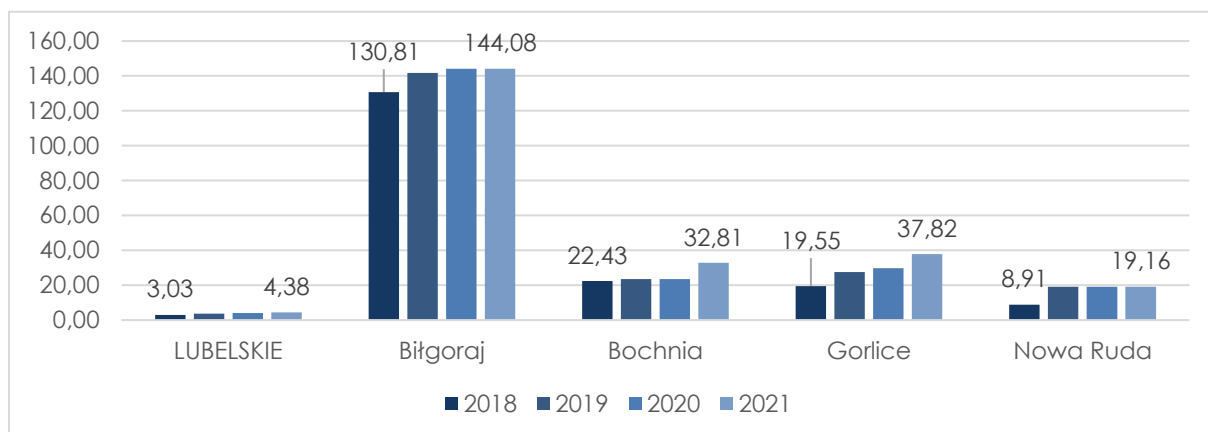

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

- Miasto Biłgoraj charakteryzuje się **znacząco wyższymi wartościami** wskaźnika dotyczącego **długości ścieżek rowerowych w przeliczeniu na 100 km²** w porównaniu do pozostałych jednostek porównawczych. Wartość dla miasta Biłgoraja w roku 2021 (144,08 km w przeliczeniu na 100 km²) jest prawie czterokrotnie większa w stosunku do wartości w jednostce o drugim najwyższym wskaźniku (Gorlice – 37,82 km w przeliczeniu na 100 km²).

Wykres 26. Długość ścieżek rowerowych w przeliczeniu na 100 km²*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

*Brak danych dla 2022 roku w czasie sporządzania diagnozy.

Wizja rozwoju Miasta Biłgoraja do 2035 roku

Planując działania strategiczne służące szeroko rozumianemu rozwojowi danej instytucji, organizacji czy jednostki samorządu terytorialnego ważne jest, by na początku prac odpowiedzieć na podstawowe pytania: *Do czego dążymy? Co chcemy osiągnąć?* Postawione pytania są pytaniami o wizję, czyli wyobrażenie przyszłości.

Tym samym wizja to wyrażenie marzenia o mieście, to najogólniejszy cel, do którego będziemy dążyć.

Pracując podczas warsztatów strategicznych nad sformułowaniem wizji dla Miasta Biłgoraja, odpowiadano na następujące pytania:

- o Jakiego miasta chcemy?
- o Jaki ma być Biłgoraj za kilka lat? Jaki ma być Biłgoraj w 2035 roku?
- o Jaka jest główna aspiracja rozwojowa dla miasta?
- o Do czego należy dążyć?

Tak powstał zapis wizji miasta Biłgoraja. Wizji, która prezentuje to, do czego jako Miasto dążymy. Wizja ta to realny do osiągnięcia i ambitny „pomysł na nasze miasto”, pomysł, jaki chcemy zrealizować w perspektywie roku 2035, dzięki wdrożeniu założeń strategicznych.

Biłgoraj – to silny, dynamicznie rozwijający się, ośrodek gospodarczy Polski Wschodniej, miejsce oferujące możliwości rozwoju i otwierania różnego rodzaju działalności.

To także regionalny ośrodek edukacyjny z potencjałem kadrowym dla sektora przemysłowego i sektora usług.

Biłgoraj to miasto oferujące wysoką jakość życia, z bogatą ofertą czasu wolnego dostosowaną do każdej grupy wiekowej – ofertą rekreacyjno-sportową oraz kulturalną.

To miasto kompaktowe – przestrzeń miejska, w której wszyscy mieszkańcy mają dostęp do podstawowych usług i miejsc pracy w odległości 15 minut pieszo lub za pomocą zrównoważonego środka transportu.

Biłgoraj efektywnie wdraża rozwiązania z zakresu smart city, jest otwarty i dostępny dla wszystkich, z dużą ilością udogodnień dla osób o szczególnych potrzebach.

Biłgoraj jest miastem pełnym zieleni w którym za cel stawiana jest efektywność i transformacja energetyczna.

Obszary strategicznego rozwoju miasta Biłgoraja na lata 2024 – 2035

Obszar społeczny

Obszar społeczny opiera się na trzech filarach:

- wysokiej jakości usługach publicznych,
- powszechnej, dostępnej i atrakcyjnej ofercie czasu wolnego adresowanej do różnych grup wiekowych
- dostępności przestrzeni miasta i usług oferowanych przez miasto Biłgoraj dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Bardziej szczegółowy zakres przewidzianych do realizacji działań, w ramach niniejszego obszaru społecznego, wpisuje się we współczesne trendy realizacji polityk publicznych.

Tym samym w strategicznych planach miasta znajduje się zarówno rozwój nowoczesnej edukacji czy nowoczesne podejście do świadczenia i zarządzania usługami społecznymi, ale także jeszcze bardziej efektywna i dostosowana do oczekiwań współczesnego świata odpowiedź administracji publicznej na bieżące potrzeby w zakresie oferowania usług dla mieszkańców czy rozwój narzędzi partycypacji społecznej.

Ponadto obszar strategicznych działań społecznych przewidzianych do realizacji, to także rozwój oferty kulturalnej oraz sportowo-rekreacyjnej.

W ramach działań czyniących miasto Biłgoraj dostępnym dla osób ze szczególnymi potrzebami postawiono akcent zarówno na wspomnianą wcześniej przestrzeń miejską (w rozumieniu przestrzeni publicznej otwartej) jak i obiekty użyteczności publicznej z ich infrastrukturą oraz świadczoną przez nie ofertą.

Zaplanowane do podjęcia kierunki działań strategicznych uwzględnią w zakresie realizowanych polityk grupy istotne z punktu widzenia przyszłości miasta, przede wszystkim osoby młode, seniorów oraz wspomniane powyżej osoby o szczególnych potrzebach.

Obszar gospodarczy

Obszar gospodarczy ogniskuje się wokół dwóch zasadniczych wątków:

- zapewnienie systemu działań wspierających tworzenie nowych przedsiębiorstw w mieście Biłgoraja
- wzmacnianie potencjału rozwojowego lokalnego sektora MŚP.

W ramach gospodarczego, strategicznego obszaru rozwoju miasta, przewidziano działania takie jak: świadczenie wysokiej jakości obsługi inwestorów zewnętrznych (widząc szansę rozwojową dla miasta w aktywnym pozyskiwaniu kapitału gospodarczego). Dodatkowo zwrócono się w stronę ośrodków edukacyjnych, które stanowią wielki potencjał – wykorzystanie szkół ponadpodstawowych jako miejsc kształcenia młodych przedsiębiorców. Podjęto też wysoce aktualny i konkurencyjny temat tworzenia miejsc sprzyjających powstawianiu start-up'ów działających w obszarach przemysłów kreatywnych i nowoczesnych technologicznie rozwiązań.

W celu wzmocnienia sektora MŚP postawiono na wypracowanie skutecznych kanałów komunikacji i współpracy samorządu z przedsiębiorcami oraz dostosowanie oferty wsparcia do potrzeb i możliwości przedsiębiorców.

Obszar przestrzenno-środowiskowy

Obszar interwencji strategicznej, skoncentrowanej na przestrzeni i środowisku, skupiono wokół:

- podnoszenia jakości życia mieszkańców poprzez kształtowanie dobrej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej
- podejmowaniu działań na rzecz transformacji energetycznej i adaptacji do zmian klimatu.

Zaplanowane działania odpowiadają na problemy współczesnego świata w zakresie wyzwań klimatycznych i środowiskowych, a tym samym odpowiadają także na potrzeby mieszkańców Biłgoraja.

W ramach strategicznego obszaru rozwoju ujęto ponadto kwestie kształtowania ładu przestrzennego, dostępu do terenów zielonych oraz estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych.

Przewidziane kierunki działań wpisują się w szerszy pakiet aktywności związanych z modernizacją i rozwojem przestrzeni publicznych, w tym tych wprost dedykowanych młodzieży czy spotkaniom sąsiedzkim, zwiększaniu powierzchni nowych terenów zielonych oraz podnoszeniu atrakcyjności już istniejących.

Działania przewidziane w ramach niniejszego obszaru strategicznego obejmują także podnoszenie efektywności układu komunikacyjnego w mieście.

Temat „palący” – klimat i skutki jego zmian oraz zmieniające się środowisko naturalne – zostały doszczegółowione przez takie kierunki planowanych do realizacji działań jak: poprawa jakości powietrza, wdrażanie rozwiązań adaptacyjnych do zmian klimatu (m.in. temat wody i jej retencji, temat suszy czy zieleni) oraz szeroko zakrojone działania zmierzające do kształtowania postaw proekologicznych i obywatelskiej odpowiedzialności za stan i jakość środowiska naturalnego.

Programami bezpośrednio korespondującymi z realizacją działań środowiskowych, zawartych w Strategii, jest „Miejski Plan Adaptacji do zmian klimatu dla Biłgoraja na lata 2023 - 2030”. Dokument nie tylko zawiera powyższe zalecenia strategiczne, ale co więcej, następuje w nim rozwinięcie tematów środowiskowych dla miasta Biłgoraja. Tym samym należy go traktować jako naturalne uszczegółowienie zamierzeń strategicznych miasta Biłgoraja.

Plany działań dla obszarów strategicznego rozwoju Miasta Biłgoraja: cele strategiczne i kierunki działań

W ramach rozdziału przedstawiono plany działań dla każdego z trzech obszarów strategicznego rozwoju miasta Biłgoraja.

Plan działania dla każdego z obszarów strategicznego rozwoju obejmuje trzy poziomy:

1. Poziom celów strategicznych (zwanymy inaczej celami kierunkowymi, odpowiadających na pytanie: *po co to robimy?*);
2. Poziom celów operacyjnych (wskazujących na sposoby realizacji – odpowiadających na pytanie: *jak to robimy?*);
3. Poziom kierunków działań (odpowiadających na pytanie: *co robimy?* – Poziom zadaniowy).

W ramach poziomu kierunków działań ujęto propozycje przedsięwzięć, które Miasto planuje zrealizować w okresie obowiązywania niniejszej strategii, czyli do 2035 r. Wdrożenie części spośród wskazanych działań zależne jest od czynników zewnętrznych, takich jak m.in. dostępność funduszy.

Obszar społeczny	<p>Cel strategiczny 1.1. Wysoka jakość usług publicznych</p>	<p>Cel operacyjny 1.1.1. Rozwój narzędzi partycypacji społecznej</p>
		<p>Cel operacyjny 1.1.2. Nowoczesne podejście do świadczenia i zarządzania usługami społecznymi</p>
		<p>Cel operacyjny 1.1.3. Nowoczesna edukacja odpowiadająca na wyzwania współczesnego świata</p>
		<p>Cel operacyjny 1.1.4. Nowoczesny urząd – miasto smart city</p>
	<p>Cel strategiczny 1.2. Oferta czasu wolnego – powszechna, dostępna i atrakcyjna, dla odbiorców z różnych grup wiekowych</p>	<p>Cel operacyjny 1.2.1. Rozwój oferty kulturalnej</p>
		<p>Cel operacyjny 1.2.2. Rozwój oferty sportowo-rekreacyjnej.</p>
	<p>Cel strategiczny 1.3. Biłgoraj miastem dostępnym dla osób ze szczególnymi potrzebami</p>	<p>Cel operacyjny 1.3.1. Przestrzeń publiczna przestrzenią dostępną</p>
		<p>Cel operacyjny 1.3.2. Infrastruktura społeczna infrastrukturą dostępną oraz oferta dostosowana dla osób o szczególnych potrzebach</p>
	Obszar gospodarczy	<p>Cel strategiczny 2.1. Zapewnienie systemu działań wspierających tworzenie nowych przedsiębiorstw w Mieście Biłgoraju</p>
<p>Cel operacyjny 2.1.2. Tworzenie warunków sprzyjających powstawianiu lokalnych start-upów działających w obszarach przemysłów kreatywnych i nowoczesnych technologicznie rozwiązań</p>		
<p>Cel operacyjny 2.1.3. Wykorzystanie potencjału szkół ponadpodstawowych jako miejsc kształcenia młodych przedsiębiorców</p>		
<p>Cel strategiczny 2.2.</p>		<p>Cel operacyjny 2.2.1. Wypracowanie skutecznych kanałów komunikacji i współpracy samorządu z przedsiębiorcami</p>

	Wzmacnianie potencjału rozwojowego lokalnego sektora MŚP	<p>Cel operacyjny 2.2.2.</p> <p>Dostosowanie oferty wsparcia do potrzeb przedsiębiorców.</p>
Obszar przestrzenno - środowiskowy	<p>Cel strategiczny 3.1.</p> <p>Podnoszenie jakości życia oraz atrakcyjności przestrzeni miejskiej.</p>	<p>Cel operacyjny 3.1.1.</p> <p>Kształtowanie przestrzeni publicznych.</p>
		<p>Cel operacyjny 3.1.2.</p> <p>Zwiększanie powierzchni terenów zielonych oraz podniesienie atrakcyjności już istniejących terenów zielonych w Biłgoraju</p>
		<p>Cel operacyjny 3.1.3.</p> <p>Efektywny układ komunikacyjny</p>
	<p>Cel strategiczny 3.2.</p> <p>Transformacja energetyczna i adaptacja do zmian klimatu</p>	<p>Cel operacyjny 3.2.1.</p> <p>Podejmowanie działań na rzecz poprawy jakości powietrza</p>
		<p>Cel operacyjny 3.2.2.</p> <p>Wdrażanie rozwiązań adaptacyjnych do zmian klimatu</p>
		<p>Cel operacyjny 3.2.3.</p> <p>Kształtowanie postaw proekologicznych i obywatelskiej odpowiedzialności za stan i jakość środowiska naturalnego</p>
		<p>Cel operacyjny 3.2.4.</p> <p>Uzyskanie efektywności energetycznej</p>
		<p>Cel operacyjny 3.2.5.</p> <p>Rozwój gospodarki obiegu zamkniętego</p>

Obszar społeczny – plan działań (1)

Cel strategiczny 1.1:

Wysoka jakość usług publicznych

Cel operacyjny 1.1.1:

Rozwój narzędzi partycypacji społecznej

Proponowane kierunki działań:

- Rozwijanie **kanałów wymiany informacji i komunikacji** na linii Urząd Miasta – mieszkańcy (m.in. aktywne, stałe prowadzenie mediów społecznościowych, cykliczne spotkania sąsiedzkie, itp.).
- Poszerzanie zakresu i sposobów/narzędzi prowadzenia **konsultacji społecznych** (stałego elementu prowadzenia polityki rozwojowej miasta) w celu coraz większej aktywizacji mieszkańców, efektywnego uczestnictwa w organizowanych procesach konsultacyjnych.
- Upowszechnianie i podnoszenie efektywności **budżetu obywatelskiego** jako zaawansowanego narzędzia partycypacji społecznej służącego do włączania mieszkańców w procesy decyzyjne poprzez wprowadzenie nowego podejścia do wydawanych środków w ramach budżetu obywatelskiego – tzw. „tematyczne lata” (np. budżet na przedsięwzięcia modernizacji/zwiększania powierzchni zieleni w mieście, budżet dedykowany tylko na działania dla młodzieży, itp.).
- Zwiększanie udziału podmiotów społecznych (NGO-s) w **realizacji zadań miasta**.
- **Aktywizacja** i włączanie w inicjatywy okolicy, ale także decyzje o mieście, **Rad Osiedlowych** – aktywizacja.
- Wspieranie działań **Rady Seniorów**.
- **Wspieranie** (poprzez m.in. rozwój kompetencji), inicjowanie i upowszechnianie działania **Młodzieżowej Rady Miasta** – biłgorajskiej reprezentacji młodzieży.

Cel operacyjny 1.1.2:

Nowoczesne podejście do świadczenia i zarządzania usługami społecznymi.

Proponowane kierunki działań:

- Rozwój oferty **wsparcia dziennego dla dzieci z niepełnosprawnością**.
- Poszerzenie zakresu usług **wsparcia środowiskowego** na rzecz **osób starszych i z niepełnosprawnościami** (m.in. dzienne placówki pobytu z dostępną ofertą całodzienną 8.00-20.00, grupy „przedpołudniowe” i grupy „popołudniowe”, działalność świetlic dziennego pobytu dla seniorów na osiedlach miejskich, itp.).

- Rozwój usług **asystentury rodzinnej** i **asystentury senioralnej** (wielowymiarowa pomoc / wsparcie dedykowane rodzinom i osobom w zaawansowanym wieku).
- **Deinstytucjonalizacja opieki** – przechodzenie od opieki o charakterze instytucjonalnym do opieki świadczonej w środowisku rodzinnym i społeczności lokalnej (pomoc sąsiedzka).
- Rozwój oferty **opieki wytchnieniowej** dla opiekunów osób zależnych.
- Efektywne, wielokanałowe i stałe upowszechnianie **informacji o ofercie** proponowanej mieszkańcom przez podmioty działające w obszarze szeroko rozumianej polityki społecznej (np. informacji o oferowanej pomocy psychologicznej przez MOPS czy organizacje pozarządowe działające na terenie miasta Biłgoraja).
- Inicjowanie i wspieranie **współpracy** pomiędzy podmiotami działającymi w obszarze polityki społecznej – instytucji i organizacji społecznych zajmujących się pomocą społeczną i wsparciem dla potrzebujących, placówek edukacyjnych, kulturalnych i sportowych poprzez:
 - wzajemne poznanie zakresu ofertowanych usług/przedsięwzięć przez poszczególne organizacje,
 - stworzenie i aktualizowanie wspólnego, miejskiego kalendarza prezentującego oferowane przez instytucje i organizacje społeczne zajęcia, wydarzenia, ofertę wsparcia celem powszechnego informowania mieszkańców o oferowanych w mieście usługach / wsparciu ale także zwiększenie wiedzy o mieście i działalności poszczególnych podmiotów,
 - wypracowanie zasad wzajemnego informowania się o podejmowanych działaniach,
 - realizacja inicjatyw/projektów we współpracy,
 - Poznanie się kadry/liderów organizacji i instytucji,w efekcie: wdrożenie **modelu kooperacyjnego zarządzania polityką społeczną** w mieście Biłgoraju.

Cel operacyjny 1.1.3:

Nowoczesna edukacja odpowiadająca na wyzwania współczesnego świata

Proponowane kierunki działań:

- Zapewnienie dzieciom i młodzieży wsparcia terapeutycznego przez **dostęp do specjalistów**, takich jak psycholog, pedagog, psychiatra dziecięcy.
- Profesjonalizacja **jakości kształcenia** i **dowartościowanie nauczycieli** poprzez:
 - wdrażanie programów rozwojowych dla kadry edukacyjnej (rozwijających kompetencje w zakresie kształcenia dzieci i młodzieży),
 - budowanie uznania dla zawodu nauczyciela w społeczności lokalnej,
 - cykliczna ewaluacja pracy szkół w zakresie systemu kształcenia i rozwoju oraz wymiernych efektów nauczania (w oparciu o podstawione cele i zwymiarowane metody oceny np. egzamin ósmoklasisty).
- Rozwój **bazy infrastrukturalnej** dla realizacji oferty edukacyjnej i opiekuńczej.

- Wdrażanie **modelu partnerskiej współpracy** skoncentrowanego **wokół szkoły** celem rozwoju i rozszerzania oferty edukacyjnej dzięki integracji działań pomocowych, wymianie informacji, podejmowaniu inicjatyw:
 - rodzice – nauczyciele – uczniowie,
 - międzysektorowo: szkoły i instytucje publiczne (Dom Kultury, Biblioteka, instytucje miejskie), organizacje społeczne,
- Wdrażanie idei: „**Szkoła otwarta, ciekawa swojego otoczenia**”, w ramach której szkoły stają się centralnymi miejscami lokalnej, osiedlowej wspólnoty, realizując dziania edukacyjne w przestrzeni miejskiej (np. lekcje geografii, biologii, historii, wiedzy o społeczeństwie podejmowane są w najbliższym otoczeniu szkoły, w instytucjach publicznych; szkoły organizują „spotkania z ciekawym człowiekiem” – mieszkańcami, rodzicami, przedstawicielami instytucji miejskich, przedsiębiorcami, uznanymi sportowcami, muzykami, itp.; placówki przedszkolne współpracują z seniorami – np. czytanie dzieciom).
- **Promowanie aktywnego spędzania czasu** wśród młodzieży przez placówki edukacyjne (turnieje sportowe, półkolonie, obozy, itp.).

Cel operacyjny 1.1.4:

Nowoczesny urząd – miasto smart city

Proponowane kierunki działań:

- Zwiększenie zakresu usług administracyjnych realizowanych przez Internet – **e-administracja** umożliwiająca mieszkańcom oraz przedsiębiorcom efektywniejszy i szybszy kontakt z Urzędem Miasta i jednostkami podległymi (m.in. uruchomienie platformy usług komunalnych, możliwość zdalnego odczytu wodomierzy, monitoring sieci wodno – kanalizacyjnej i zarządzanie siecią wodno – kanalizacyjną, i inne).
- **Mobilny urzędnik** (zwiększenie dostępności do usług publicznych dla osób wykluczonych transportowo).
- **Rozwój marketingu miasta:**
 - stałe, powszechne i wielokanałowe (m.in. dotarcie do różnych grup wiekowych: poprzez m.in. szkoły, lekarzy, księży, portale internetowe, media społecznościowe, itp.) **upowszechnianie informacji o mieście** (m.in. o ofercie kulturalnej oraz sportowo-rekreacyjnej oferowanej w Biłgoraju);
- Wdrażanie rozwiązań sprzyjających **bliższym kontaktom** na linii Urząd Miasta – mieszkańcy (np. kawa z Burmistrzem: cykliczne spotkania bezpośrednio w miejskiej kawiarni; okazjonalne spotkania w formule on-line z przedstawicielami Urzędu Miasta – rozmowy o bieżących tematach miejskich, itp.).

Cel strategiczny 1.2:

Oferta czasu wolnego – powszechna, dostępna i atrakcyjna dla odbiorców z różnych grup wiekowych

Cel operacyjny 1.2.1: Rozwój oferty kulturalnej.

Proponowane kierunki działań:

- Zapewnienie wysokiej jakości oferty instytucji kultury poprzez **modernizację infrastruktury i doposażenie**.
- **Kulturalne ożywienie** centrum Biłgoraja – potańcówki, koncerty, wydarzenia, start-up, kino plenerowe – czyli cykl wydarzeń w przestrzeni Placu Wolności, Biłgorajskiego Centrum Kultury, Ośrodka Sportu i Rekreacji, Miasteczka na Szlaku Kultur.
- Rozwój atrakcyjnej **oferty** kulturalnej adresowanej wprost **do młodzieży i młodych dorosłych**.
- **Murale biłgorajskie** – pomysł na wprowadzenie w przestrzeń miasta street art.'u.
- Promowanie dotychczasowej oferty kulturalnej w oparciu o wydarzenia o ugruntowanej marce m.in. Festiwal Kultur, Biłgorajskie Spotkania z Poezją Śpiewaną i Piosenką Autorską (rozszerzone podejście do promowania – marketing imprez).

Cel operacyjny 1.2.2: Rozwój oferty sportowo – rekreacyjnej

Proponowane kierunki działań:

- Promocja ruchu jako elementu zdrowego stylu życia, budowanie postawy aktywności fizycznej młodzieży – sport jako alternatywa dla smartfona. **Rozwój oferty sportowo-rekreacyjnej dedykowanej młodzieży**.
- **Efektywne wykorzystanie dostępnej** na terenie miasta **bazy** sportowo-rekreacyjnej: tzw. popołudniowy dostęp do szkolnych obiektów sportowych.
- **Promowanie oferty** sportowo-rekreacyjnej w oparciu o imprezy o ugruntowanej marce m.in. Bieg Sitarski, 10-tka po Ziemi Biłgorajskiej, Turniej siatkarski z okazji Święta Niepodległości.
- Rozwój oferty dedykowanej rodzinom: **rodzinna rekreacja** (na bazie biegania, spacerów, itp.). Promocja ruchu.

Cel strategiczny 1.3: Biłgoraj miastem dostępnym dla osób ze szczególnymi potrzebami

Cel operacyjny 1.3.1: Przestrzeń publiczna przestrzenią dostępną

Proponowane kierunki działań:

- Cykliczna **inwentaryzacja** przeszkód architektonicznych i miejsc trudno dostępnych dla osób ze szczególnymi potrzebami (np. wspólne spacery

badawcze osób poruszających się na wózkach, chodzących o kulach, osób podróżujących z ciężkim bagażem czy wózkiem dziecięcym).

- Program przebudowy **infrastruktury pieszej**: wyznaczenie standardów dla ciągów pieszych, aby były trasami wolnymi od przeszkód wyposażenie głównych tras komunikacji pieszej w urządzenia do odpoczynku (tzw. przysiadaki, ławeczki, miejsca zacienione z dostępem do wody pitnej).
- Montaż nowych **publicznych toalet** w przestrzeniach miejskich.
- W przestrzeniach osiedli sukcesywne przearanżowanie **miejsz spotkań** w taki sposób, aby były one **dostosowane** do potrzeb różnych grup, m.in. tzw. „dostępnościowe” place zabaw, przewijaki w przestrzeni publicznej, intymne miejsca dla matek karmiących, strefowanie przestrzeni dla osób wrażliwych na bodźce zewnętrzne (światło/hałas), meble miejskie ułatwiające wstawanie osobom o ograniczonej mobilności, itp.
- Zwiększanie **dostępności przestrzeni cennych kulturowo** poprzez instalację różnego rodzaju makiet, modeli, tyflomap, audioprzewodników itp. pozwalających osobom z niepełnosprawnością sensoryczną na odbiór prezentowanych treści czy poznanie miejsca, w którym się znajdują.

Cel operacyjny 1.3.2:

Infrastruktura społeczna infrastrukturą dostępną oraz oferta dostosowana oferta dla osób o szczególnych potrzebach

Proponowane kierunki działań:

- Pełne dostosowanie **budynków publicznych** wraz z ich przedpolami do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami (niwelacja barier architektonicznych, wdrażanie usprawnień: montaż podjazdów, schodołazów, wind, instalowanie pętli indukcyjnych, tyfloplanów, i innych rozwiązań wspierających osoby z różnymi dysfunkcjami).
- Kreowanie **oferty dostępnej** i możliwej do odbioru przez różne grupy o szczególnych potrzebach, np. dostosowanie godzin realizacji usług, odpowiednia aranżacja miejsca, dostosowanie materiałów, przeszkolony i uwrażliwiony na potrzeby odbiorców personel, tworzenie oferty sportowej i rekreacyjnej dostępnej dla osób z niepełnosprawnościami.

Obszar gospodarczy – plan działań (2)

Cel strategiczny 2.1:

Zapewnienie systemu działań wspierających tworzenie nowych przedsiębiorstw w mieście Biłgoraja

Cel operacyjny 2.1.1:

Kreowanie rozwoju przedsiębiorczości.

Proponowane kierunki działań:

- **Skomunikowanie i dozbrojenie terenów inwestycyjnych** w mieście w niezbędne zaplecze infrastrukturalne (m.in. układ drogowy, sieci przesyłowe, itp.), - w tym terenów obsługiwanych komunikacyjnie przez planowaną do realizacji obwodnicę zachodnią Biłgoraja.
- Wykorzystanie narzędzia jakim jest **Zintegrowany Plan Inwestycyjny⁷** w procesie zagospodarowania terenów inwestycyjnych miasta.
- Profesjonalizacja obsługi i opieki nad **inwestorem** (wypracowanie ścieżki obsługi, szkolenia, zbudowanie oferty promocyjno-informacyjnej, w tym modernizacja strony www Urzędu Miasta Biłgoraja).
- Opracowanie **analizy gospodarczej miasta Biłgoraja** szczegółowo diagnozującej sytuację gospodarczą miasta i regionu (m.in. zakres prowadzonej działalności gospodarczej oraz trendów rozwojowych wynikających z lokalnych uwarunkowań jak również oddziaływania zewnętrznego, możliwości konsolidacji/współpracy gospodarczej i rozwoju lokalnego potencjału gospodarczego miasta).
- Wdrażanie **Strategii Przedsiębiorczości**.

⁷ Uchwalona przez Sejm 26 maja 2023 r. nowelizacja ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przewiduje m.in. wprowadzenie nowego narzędzia planistycznego – zintegrowanego planu inwestycyjnego (ZPI). Jest to szczególny rodzaj planu miejscowego, uchwalany przez radę gminy na wniosek inwestora, po przeprowadzeniu negocjacji i zawarciu umowy urbanistycznej. ZPI jest możliwy do uchwalania także na obszarach objętych już planami miejscowymi. W takiej sytuacji ZPI zastępuje plan miejscowy.

Cel operacyjny 2.1.2:

Tworzenie warunków sprzyjających powstawianiu lokalnych start-upów⁸ działających w obszarach przemysłów kreatywnych⁹ i nowoczesnych technologicznie rozwiązań

Proponowane kierunki działań:

- Utworzenie **Centrum Kreatywnego** jako miejsca generowania i testowania pomysłów na nowe rozwiązania i produkty.
- Kształtowanie i wyłanianie **talentów** (organizacja m.in. konkursów, hackatonów¹⁰, itp.).
- Wypracowanie mechanizmów wspierających wdrażanie innowacyjnych **pomysłów biznesowych** (m.in. pożyczki, doradztwo, mentoring¹¹, Anioły Biznesu).

Cel operacyjny 2.1.3:

Wykorzystanie potencjału szkół ponadpodstawowych jako miejsc kształcenia młodych przedsiębiorców

Proponowane kierunki działań:

- Profesjonalizacja **doradztwa zawodowego** i realizacja programów włączania praktyków w procesy doradcze.
- **Doposażenie szkół** w sprzęty pozwalające na naukę obsługi nowoczesnych technologii wykorzystywanych w sektorze mechatroniki, automatyki, elektroniki – współpraca trójsektorowa pomiędzy Miastem Biłgoraj, Powiatem oraz Instytucjami Otoczenia Biznesu.
- Rozwój form **współpracy biznesu ze szkolnictwem** (m.in. klasy patronackie, gwarantowane zatrudnienie dla najlepszych absolwentów, itp.) – współpraca trójsektorowa pomiędzy Miastem Biłgoraj, Powiatem oraz Instytucjami Otoczenia Biznesu.

⁸ Start-up (także startup) to nowo utworzone przedsiębiorstwo lub tymczasowa organizacja poszukująca modelu biznesowego, który zapewniłby jej zyskowy rozwój. W języku polskim nie występuje bezpośredni odpowiednik tym samym powszechnie używane jest brzmienie angielskie z polskimi odmianami np. start-upów, itp.

⁹ Przemysł kreatywny / sektor kreatywny to określenie obejmujące wszystkie przemysły, których działalność uwzględnia twórczość, produkcję, wytwarzanie, prezentację, nadawanie, wystawiennictwo, dystrybucję i sprzedaż dóbr chronionych prawami autorskimi.

¹⁰ Hackathon to połączenie słów angielskich: hack oraz marathon, co w wolnym tłumaczeniu rozumiane jest jako maraton programowania. W języku polskim nie ma bezpośredniego odpowiednika dla tego angielskiego słowa - obserwuje się upowszechnienie określenia m.in. przez używanie spolszczenia hackaton oraz odmiany: hackatonów, itp. Hackathon to wydarzenie podczas którego programiści/uczestnicy zostają postawieni przed problemem, który mają rozwiązać w określonym czasie, przestrzeni, zwykle w zespołach. Najczęściej rozwiązanie związane jest z zaprojektowaniem i zaprogramowaniem np. aplikacji na dany temat.

¹¹ Mentoring to relacja partnerska między uczniem a mentorem, skierowana na odkrywanie i rozwijanie możliwości ucznia. Mentoring zazwyczaj jest prowadzony w dłuższym horyzoncie czasowym. Może przybierać postać zarówno nieformalnej relacji, jak i sformalizowanego programu. Mentor to inaczej nauczyciel i doradca. W biznesie mentor pełni rolę przewodnika, który wspiera w rozwoju swojego podopiecznego, pomaga odnaleźć się na zawodowej drodze i osiągnąć oczekiwane cele.

Cel strategiczny 2.2:

Wzmacnianie potencjału rozwojowego lokalnego sektora MŚP

Cel operacyjny 2.2.1:

Wypracowanie skutecznych kanałów komunikacji i współpracy samorządu z przedsiębiorcami

Proponowane kierunki działań:

- Organizacja cyklicznych wydarzeń **promujących lokalnych przedsiębiorców** umożliwiających networking i promocję (m.in. targi przedsiębiorczości, Dni Biłgoraja, Program 4 Pory Roku).
- Przygotowanie spójnych procedur i **zasad współpracy** z przedsiębiorcami (również komunikacyjno-informacyjnych) i przygotowanie pracowników instytucji publicznych do ich wdrożenia.
- Skuteczne, celne upowszechnianie **informacji** dotyczącej dostępnej dla przedsiębiorców oferty wsparcia, szkoleń, doradztwa, pomocy w pozyskiwaniu środków (także np. możliwości podjęcia współpracy z uczelniami wyższymi – studentami czy uczniami szkół ponadpodstawowych w zakresie tworzenia materiałów o informacyjnych, stron www).
- **Wsparcie promocyjno – informacyjne** skierowane do podmiotów gospodarczych działających w zakresie rozwoju **turystyki** i przemysłu czasu wolnego w mieście Biłgoraju.

Cel operacyjny 2.2.2:

Dostosowanie oferty wsparcia do potrzeb przedsiębiorców

Proponowane kierunki działań:

- Prowadzenie działań pozwalających na **sieciowanie** lokalnych przedsiębiorstw, usług i produktów – wspólny udział w targach, budowa lokalnych łańcuchów dostaw, identyfikacja i upowszechnianie informacji o lokalnych producentach i ich produktach/usługach (np. także tych, które są sprzedawane w Internecie i nie są identyfikowane lokalnie z Biłgorajem).
- Realizacja **programów szkoleniowo-doradczych** służących podnoszeniu kompetencji zarządczych, wprowadzaniu nowych rozwiązań technologicznych do działalności biznesowej, prowadzeniu działań promocyjnych czy przeprowadzenia sukcesji.
- Promowanie **dostępu do tańszej energii** poprzez działania na rzecz uruchomienia klastra energii.

Obszar przestrzenno-środowiskowy – plan działań (3)

Cel strategiczny 3.1:

Podnoszenie jakości życia dzięki dobremu zaplanowaniu i urządzeniu przestrzeni miasta

Cel operacyjny 3.1.1:

Kształtowanie przestrzeni publicznych.

Proponowane kierunki działań:

- Wdrożenie uchwały krajobrazowej: uporządkowanie przestrzeni publicznych i zwalczanie chaosu reklamowego.
- Standaryzacja mebli miejskich/małej architektury.
- Projektowanie przestrzeni miejskich z aktywnym udziałem docelowych użytkowników.
- Kreowanie **przestrzeni miejskiej odpowiadającej na potrzeby młodych mieszkańców miasta** – przestrzenie otwarte, zaaranżowane na miejsca spotkań, spełniające potrzeby młodzieży (prawidłowy rozwój w aspekcie społecznym, fizycznym oraz psychicznym poprzez takie elementy wyposażenia jak miejsca zadane do siedzenia/spędzania czasu, siedzenia o różnej wysokości i aranżacji, stół do dyskusji, hamaki do relaksu i wyciszenia, w towarzystwie urządzeń do kalisteniki) oraz wspierające budowanie postaw proekologicznych (np. panel fotowoltaiczny – możliwość naładowania smartfona, rower stacjonarny/dynamo do ładowania urządzeń mobilnych, itp.).
- **Miejsca spotkań sąsiedzkich** – przearanżowanie przestrzeni ulic / osiedli za pomocą małej architektury i zieleni na miejsca sprzyjające spotkaniom sąsiadów, budowaniu więzi lokalnych.

Cel operacyjny 3.1.2:

Zwiększanie powierzchni terenów zielonych oraz podnoszenie atrakcyjności już istniejących terenów zielonych w Biłgoraju

Proponowane kierunki działań:

- Zaprojektowanie i aranżacja strefy zieleni urządzonej wzdłuż rzeki Biła Łada – **Bulwary Białej Łady** (wraz z infrastrukturą towarzyszącą: ciąg pieszo-rowerowy, mała architektura).
- Spięcie w spójny, połączony ze sobą ciągami zieleni **zielony system miasta Biłgoraja**, czyli zespół miejskich terenów zielonych (Bulwary rzeki Biła Łada, Park „Rożnówka”) – przedsięwzięcie realizowane w ramach Obszaru Strategicznej Interwencji.

- Rozwój **nowych stref zieleni**, parków kieszonkowych, ogrodów deszczowych w Biłgoraju, z uwzględnieniem aktualnych trendów w architekturze krajobrazu oraz z zapewnianiem bioróżnorodności.
- Kształtowanie przestrzeni publicznych i ciągów komunikacyjnych z istotnym **udziałem zieleni**.
- Program **opieki nad zrewitalizowanymi terenami zielonymi** – utrzymanie trwałości poprzez stały monitoring i pielęgnację m.in. przestrzeni parkowych, parków kieszonkowych, wprowadzanie nowych nasadzeń, itp. oraz wdrożenie rozwiązania „**gospodarz terenu zielonego**” – współodpowiedzialność za poszczególne tereny zielone nadana np. wspólnotom mieszkaniowych.

Cel operacyjny 3.1.3:

Efektywny układ komunikacyjny

Proponowane kierunki działań:

- Budowa **obwodnicy zachodniej Biłgoraja**.
- Budowa i przebudowa układu komunikacyjnego dróg w mieście.
- Opracowanie **Studium mobilności** dla miasta Biłgoraja zawierającego m.in. rozwiązania komunikacyjne udrażniające ruch oraz sieć stacji ładowania pojazdów elektrycznych.
- Nowe **rozwiązania komunikacyjne**: usprawnienie ruchu w mieście poprzez m.in. zmiany organizacji ruchu (np. ruch jednokierunkowy, wprowadzanie ulic z uspokojonym ruchem samochodowym i pierwszeństwem ruchu pieszego i rowerowego).
- Wypracowanie i wdrożenie rozwiązań z zakresu **polityki parkingowej** w mieście (m.in. wyznaczenie stref/strefy płatnego parkowania w celu zwiększenia rotacji pojazdów na miejscach parkingowych, wyznaczenie miejsc parkingowych przy obiektach użyteczności publicznej dostępnych dla klientów tych placówek itp.).
- **Promocja roweru** jako środka transportu – stworzenie warunków do rozwoju efektywnej komunikacji i rekreacji dla mieszkańców poprzez rozbudowę spójnego układu komunikacyjnego i infrastruktury towarzyszącej (wiaty, stojaki, punkty napraw, itp.).
- Zapewnienie na terenie miasta miejsc parkingowych z opcją **ładowania samochodów elektrycznych**.

Cel strategiczny 3.2:

Transformacja energetyczna miasta Biłgoraja i adaptacja do zmian klimatu

Cel operacyjny 3.2.1:

Podejmowanie działań na rzecz poprawy jakości powietrza

Proponowane kierunki działań:

- Stała eliminacja indywidualnych źródeł niskiej emisji poprzez kontynuację wdrażania programu **wymiany kotłów węglowych** oraz **promocję** rozwiązań energetycznych opartych o **OZE**.
- **Ograniczanie ubóstwa energetycznego** poprzez zapewnienie atrakcyjnej dla obiorcy indywidualnego oferty pomocowej (organizacyjnej, proceduralnej i finansowej).
- Zintensyfikowanie **kontroli** na rzecz ograniczania niskiej emisji (kontrola palenisk) – kontrola przestrzegania przepisów dotyczących palenia paliwami niespełniającymi norm oraz paliwami zabronionymi (w tym śmieciami).
- Współpraca z lokalnym **biznesem** w celu **uświadamiania**, ale też **kontroli** (służby Inspekcji Ochrony Środowiska) **źródeł i skali emisji** szkodliwych związków chemicznych do atmosfery.
- Utworzenie **klastra energii** - porozumienia, którego nadrzędnym celem będzie współpraca w obszarze wytwarzania, magazynowania, równoważenia zapotrzebowania oraz dystrybucji energii elektrycznej, paliw i ciepła. Klaster energii może objąć także możliwość sprzedaży energii.
- Budowa **miejskich farm fotowoltaicznych** jako źródeł energii dla obiektów użyteczności publicznej.
- **Modernizacja źródeł ciepła** i rozbudowa **miejskiej sieci ciepłowniczej** (także lokalnych, osiedlowych – mniejsze sieci), z priorytetem postawionym na paliwa alternatywne i nowe technologie takie jak np. **pompy ciepła** czy **skojarzoną produkcję energii** czyli kogenerację (w jednym procesie technologicznym – spalania np. gazu lub biogazu i łączenie wytwarzanie energii elektrycznej i ciepła), promowanie źródeł ogrzewania opartych na energii odnawialnej, odchodzenie od wykorzystywania paliw kopalnych.
- **Rozwój ekomobilności** – promocja ekotransportu oraz rozwój infrastruktury wspierającej – stacje ładowania pojazdów elektrycznych (m.in. wprowadzenie stosownych zapisów na poziomie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dotyczących lokalizacji stacji ładowania pojazdów elektrycznych, przygotowanie mapy miasta i regionu prezentującej lokalizację stacji ładowania pojazdów elektrycznych, wymiana floty pojazdów komunalnych).
- Upowszechnianie **ekologicznych środków transportu** indywidualnego takich jak rower, poprzez rozbudowę infrastruktury wspierającej (m.in. ścieżki rowerowe).

Cel operacyjny 3.2.2:

Wdrażanie rozwiązań adaptacyjnych do zmian klimatu

Proponowane kierunki działań:

- Inwestowanie w **zieloną i niebieską infrastrukturę** poprzez wdrożenie „Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu dla Biłgoraja na lata 2023 - 2030” (plan będzie zawierał m.in. szczegółowe zalecenia dotyczące retencjonowania wody, przeciwdziałania suszy, zabezpieczenia przed deszczami nawalnymi i ich skutkami, itp.). W ramach inwestycji w zieloną i niebieską infrastrukturę podejmowanie m.in. takich działań jak:
 - promocja **małej retencji** na poziomie gospodarstw indywidualnych, wspólnot mieszkaniowych i budynków użyteczności publicznej (zatrzymanie wody na posesji poprzez tworzenie zagłębień chłonnych, zbiorników retencyjnych na wody opadowe, zielonych dachów, a także wprowadzanie nasadzeń zwiększających bioróżnorodność);
 - rozbudowa kanalizacji deszczowej oraz wprowadzenie rozwiązań **retencjonowania wody na terenie miasta**;
 - inwentaryzacja i rearanżacja miejskich wysp ciepła: „**odbetonowanie miasta**” i wprowadzenie akupunktury zielenią;
 - stałe zwiększanie powierzchni zielonych z **nasadzeniem zieleni wysokiej** (drzewa) – wzmacnianie retencji wody w miejscu opadu oraz wprowadzenie cienia w przestrzeń miasta (przeciwdziałanie suszy i przegrzaniu).
- **Modernizacja miejskiej oczyszczalni ścieków** (m.in. zmniejszenie energochłonności urządzeń, podniesienie jakości oczyszczania ścieków, ograniczenie awarii, ograniczenie uciążliwości odorowych).
- **Budowa ujęć wody pitnej.**
- Wzmocnienie na poziomie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wytycznych w zakresie zachowania **powierzchni biologicznie czynnych** (zwiększenie procentowego udziału tych powierzchni).
- Zastosowanie w przestrzeni miejskiej **technologii niskoemisyjnych oraz energooszczędnych**, w tym:
 - **termomodernizacja obiektów** publicznych i wyposażenie ich w rozwiązania OZE - zmniejszanie energochłonność budynków,
 - **odzyskiwanie energii pochodzącej ze ścieków komunalnych**,
 - wprowadzenie systemów zarządzania energią, w tym inwestycje w **energooszczędne i inteligentne oświetlenie**¹² przestrzeni publicznej.

¹² Inteligentne oświetlenie to system oświetlenia który można bezprzewodowo kontrolować i zarządzać nim m.in. z poziomu aplikacji.

Cel operacyjny 3.2.3:

Kształtowanie postaw proekologicznych i obywatelskiej odpowiedzialności za stan i jakość środowiska naturalnego.

Proponowane kierunki działań:

- **Działania edukacyjne i promocyjne** adresowane do różnych grup wiekowych – dzieci, młodzieży, osób dorosłych, w tym seniorów (np. w duchu **zero waste**¹³ – ograniczenie produkcji śmieci, budowanie świadomości dotyczącej skutków palenia niskiej jakości paliwami lub śmieciami, przekonywanie o **ekonomicznej opłacalności alternatywnych źródeł energii**, a także roli **zieleni** dla jakości naszego życia, popularyzacji postaw oszczędnego gospodarowania zasobami środowiska – np. oszczędzanie wody, zachowanie bioróżnorodności – rzadsze koszenie trawników, itp.). Budowa u mieszkańców oraz podmiotów gospodarczych poczucia współodpowiedzialności za koszty transformacji energetycznej (świadomość kosztów transformacji energetycznej).
- Szeroka promocja i dystrybucja **informacji** o miejskich i zewnętrznych **źródłach finansowania lub formach wsparcia dla wymiany źródeł ogrzewania** lub termomodernizacji budynków.
- Upowszechnianie informacji o działającym **systemie kontroli** przestrzegania przepisów dotyczących palenia w kotłach niespełniających obecnych norm oraz paliwami zabronionymi (w tym śmieciami) jak również nielegalnego wyrzucania śmieci itp.
- **Społeczne akcje** porządkowania przestrzeni publicznych, zbierania śmieci (czyste ulice) – m.in. z wykorzystaniem biznesowych strategii CSR (społecznej odpowiedzialności biznesu - *Corporate Social Responsibility*) w ramach których przedsiębiorstwa dobrowolnie włączają się w akcje społeczne czy środowiskowe.
- Powstrzymanie procesów kurczenia się zasobów wody – efektywna gospodarka wodna i retencja wody pitnej, w tym **promowanie zmiany nawyków** codziennego korzystania z wody (oszczędzanie wody).

Cel operacyjny 3.2.4.

Uzyskanie efektywności energetycznej.

Proponowane kierunki działań:

- Przedsięwzięcia zmierzające do **zmniejszenia energochłonności budynków miejskich.**

¹³ Zero waste czyli zero śmieci. Nazwa weszła do języka polskiego i w takiej też formie jest używana. Według Zero Waste International Alliance „Zero Waste jest celem, który jest m.in. etyczny, ekonomiczny, skuteczny, który prowadzi ludzi ku zmianie stylu życia i praktyk, które naśladują naturalne cykle odnawiania się, gdzie wszelki materiał, którego się pozbyto jest zaprojektowany tak, by być zasobem do wykorzystania przez innych. Zero Waste oznacza projektowanie i zarządzanie produktami oraz procesami, aby systematycznie eliminować szkodliwość odpadów i materiałów oraz zmniejszać ich objętość, przetwarzać i odzyskiwać wszystkie zasoby, nie spalać ich ani nie zakopywać. Zero Waste wyeliminuje uwalnianie szkodliwych substancji do ziemi, wody czy też powietrza, które są zagrożeniem dla zdrowia człowieka, zwierząt, roślin i całej planety”.

- **Zmniejszenie zużycia energii** w budynkach użyteczności publicznej - optymalizacja kosztów ponoszonych na energię oraz działania edukacyjne i wprowadzanie inteligentnych systemów zarządzania energią.
- Modernizacja i budowa **energooszczędnego oświetlenia** w przestrzeni miejskiej - optymalizacja kosztów ponoszonych na oświetlenie przestrzeni publicznych, wprowadzanie inteligentnych systemów zarządzania oświetleniem w mieście.
- Dążenie do **samowystarczalności energetycznej budynków** użyteczności publicznej poprzez zastosowanie OZE. Uzyskanie samowystarczalności energetycznej na obiektach działalności komunalnej.
- **Działania edukacyjne.**

Cel operacyjny 3.2.5.

Rozwój gospodarki obiegu zamkniętego.

Proponowane kierunki działań:

- Działania zmierzające do **dywersyfikacji źródeł ogrzewania** w Biłgorajskim Przedsiębiorstwie Energetyki Ciepłej - wymiana nieefektywnych źródeł opartych na paliwach kopalnych na źródła ekologiczne zasilane energią odnawialną.
- **Odzysk energii cieplnej** z oczyszczalni ścieków, przetwarzanie odpadów o potencjale energetycznym.
- **Zapobieganie** wytwarzaniu odpadów i **ograniczenie** ilości wytwarzanych odpadów.
- **Przetwarzanie odpadów** w produkty.
- **Naprawa przedmiotów** niestanowiących odpadów i przekazywanie dalszym użytkownikom.

Obszary Strategicznej Interwencji (OSI)

OSI określone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030, ze względu na potrzebę integrowania i koncentrowania działań rozwojowych na rzecz rozwijania powiązań funkcjonalnych w układach ponadlokalnych, w ramach kształtowania modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego oraz z uwagi na potrzebę ukierunkowania wsparcia na poziomie regionalnym, określa Obszary Strategicznej Interwencji (OSI)¹⁴.

Niniejsza Strategia wyznacza kilka Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) o znaczeniu regionalnym, w dwóch podstawowych zakresach:

- OSI REGIONALNE – MIEJSKIE OBSZARY FUNKCJONALNE,
- OSI REGIONALNE – OSI SUBREGIONALNE.

Miasto Biłgoraj obejmuje grupa OSI - MIEJSKIE OBSZARY FUNKCJONALNE poprzez przynależność miasta do OSI pn. „MOF ośrodków lokalnych: obszary funkcjonalne wszystkich pozostałych miast powiatowych w województwie”.

Ponadto w ramach grupy OSI SUBREGIONALNE miasto Biłgoraj znalazło się w OSI pn. „OSI ROZTOCZE”, gdzie priorytetem rozwoju jest społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Roztocza i Puszczy Solskiej. Cechy wiodące tego obszaru (na jakie wskazuje Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego) to duży potencjał turystyczny, walory krajoznawcze oraz znaczna lesistość, która w wielu gminach przekracza 50% powierzchni. Dla całego obszaru OSI ROZTOCZE, w ramach strategii regionalnej, przewidziane są następujące przedsięwzięcia flagowe: realizacja drogi ekspresowej Via Carpatia / S19, realizacja szlaku kolejowego relacji Warszawa–Lwów, rozbudowa bazy i infrastruktury uzdrowiska Krasnobród, utworzenie Geoparku „Kamienny las na Roztoczu”, rozbudowa Centralnego Szlaku Rowerowego Roztocza, rozbudowa Green Velo, organizacja szlaku Architektury Drewnianej Województwa Lubelskiego, wspieranie rozbudowy istniejącej oraz budowy nowej infrastruktury poprawiającej dostępność do przejść granicznych (drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, infrastruktura turystyczna), opracowanie planów ochrony oraz planów zadań ochronnych dla obszarów objętych prawną formą ochrony przyrody.

Zgodnie z zapisem Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego: obszary strategicznej interwencji o znaczeniu regionalnym (tj. OSI subregionalne oraz OSI MOF) stanowią wyraz podjętej decyzji dotyczącej potrzeby szczególnego wsparcia realizacji wybranych kierunków działań Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na określonych obszarach województwa. Miejskie Obszary Funkcjonalne (MOF)

¹⁴ STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO do 2030 roku – SYNTEZA. Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie.

ośrodków subregionalnych oraz MOF ośrodków lokalnych stanowią integralną przestrzennie i funkcjonalnie strukturę w obrębie OSI subregionalnych¹⁵.

Ponadto Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego wskazuje także na OSI o znaczeniu krajowym:

- OSI KRAJOWE – MIASTA ŚREDNIE TRACĄCE FUNKCJE SPOŁECZNO-GOSPODARCZE,
- OSI KRAJOWE – OBSZARY ZAGROŻONE TRWAŁĄ MARGINALIZACJĄ.

W przypadku OSI KRAJOWE – MIASTA ŚREDNIE TRACĄCE FUNKCJE SPOŁECZNO-GOSPODARCZE, zakres jego oddziaływania obejmuje 11 spośród 48 ośrodków miejskich w regionie lubelskim, w tym także miasto Biłgoraj. Dla zobrazowania ogólnopolskiego kontekstu warto wskazać, że w skali całego kraju jest to łącznie 139 miast pogrupowanych w czterech kategoriach:

- miasta kryzysowe (silne powiększanie niekorzystanego dystansu, zła sytuacja społeczno-gospodarcza),
- miasta obniżającego się potencjału (silne powiększanie niekorzystnego dystansu, umiarkowanie zła sytuacja społeczno-gospodarcza),
- miasta stagnujące (umiarkowane powiększanie niekorzystnego dystansu, zła sytuacja społeczno-gospodarcza),
- miasta zagrożone marginalizacją (umiarkowane powiększenie niekorzystnego dystansu, umiarkowanie zła sytuacja społeczno-gospodarcza).

Miasto Biłgoraj należy do grupy miast obniżającego się potencjału.

W ramach strategicznych działań, i tym samym w celu osiągnięcia oczekiwanych efektów, jakie przewidziane są w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030 (SRWL 2030) dla OSI KRAJOWEGO – MIASTA ŚREDNIE TRACĄCE FUNKCJE SPOŁECZNO-GOSPODARCZE zapisano: odbudowa bazy gospodarczej, wzmocnienie roli miast jako centrów aktywności społecznej i gospodarczej (podstawowy zakres interwencji polityki regionalnej zawarty jest w celu strategicznym SRWL 2030 obejmujący rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych).

Ponadto Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego wskazuje także na OSI KRAJOWE – OBSZARY ZAGROŻONE TRWAŁĄ MARGINALIZACJĄ. W tym zestawieniu miasto Biłgoraj, nie występuje, jednak pojawia się w nim gmina wiejska Biłgoraj, stanowiąca bezpośrednie otoczenie miasta Biłgoraja.

¹⁵ j.w.

Obszar Strategicznej Interwencji w Mieście Biłgoraju

Według Ustawy o Zasadach Prowadzenia Polityki Rozwoju Obszarami Strategicznej Interwencji (OSI) są to obszary, na których zdiagnozowano istnienie szczególnych warunków społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, w tym występowanie barier rozwoju lub potencjałów rozwojowych. Obszarem Strategicznej Interwencji może być obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych.

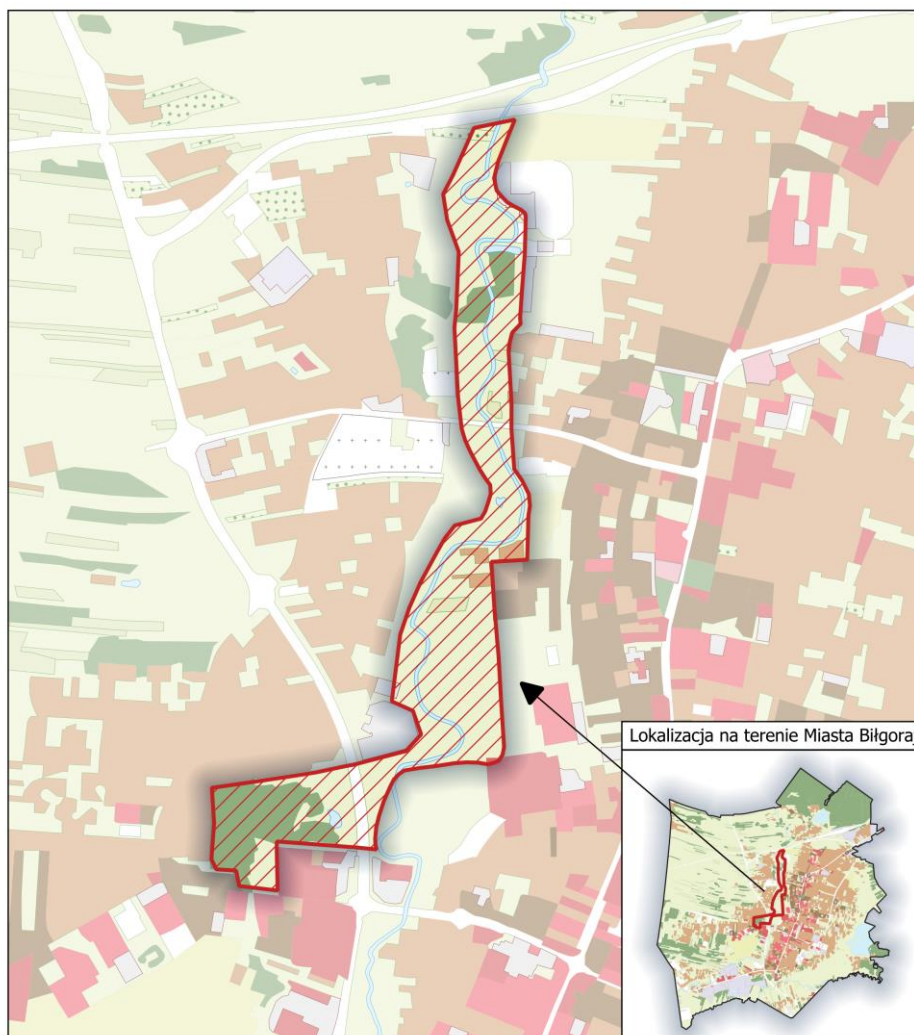
OSI stanowi wybór strategiczny, którego konsekwencją jest skierowanie interwencji publicznej na określony obszar. W niniejszym rozdziale wskazano OSI dla miasta Biłgoraja wraz z zakresem planowanych działań.

• OSI: „Zielona Oś Biłgoraja”

OBSZAR TERYTORIALNY OSI (delimitacja):

- Obszar OSI obejmuje obszar centralny miasta.
- Przestrzennie obszar OSI zlokalizowany jest na osi północ-południe.
- Obszar OSI to ok 0,30 km².
- Wyznaczony w Biłgoraju obszar strategicznej interwencji (OSI) nosi tytuł: „Zielona Oś Biłgoraja” i obejmuje teren bezpośrednio przylegający do rzeki Biała Łada oraz Park Rożnówka.

Rysunek 4. Obszar Strategicznej Interwencji Miasta Biłgoraja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUGIK (BDOT10K) oraz OpenStreetMap.

UZASADNIENIE WYBORU OSI:

Wyznaczenie OSI, jako obszaru obejmującego swym zasięgiem centrum Biłgoraja, jest naturalną odpowiedzią na strategiczny wybór Biłgoraja, jakim jest m.in. rozwój sportu i rekreacji (obszar społeczny – obszar strategicznego rozwoju miasta) oraz zwiększanie powierzchni zielonych w przestrzeni miasta (obszar przestrzenno-środowiskowy – obszar strategicznej interwencji miasta). Działania inwestycyjne, podjęte w obszarze wyznaczonego OSI, pozwolą na zwiększenie możliwości i form spędzania czasu wolnego dla mieszkańców Biłgoraja oraz odwiedzających miasto turystów.

Planowane zainwestowanie w obszar OSI przyczyni się do istotnego, z punktu widzenia społecznego rozwoju miasta, wzmocnienia więzi lokalnych (integracja społeczna) a w kontekście przestrzennym - większej integracji przestrzennej miasta. Szersze udostępnienie terenu objętego OSI przyczyni się bowiem do poprawy funkcjonalności miasta poprzez udrożnienie naturalnego ciągu komunikacyjnego

dedykowanego dla ruchu pieszo-rowerowego w pełnej separacji od ruchu samochodowego.

Na obszarze OSI planuje się koncentrację działań zaliczanych do kategorii rekreacja-sport-turystyka (zgodnie z zaleceniami Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Biłgoraja). Decyzja ta ma ponadto swoje uzasadnienie w dotychczasowej charakterystyce obszaru ujętego jako OSI, obszaru spiętego w jedną funkcjonalną całość: są to tereny zielone, które ze względu na swoje walory przyrodnicze, krajobrazowe oraz dotychczasowe zagospodarowanie stanowią wysoki potencjał rozwojowy dla Biłgoraja.

Założeniem OSI jest połączenie w jeden funkcjonalny zielony obszar miejski zarówno rzekę Białą Ładę, z jej bezpośrednim otoczeniem, jak i Park „Różnówka” – teren zieleni urządzonej stanowiący największy zwarty kompleks parkowy miasta. W efekcie zagospodarowany teren OSI stworzy funkcjonalny „zielony krwioobieg Biłgoraja”.

Rzeka Biała Łada w ramach klasyfikacji hydrologicznej nosi nazwę Łada, a w swym górnym biegu Biała Łada (dawniej Łada Polska). Stanowi ona prawy dopływ Tanwi. Źródła rzeki zlokalizowane są na terenie Roztocza Zachodniego. Długość Łady (od źródeł Białej Łady) wynosi 56,5 km. Płynie ona z północy na południe m.in. przez miasto Biłgoraj. W granicach miasta Biłgoraja długość rzeki wynosi 8 km. W obecnym stanie rzeka oraz jej bezpośrednie sąsiedztwo (m.in. zadrzewienia, przestrzenie zielone nieurządzone) nie jest zagospodarowana i nie jest też wykorzystana w celach rekreacyjnych.

Park „Różnówka” to największy i najstarszy kompleks parkowy w mieście Biłgoraju, o powierzchni 0,06 km², będący przestrzenią stanowiącą wysoką wartość dla mieszkańców miasta (miejsce spacerów, spotkań, wytchnienia), ale także będącą obszarem wartym uwagi dla osób odwiedzających Biłgoraj. Na jego terenie występuje cenna przyrodniczo i krajobrazowo zieleń parkowa wysoka. Park przecina szereg ciągów pieszych o nawierzchni szutrowej/przepuszczalnej. Jego ukształtowanie jest urozmaicone poprzez liczne kanały, zagłębienia. Park stanowi naturalny potencjał dla miasta Biłgoraja jako obszar retencji wody opadowej (rowy/zagłębienia chłonne, suche poldery, itp.). Cały teren parkowy jest objęty obszarem rewitalizacji UCHWAŁA NR XXXV/380/2022 RADY MIASTA BIŁGORAJA z dnia 13 kwietnia 2022 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji dla Gminy Miasto Biłgoraj, jak również wpisany jest do Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Biłgoraja jako przedsięwzięcie podstawowe („Rewitalizacja Parku Stanisława Nowakowskiego” – przedsięwzięcie Nr 5). W obecnym stanie park wymaga rewitalizacji zarówno w obszarze zieleni jak i funkcjonalności samej przestrzeni (ścieżki pieszo-spacerowe, ciąg rowerowy, mostki, rozwiązania techniczne w zakresie retencjonowania wody opadowej, itp.)

Najważniejsze uwarunkowania i potencjały społeczno-gospodarczo-przestrzenne OSI:

Uwarunkowania przestrzenne:

Struktura własności i przeznaczenia obszaru OSI:

- o teren OSI w znaczącej części stanowi własność gminy (ok. 95% obszaru OSI). Pozostałe tereny należą do Skarbu Państwa, Powiatu Biłgorajskiego, Województwa Lubelskiego, użytkownika wieczystego terenu Gminy Miasto Biłgoraj oraz prywatnej spółki z o.o.;
- o teren OSI obejmuje swym zasięgiem grunty o zróżnicowanym przeznaczeniu: tereny dróg publicznych, bulwarów, ciągów pieszo-jezdnych, obsługi komunikacji, usług sportu, zieleni dolin rzecznych, ogólnodostępnej zieleni parkowej oraz tereny wód;
- o tereny przeznaczone pod realizację zadań inwestycyjnych w ramach OSI w Studium Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Biłgoraja oraz Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego zawierają zapis dopuszczający przewidziane inwestycje.

Uwarunkowania gospodarcze:

- o wykorzystanie trendu: wzrost znaczenia usług czasu wolnego (w tym rozwoju usług turystycznych) / wykorzystanie potencjału przemysłu czasu wolnego.

Uwarunkowania społeczne:

- o oczekiwania społeczne co do przyszłości Biłgoraja (jak i zamierzenia strategiczne określone do 2035 r. dla miasta) wiążą się z zagospodarowaniem obszaru OSI poprzez postawienie na rozwój obszaru zieleni z funkcjami rekreacyjnymi dla mieszkańców miasta. Równie ważnym dla mieszkańców jest również zwiększanie dbałości o tereny zielone oraz tworzenie nowych urządzonych terenów zielonych – co też odnajduje się w idei OSI.

Strategiczne uzasadnienie dla OSI

Strategia Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035 wskazuje „podnoszenie jakości życia dzięki dobremu zaplanowaniu i urzędzeniu przestrzeni miasta” jako jeden z dwóch wyznaczonych celów strategicznego rozwoju miasta w obszarze przestrzenno-środowiskowym. W ramach wskazanego strategicznego kierunku rozwoju miasta (bo tym jest cel strategiczny) zaprezentowane są następujące uszczegółowienia w postaci celów operacyjnych:

- modernizacja i rozwój przestrzeni publicznych,
- zwiększanie powierzchni terenów zielonych oraz podnoszenie atrakcyjności już istniejących terenów zielonych w Biłgoraju,
- efektywny układ komunikacyjny.

We wszystkie z nich wpisuje się zamierzenie inwestycyjne zaplanowane do realizacji na wyznaczonym Obszarze Strategicznej Interwencji (zagospodarowanie terenów wzdłuż rzeki Biała Łada i Parku „Rożnówka”). Realizacja zamierzenia wprost podnosi atrakcyjność terenów zielonych, rozwija przestrzenie publiczne, a także wpisuje się

Strategia Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035

w układ komunikacyjny miasta, stanowiąc dodatkowy, funkcjonalny i atrakcyjny dla mieszkańców kanał komunikacji po mieście (ruch pieszo-rowerowy).

Strategia Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035, w obszarze przestrzenno-środowiskowym wyznacza także drugi cel strategiczny „Transformację energetyczną w mieście Biłgoraju i adaptację do zmian klimatu”, w ramach którego zaprezentowane są m.in. takie uszczegółowienia (w postaci celów operacyjnych) jak:

- wdrażanie rozwiązań adaptacyjnych do zmian klimatu,
- podejmowanie działań na rzecz poprawy jakości powietrza.

Podobnie jak wcześniej, także i tu, zamierzenie inwestycyjne w obszarze OSI wpisuje się wprost w strategiczne wytyczne, wspierając rozwój zielono-niebieskiej infrastruktury, będącej naturalną odpowiedzią miasta na zmiany klimatu i adaptacji do nich oraz pośrednio przyczyniając się do poprawy jakości powietrza dzięki możliwości produkcji tlenu i chłonności zanieczyszczeń przez drzewa wysokie.

Tym samym obszar wskazany jako OSI wpisuje się w założenia rozwojowe miasta Biłgoraja.

PLAN DZIAŁAŃ:

1. Opracowanie wstępnej koncepcji realizacji zagospodarowania obszaru OSI.
2. Opracowanie harmonogramu działań – etapowego zagospodarowania terenu OSI.
3. Realizacja poszczególnych elementów koncepcji zagospodarowania terenu OSI.
4. Promocja terenu poprzez realizację wydarzeń wspierających rekreację rodzinną w zainwestowanym obszarze.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Miasta Biłgoraja

Wprowadzenie

Zgodnie z Ustawą z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2020 poz. 1378), strategia rozwoju gminy zawiera model struktury funkcjonalno-przestrzennej. Jest to narzędzie, które umożliwia efektywne kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej, zgodnie z celami rozwojowymi i potrzebami społeczności lokalnej. Model ten jest podstawą ustaleń i rekomendacji dotyczących formułowania i wdrażania lokalnych polityk przestrzennych.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej dla miasta Biłgoraja wynika z przyjętej w Strategii Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035 wizji rozwoju, która służy osiągnięciu celów rozwojowych o charakterze przestrzennym. Struktura funkcjonalno-przestrzenna obejmuje rozmieszczenie i powiązania obiektów oraz zjawisk społecznych, gospodarczych i przyrodniczych. W treści modelu ujęto zagadnienia hydrologiczne, a także kwestie związane z ochroną środowiska i krajobrazu.

Treść i forma modelu funkcjonalno-przestrzennego odpowiada cechom i specyfice miasta Biłgoraja.

Część graficzna rozdziału składa się z kilku dopełniających się rysunków zawierających:

- strukturę funkcjonalno-przestrzenną (sieć osadniczą, formy użytkowania terenu, powiązania komunikacyjne, ciągi drogowe, itd.);
- aspekty środowiskowe i obszary chronionego krajobrazu;
- aspekty hydrologiczne;
- zagrożenia naturalne (zagrożenie powodziowe i podtopienia, tereny osuwiskowe i tereny o ruchach masowych ziemi);

oraz:

- najważniejsze założenia i kierunki interwencji dla obszarów strategicznego rozwoju miasta Biłgoraja (obszary: społeczny, gospodarczy i przestrzenno-środowiskowy), które posiadają określoną przestrzennie lokalizację (dla których można już teraz oznaczyć ich lokalizację na mapie).

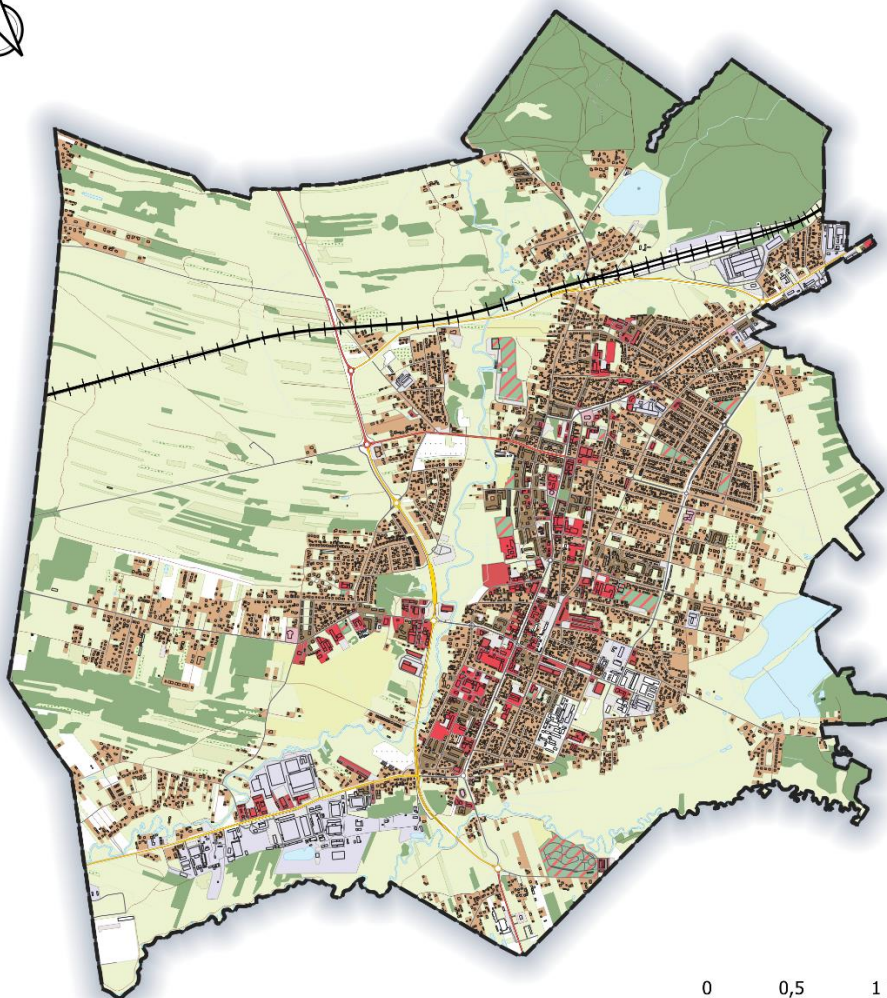
Do przygotowania poniższych rysunków wykorzystano najbardziej aktualne dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii (GUGiK) udostępniane w zestawieniu BDOT10K oraz OpenStreetMap. Plansze prezentujące aspekty hydrologiczne oraz zagrożenia powodziami i podtopieniami utworzone zostały prócz tego z wykorzystaniem danych z Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Uwarunkowania funkcjonalno-przestrzenne i środowiskowe oraz działania przewidziane do realizacji

Uwarunkowania funkcjonalno-przestrzenne oraz środowiskowe Miasta zostały zaprezentowane na poniższych dwóch planszach. Kolejna plansza (trzecia) przedstawia zamierzenia strategiczne, o znaczącej skali oddziaływania, posiadające precyzyjną lokalizację przestrzenną jak również rekomendacje do kształtowania polityki przestrzennej w postaci wskazania kierunków i funkcji zagospodarowana przestrzeni miasta.

Zestaw poniższych trzech plansz (rysunek 4, 5, 6) stanowi sedno modelu funkcjonalno-przestrzennego miasta Biłgoraja.

Rysunek 4. Struktura funkcjonalno – przestrzenna miasta Biłgoraja

Legenda:

Tereny zabudowane

- teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej
- teren zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej
- teren zabudowy usług publicznych
- teren zabudowy handlowo-usługowej
- teren zabudowy kultu religijnego
- teren przemysłowo-składowy
- plac lub parking

Tereny niezabudowane

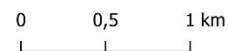
- tereny sportu i rekreacji
- tereny leśne lub zadrzewione
- tereny ogrodów działkowych
- tereny sadów
- teren cmentarza
- zarośla krzewów
- roślinność trawiasta
- wody powierzchniowe

Tereny komunikacji

- drogi ekspresowe
- drogi główne
- drogi zbiorcze, lokalne i dojazdowe o nawierzchni twardej lub utwardzonej
- lokalna droga dojazdowa lub inna gruntowa
- linia kolejowa

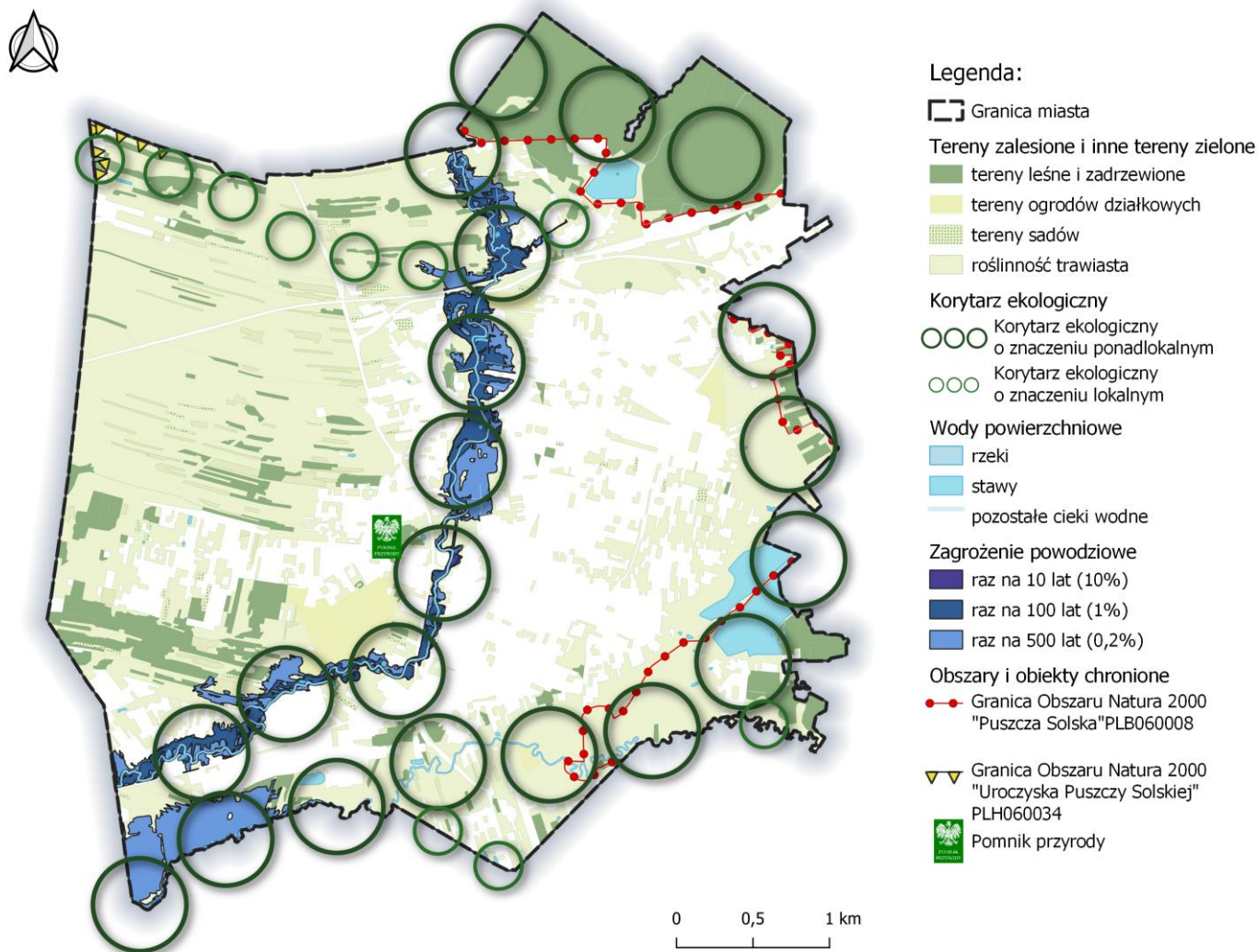
Pozostałe oznaczenia

- granica miasta
- budynki

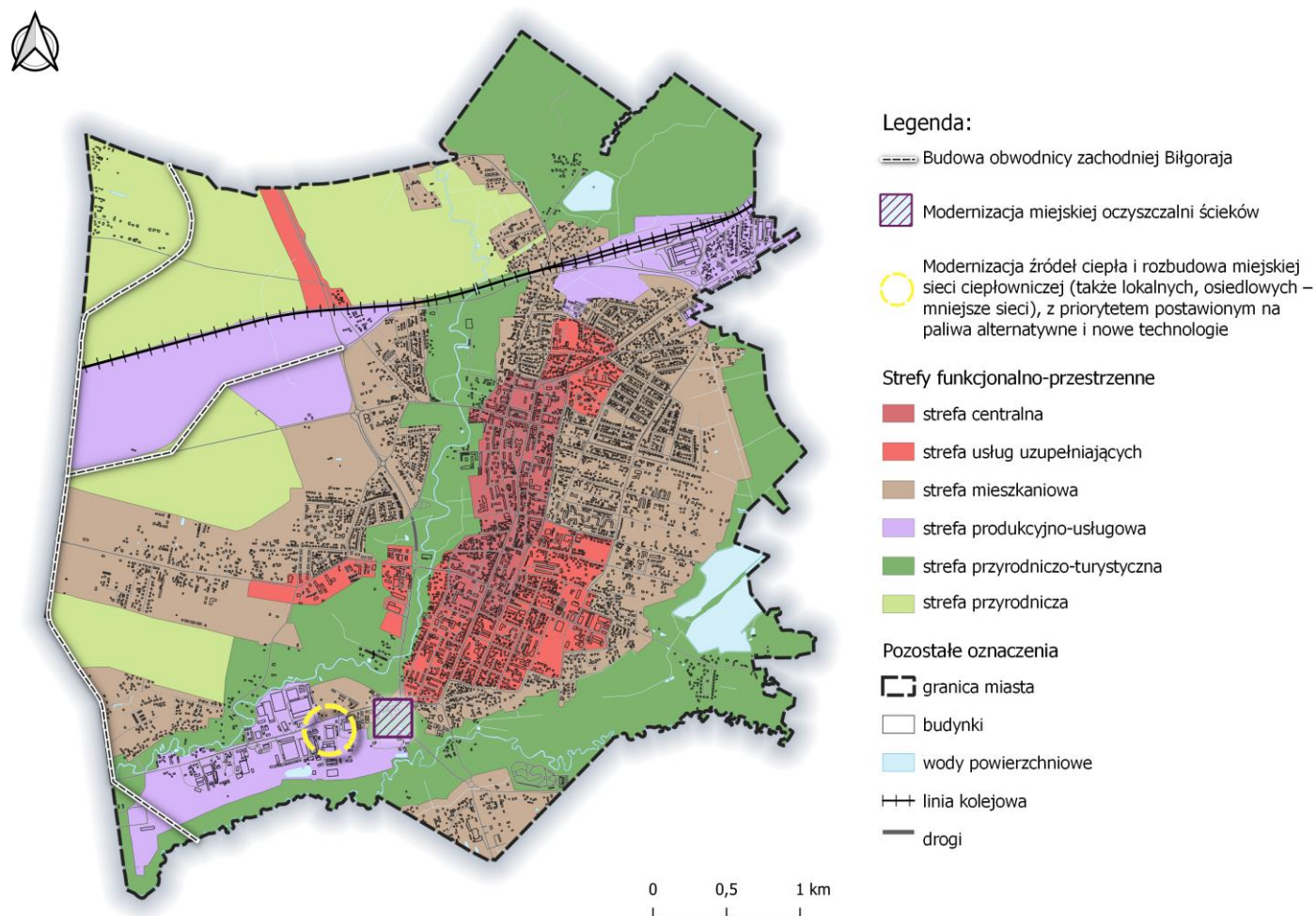
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUGIK (BDOT10K) oraz OpenStreetMap oraz Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Biłgoraja.

Rysunek 5. Struktura funkcjonalno – przestrzenna miasta Biłgoraja – aspekty środowiskowe i obszary chronione

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUGIK (BDOT10K) oraz OpenStreetMap oraz Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Biłgoraja

Rysunek 6. Struktura funkcjonalno – przestrzenna miasta Biłgoraja – zamierzenia strategiczne, o znaczącej skali oddziaływania oraz rekomendacje do kształtowania polityki przestrzennej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUGIK (BDOT10K) oraz OpenStreetMap oraz Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Biłgoraja

Uwarunkowania środowiskowe – opis aspektów hydrologicznych

Opisane poniżej uwarunkowania środowiskowe – aspekt hydrologiczny – zostały przytoczone za treścią Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego Miasta Biłgoraj¹⁶, bazującego w tym zakresie tematycznym w pełni na opracowaniu Z. Borchulskiego pn. „Ekofizjografia podstawowa miasta Biłgoraj”, Lublin, 2003 r.

Hydrosfera miasta Biłgoraja jest wynikiem miejscowych warunków hydrogeologicznych jak i położenia w strefie kontaktowej dwóch jednostek strukturalnych I rzędu: zapadliska przedkarpackiego i wyżyn środkowopolskich.

Wody powierzchniowe

Miasto stanowi rejon skoncentrowanego odpływu wód powierzchniowych z Roztocza Zachodniego i cieków wypływających z obszaru kontaktowego Roztocza i Kotliny Sandomierskiej.

Tabela 24. Stan Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP) na terenie miasta Biłgoraja na podstawie Karty Charakterystyk JCWP

Kod JCWP	Nazwa JCWP	Stan/potencjał ekologiczny	Stan chemiczny	Stan (ogólny)	Status JCWP	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego
RW200010 2286279	Czarna Łada do Braszczki	dobry stan ekologiczny	poniżej dobrego	zły	naturalna część wód	niezagrożona
RW2000102 286159	Łada do Osy	dobry stan ekologiczny	dobry	brak danych	naturalna część wód	zagrożona
RW2000112 2869	Łada od Osy do ujścia	umiarkowany stan ekologiczny	brak danych	zły	naturalna część wód	zagrożona

Źródło: Karty Charakterystyk JCWP - <http://karty.apgw.gov.pl>

¹⁶ Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Biłgoraj, Część I – uwarunkowania, Rozdział 4.1.3., str. 38 – 40.

Najważniejszymi elementami sieci hydrologicznej miasta są rzeki: Biała Łada i Czarna Łada.

Biała Łada ma południkowy przebieg i płynie z północy na południe przez centralną część miasta, na zachód od głównego obszaru zurbanizowanego. Jedynie na południowym odcinku zmienia kierunek na południowo-zachodni. Jest rzeką silnie meandrującą, o minimalnym spadku, a jej długość na terenie Biłgoraja wynosi ponad 8 km. Z uwagi na fakt, że tereny zurbanizowane występują na obu brzegach Białej Łady, jej naturalny charakter i przebieg zostały częściowo zmodyfikowane w wyniku działalności człowieka.

Czarna Łada stanowi dopływ Białej Łady. Ma przebieg równoleżnikowy i płynie ze wschodu na zachód przez południową część Biłgoraja, w znacznej części wzdłuż granicy administracyjnej miasta. Podobnie jak Biała Łada, rzeka ta również meandruje, lecz jej charakter jest bardziej naturalny z uwagi na przewagę terenów podmokłych w dolinie, a tym samym niski stopień zurbanizowania w jej sąsiedztwie. Jej długość na terenie Biłgoraja wynosi ponad 5,5 km.

Czystość rzeki Łady oceniona w ramach krajowego monitoringu w punktach kontrolnych w powiecie biłgorajskim w Bidaczowie i Gromadzie przedstawia się następująco:

Tabela 25. Czystość rzeki Łady.

JCWP	Klasa elementów biologicznych	Klasa elementów hydromorfologicznych	Klasa elementów fizykochemicznych	Stan ekologiczny	Klasyfikacja stanu chemicznego	Ocena stanu JCWP
Łada od Osy do ujścia z Czarną Ładą od Braszczki (Bidaczów)	II	I	II	dobry	b.d.	b.d.
Łada od Osy (Gromada)	III	I	II	umiarkowany	dobry	zły

Źródło: Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego Miasta Biłgoraja, str. 38 – opracowanie na podstawie danych Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska

Wody stojące o znacznej powierzchni na terenie miasta Biłgoraja to:

- kompleks stawów hodowlanych Rożnówka (ok. 26 ha) w południowo-wschodniej części miasta,
- Zalew Bojary (ok. 6,5 ha) w północno-wschodniej części.

Zalew Bojary oprócz funkcji retencyjnej stanowi także miejsce rekreacji i wypoczynku, czemu sprzyja towarzyszące mu zagospodarowanie terenu: urządzona plaża, pomost, boiska sportowe.

Ponadto na obszarze miasta lokalnie występują również mniejsze ciek wodne, np. Osa, a także liczne strugi wodne i rowy. Rowy, przeprowadzone głównie na użytkach zielonych w dolinach rzek, w znacznym stopniu przekształciły stosunki wodne miasta i spowodowały ekspansję zabudowy na tereny polno-łąkowe.

Wody podziemne

Wody podziemne to w potocznym rozumieniu wody gruntowe, czyli takie które zalegają pod powierzchnią ziemi. W zależności od głębokości występowania wód podziemnych oraz rozmieszczenia struktur wodonośnych i utworów otaczających wyróżniamy: wody przy powierzchniowe, wody gruntowe, wody wgłębne, wody głębinowe.

Biłgoraj jest położony w granicach Jednolitych Części Wód Podziemnych (JCWPd) nr 120. Stan JCWPd w obszarze miasta jest określany jako dobry, zarówno pod względem stanu chemicznego, jak i ilościowego. Ponadto, nie istnieje ryzyko nieosiągnięcia celu środowiskowego.

Znaczny fragment wschodniej, zainwestowanej części miasta Biłgoraja znajduje się w granicach Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 428 Dolina kopalna Biłgoraj-Lubaczów. Głębokość wód gruntowych w obrębie miasta jest zmienna i wykazuje następującą zależność:

- najpłycej – średnio 1 m p.p.t. – występują wody w dolinach, na terasie erozyjnej niższej;
- wody w strefie 1 – 2 m p.p.t. znajdują się w obrębie doliny, w wyższych partiach terasy erozyjnej wyższej lub nawet akumulacyjnej niższej;
- wody ponad 2 m p.p.t. obejmują wyższą terasę akumulacyjną, a niewielkie skrawki prawobrzeżnego miasta mają wody nawet poniżej 5 m p.p.t.

Tabela 26. Stan Jednolitych Części Wód Podziemnych (JCWPd) na terenie miasta Biłgoraja

Kod JCWPd	Stan chemiczny	Stan ilościowy	Stan JCWPd	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celu środowiskowego
GW2000120	dobry	dobry	dobry	niezagrożona

Źródło: Karty Charakterystyk JCWPd - <http://karty.apgw.gov.pl>

Na podstawie badań i analiz materiałów archiwalnych można sformułować następujące wnioski:

- płytkie wody gruntowe należą do wód porowych, czyli tworzą się w osadach piaszczystych na różnej głębokości, choć generalnie bardzo płytko w porównaniu np. z wyżynną Lubelszczyzną;
- warstwa wodonośna nie jest uszczelniona od góry, co powoduje preferencje dla infiltracji i zasilania, ale jednocześnie migracji zanieczyszczeń do zbiornika podziemnego – są to wody mocno zanieczyszczone, nienadające się do zaspokajania potrzeb komunalnych;
- zwierciadło wód gruntowych ulega stopniowemu obniżaniu się (wartości około 1,0 – 1,5 m - na przestrzeni lat w których prowadzone są szczegółowe pomiary);
- wody gruntowe wykazują dużą zależność od zasilania: bardzo szybko reagują na jego wzrost i brak – rytm roczny i wieloletni najczytelniejszy jest w zachodnim sektorze miasta, gdzie płytko usytuowane jest podparcie zbiornika podziemnego w postaci nieprzepuszczalnych glin i iłów;
- związek hydrauliczny wód podziemnych i powierzchniowych jest bardzo ścisły: wszystkie strugi stanowią lokalną bazę drenażu dla wód gruntowych – około 70-80% przepływu cieków pochodzi z zasilania podziemnego.

Wody podziemne badane w ramach krajowego monitoringu w punkcie kontrolnym zlokalizowanym najbliżej miasta Biłgoraja zostały sklasyfikowane jako wody zadowalającej jakości – klasa III (2016 r., 2019 r.). Stan chemiczny i ilościowy wód podziemnych określono jako dobry (2016 i 2019 r.).

Na jakość wód korzystnie wpływa fakt uzbrojenia terenów istniejącej zabudowy w sieć wodociągową i kanalizacji sanitarnej. Ogranicza to niekontrolowany pobór wód podziemnych poprzez realizację indywidualnych ujęć oraz zagrożenie wynikające z stosowania bezodpływowych zbiorników na ścieki bytowe. Jest to istotne ze względu na fakt, że warstwy wodonośne nie są uszczelnione od góry.

Bardzo istotne dla obiegu wody w rejonie Biłgoraja jest zaplecze w postaci obszarów źródłiskowych i alimentacyjnych na Roztoczu i w jego strefie brzeżnej z Kotliną (Równiną Puszczańską).

Zagrożenie powodziowe

Na podstawie map zagrożenia powodziowego, opublikowanych na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa Infrastruktury z dnia 7 września 2022 r.,

zidentyfikowano obszary szczególnego zagrożenia powodzią w mieście Biłgoraju, pochodzące od rzek Biała Łada i Czarna Łada.

Największe ryzyko wywołuje rzeka Biała Łada. Prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi na obszarach położonych wzdłuż rzeki jest średnie raz na 100 lat (Q1%), oraz wysokie raz na 10 lat (Q10%).

Ponadto zgodnie z mapami zagrożenia powodziowego, stwierdzono, że na terenie miasta istnieją obszary o niskim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi, sięgającym raz na 500 lat (Q0,2%).

Zagrożenie osuwiskowe

Na podstawie danych udostępnionych przez Państwowy Instytut Geologiczny można stwierdzić, że na obszarze miasta Biłgoraja nie występują zagrożenia osuwiskowe.

Zagrożenie suszą

Zgodnie z Planem Przeciwdziałania Skutkom Suszy (PPSS) na lata 2021-2027, uchwalonym na mocy rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r., susza jest definiowana jako zjawisko naturalne, wywołane przez długotrwały brak opadów atmosferycznych, przejawiający się okresowym obniżeniem poziomu wód powierzchniowych lub podziemnych, mogące skutkować ograniczeniami w możliwości korzystania z wód, dostępu do usług wodnych lub możliwości prowadzenia produkcji rolnej lub leśnej.

Rozróżnia się różne rodzaje suszy, w tym susza atmosferyczna (deficyt opadów), susza rolnicza (niedostatek wód dla roślin uprawnych), susza hydrologiczna (niskie przepływy w ciekach) i susza hydrogeologiczna (długotrwałe obniżenie poziomu wód podziemnych).

Analizując sytuację miasta Biłgoraja pod względem występowania na jego terenie suszy atmosferycznej można stwierdzić, że większość obszaru jest umiarkowanie zagrożona (II klasa), jednak w południowo-zachodniej części występują obszary silnie zagrożone (III klasa). W przypadku zagrożenia suszą hydrologiczną Miasto znalazło się w III klasie, czyli jest obszarem silnie zagrożonym. Natomiast miasto Biłgoraj jest słabo zagrożone (I klasa) występowaniem suszy rolniczej oraz hydrogeologicznej.

Wskazania strategiczne

Miasto cechuje się gęstą, jak na warunki Lubelszczyzny, siecią wód powierzchniowych: ciekami, zbiornikami, stawami, starorzeczami, podmokłościami. Wody płynące

mają tylko w niewielkim stopniu zmienione warunki odpływu. Koryta są naturalne, meandrują, co poprawia walory estetyczno-krajobrazowe.

Obydwie doliny rzeczne jako formy morfologiczne i kolektory przepływu wód, powinny być traktowane jako osie przyrodnicze, środowiskowe i przestrzenne miasta. Tę funkcję obniża jednak jakość wód Białej Łady i Czarnej Łady.

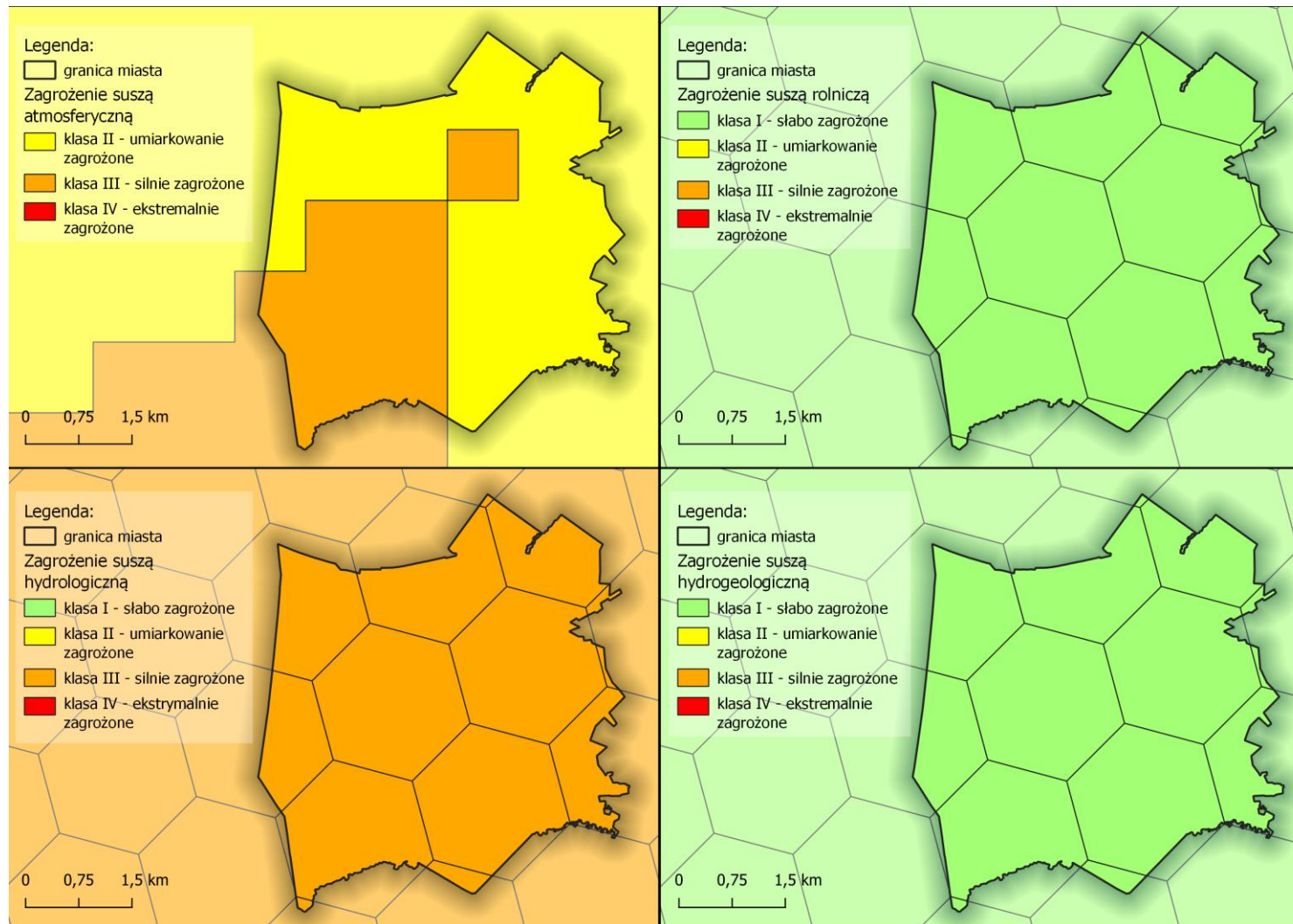
Wody gruntowe, stanowiące przedmiot największego zainteresowania ze względów ekologicznych i planistycznych, należy rozpatrywać jako komponent środowiska o szczególnej roli. Rozwój przestrzenny miasta w stopniu najwyższym uzależniony jest od nowych terenów o adekwatnym do rodzaju zabudowy położeniu zwierciadła i rytmie jego wahań. Położenie zwierciadła wód gruntowych ma również decydujące znaczenie dla warunków biocenotycznych i edaficznych siedlisk.

Należy także mieć na uwadze, w ramach charakterystyki problematyki hydrosferycznej, głębsze poziomy wodonośne, które, ujmowane w ujęciach komunalnych i przemysłowych, zabezpieczają warunki zaopatrzenia miasta w wodę. Zbiornikiem zasobowym są wody kredowe o wysokiej jakości i ilości zasobów.

Prowadząc inwestycje, o charakterze przestrzennym/infrastrukturalnym, na terenie miasta Biłgoraja, należy na etapie planowania realizacji przedsięwzięć uwzględnić:

- „Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły” (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dn. 04.11.2022 r.) i wskazane w nim cele środowiskowe dla JCW i obszarów chronionych,
- „Plan Zarządzania Rysikiem Powodziowym” cykl 2 (2021) i towarzyszące mu, publikowane przez Wody Polskie, Mapy zagrożenia i ryzyka powodziowego (MZP i MRP).

Rysunek 7. Stopień zagrożenia suszą według jej typów: atmosferyczna, rolnicza, hydrologiczna oraz hydrogeologiczna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Hydroportalu Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie oraz strony internetowej <https://stopsuszy.pl/>

Zalecenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej

Zalecenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w mieście Biłgoraju oparto na zaleceniach „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Biłgoraj” (zwanego dalej Studium - UCHWAŁA NR XLVIII/511/2023 RADY MIASTA BIŁGORAJA z dnia 22 sierpnia 2023 r. w sprawie uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Biłgoraja) jako aktualnego, obowiązującego dokumentu planistycznego, określającego politykę przestrzenną miasta i koordynującego ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Studium należy do podstawowych instrumentów wdrażania polityki przestrzennej, określając m.in. politykę przestrzenną i kierunki zagospodarowania uwzględniające uwarunkowania (a więc czynniki i ograniczenia) rozwoju przestrzennego. Podstawowym zaś narzędziem polityki przestrzennej są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które poddawane są aktualizacji, tak by realizowały kierunki rozwoju zagospodarowania przestrzennego określone w Studium.

Zgodnie z zapisem Studium podstawowym założeniem polityki przestrzennej Miasta jest:

Prawidłowe wykorzystanie przestrzeni miasta Biłgoraja (...) przy uwzględnieniu zasad zrównoważonego rozwoju, zapewniając tym samym równowagę w sferze środowiskowej, społecznej i gospodarczej¹⁷.

Naczelnym celem polityki przestrzennej (...) jest kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej sprzyjającej zrównoważonemu wykorzystywaniu cech, zasobów oraz walorów środowiskowych przestrzeni z rozwojem gospodarczym, wzrostem poziomu i jakości życia¹⁸.

W celu zapewnienia warunków rozwojowych miasta Biłgoraja Studium wprowadza pięć zasad/zaleceń podstawowych odnoszących się do kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej:

1. Zasada kształtowania i poprawy ładu przestrzennego (harmonizacja struktur przestrzennych, ich powiązanie z cechami i walorami środowiska oraz koordynacja rozwoju zagospodarowania).
2. Zasada harmonijnego rozwoju obszarów urbanizacji z uwzględnieniem systemu przyrodniczego gminy oraz koordynacja rozwoju zagospodarowania.

¹⁷ Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Biłgoraja. Część II – kierunki zagospodarowania przestrzennego. 1.3. Zasady kształtowania polityki przestrzennej, str.3.

¹⁸ j.w.

3. Zasada ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego, przy założeniu racjonalnego ich wykorzystania dla potrzeb lokalnych i ponadlokalnych wraz z uwzględnieniem ich powiązania z procesem rozwoju społeczno-gospodarczego.
4. Zasada rozbudowy i modernizacji infrastruktury technicznej przy uwzględnieniu powiązań ponadlokalnych, a służących wzmocnieniu konkurencyjności i spójności regionu.
5. Zasada przeznaczania obszarów pod zabudowę w oparciu o przeprowadzone analizy potrzeb i możliwości rozwoju miasta Biłgoraja.

Rekomendowane kierunki rozwoju przestrzennego miasta Biłgoraja, cytując za dokumentem Studium, to¹⁹:

- Biłgoraj jest miastem powiatowym, pełni on ważną rolę ośrodka subregionalnego. Rozwój przestrzenny powinien zatem umacniać tę pozycję, co odzwierciedla się w kierunkach **zagospodarowania strefy centralnej oraz usługowej** wspomagającej, w której wskazany jest **rozwój lokalnego ośrodka administracyjno-usługowego** w skali powiatu.
- Głównym założeniem rozwoju przestrzennego Biłgoraja jest **stworzenie warunków rozkwitu przedsiębiorczości**, co stworzy miasto silne gospodarczo i będzie stanowiło podstawę jego rozwoju. Spełnić to założenie pomagają tereny inwestycyjne wskazane w studium oraz rozwój infrastruktury, przede wszystkim planowana obwodnica (cel ponadlokalny).
- (...) kierunkiem zagospodarowania przestrzennego Miasta jest podkreślenie funkcji turystycznej, w szczególności turystyki związanej z wielokulturowością, jak również stworzenie bazy wypadowej u bram Rostocza.

Strategia Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035 nie tylko podtrzymuje kierunek rozwoju Miasta jako ośrodka administracyjno-usługowego, centralnego (w skali powiatu), ale także wzmacnia jego rolę w perspektywie roku 2035 poprzez rozwój wysokiej jakości usług publicznych (m.in. centrum edukacji na poziomie ponadpodstawowym, centrum usługowe, centrum administracyjne, itp.) czy oferty czasu wolnego. Podobnie kierunek gospodarczy: w tym zakresie również Miasto planuje dalszy szeroki rozwój. Natomiast aspekty rozwoju turystycznego Miasta, zważywszy na rzeczywisty potencjał turystyczny (konkurencyjność walorów turystycznych, rozpoznawalność marki turystycznej w skali kraju, zasoby organizacyjne, dostępna baza turystyczna, dotychczasowe tradycje w obsłudze ruchu turystycznego, itp.), obecnie nie stanowią podstawowego priorytetu, na jakim zamierza opierać swój rozwój Biłgoraj (są to działania uzupełniające). Należy jednak zaznaczyć, iż miasto Biłgoraj zamierza do 2035 roku, wzmocnić działania w zakresie rozwoju oferty czasu wolnego (rozwój oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej) tym samym założenia planistyczne w zakresie rozwoju usług turystycznych nie będą stały w sprzeczności z założeniami strategii: funkcje te bowiem są tożsame.

Analiza zaleceń Studium w powyższym zakresie rozwoju przestrzennego Miasta (potrzeby w zakresie zagospodarowania przestrzennego Miasta oraz bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę) pokazuje, że rozwój powyższych funkcji jest zgodny

¹⁹ Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Biłgoraja. Część II – kierunki zagospodarowania przestrzennego. 1.4. Kierunki rozwoju przestrzennego miasta, str.3-6.

z układem przestrzennym Miasta i w przyszłości nie będzie wymuszała znaczących jego przekształceń.

Poważniejsze przekształcenia układu przestrzennego Miasta, na jakie zwraca uwagę Studium, związane są z:

- **rozwojem układu komunikacyjnego** na terenach dotychczas niezagospodarowanych. Najważniejszym z nich jest wprowadzenie przebiegu obwodnicy Biłgoraja, która stanowi cel ponadlokalny²⁰.

Kolejne kierunki rozwoju przestrzennego Miasta, zaprezentowane w Studium to:

- Obszar centralny tzw. „**centrum miasta**”, (wg. Studium – obszar o roli miastotwórczej). Obejmuje on swym zasięgiem historyczną lokację miasta Biłgoraja oraz skupia w sobie najważniejsze tereny usługowo-administracyjne, kulturowe, turystyczne, stanowiące o miejskim charakterze Biłgoraja i wzmacniające funkcję ośrodka subregionalnego (siedziba miasta, gminy wiejskiej Biłgoraj oraz powiatu). Przestrzeń centralna Miasta pełni więc funkcję obsługi mieszkańców w zakresie usług publicznych na poziomie lokalnym i ponadlokalnym. Usytuowana jest w niej większość lokali mieszkalnych w formach zintensyfikowanych oraz lokali usługowych realizujących potrzeby społeczne na wielu płaszczyznach. W jednostce znajdują się główne obiekty usług oświaty, zdrowia, administracji, bezpieczeństwa, kultury, kultu religijnego oraz sportu i rekreacji. Tym samym obszar ten posiada predyspozycje do pełnienia roli centrotwórczej dla całego Miasta. Dominujące funkcje na przedmiotowym obszarze (usługi społeczne i gospodarcze) należy podtrzymać i sukcesywnie rozwijać natomiast zabudowę mieszkaniową wielorodzinną i jednorodziną w przeważającej części uzupełniać usługami dla mieszkańców. Istotne jest, aby realizowana w tym obszarze oferta usługowa była kompleksowa i różnorodna. W ścisłym centrum powinny pojawiać się usługi administracji, handlu, gastronomii, kultury, a także parki i inne tereny atrakcyjne dla mieszkańców i odwiedzających/turystów, stanowiące o jakości i standardzie przestrzeni²¹.

Ulica T. Kościuszki - stanowi główną oś komunikacyjną Miasta, a zarazem szkielet kompozycji urbanistycznej. Rekomenduje się **utrzymanie rangi ulicy** zgodnie z jej historycznym charakterem. Uzupełnieniem układu jest ul. 3 Maja, którą postuluje się przekształcić w ulicę ruchu uspokojonego o wysokich walorach estetycznych z pierzejami usługowymi tzw. woonerf. Rozdzielenie priorytetów ruchu kołowego i pieszego na drogach okalających główny element struktury funkcjonalno-przestrzennej stwarza możliwość lepszego wykorzystania potencjału oferty usługowej, a zarazem podkreśla liniowy układ kompozycyjny centrum Miasta. Jednocześnie wskazuje się lokalizację głównych powiązań pieszych i rowerowych, które stanowią o połączeniu funkcjonalnym strefy centralnej z terenami rekreacyjnymi i pozostałymi częściami Miasta. Zamknięciem układu, zgodnie z historycznymi uwarunkowaniami są ulice: Nadstawna, Bankowa, 3 Maja i Szewska. Część ul. Tadeusza Kościuszki i 3 Maja wraz z otaczającymi je

²⁰ j.w.

²¹ j.w.

pierzejami, Plac Wolności, Skwer Saski oraz Park Solidarności włączone są do „obszarów przestrzeni publicznych”.

Na całość kompozycyjną centrum składają się ul. T. Kościuszki oraz Plac Wolności wraz z najważniejszymi obiektami publicznymi tj. Urzędem Miasta, Miejską i Powiatową Biblioteką Publiczną, Biłgorajskim Centrum Kultury, Kościołem Św. Jerzego, Skwerem Saskim, I Liceum Ogólnokształcącym im. ONZ oraz Skwerem Solidarności²².

- **Strefa usług uzupełniających** - w granicach miasta wyznaczone są cztery strefy usług uzupełniających. Dwie okalają od strony północnej i południowej strefę centralną, trzecia jest zlokalizowana w zachodniej części miasta (stanowi ona lokalne centrum usługowe dla zabudowy mieszkaniowej tworzącej „drugie miasto” po zachodniej stronie rzeki Białej Łady), natomiast czwarta obejmuje tereny rozwojowe wzdłuż północnej części al. Jana Pawła II.²³
- **Strefa przyrodniczo-turystyczna i przyrodnicza** to obszar obejmujący swoim zasięgiem tereny najcenniejsze przyrodniczo oraz tereny do nich przyległe, na których wyznaczono usługi sportu i rekreacji oraz usługi turystyki. Jej wyznaczenie ma na celu wzmocnienie roli przyrodniczej w strukturze tej części miasta. W graniach strefy przewiduje się m.in. rozwój terenów parkowych. Dopuszcza się tu także realizację funkcji turystycznej, rekreacyjnej, noclegowej oraz gastronomicznej. Bardzo istotne jest jednak zachowanie równowagi pomiędzy rozwojem usług (np. gastronomicznych, noclegowych czy turystycznych) a ochroną najcenniejszych obszarów przyrodniczych. Przez teren miasta przebiegają korytarze ekologiczne o znaczeniu regionalnym stanowiące element pasmowy obszaru o nadrzędnej funkcji przyrodniczej, dla których obowiązuje zasada podporządkowania wszelkich działań utrzymania ciągłości powiązań ekologicznych. Na tym obszarze znajdują się także kluczowe w skali krajowej i regionalnej ekosystemy leśne cechujące się dużym stopniem naturalności, dla których obowiązuje zachowanie naturalnych wartości zasobów leśnej przestrzeni produkcyjnej oraz zrównoważony rozwój gospodarki leśnej i funkcji towarzyszących. Możliwe jest wprowadzenie funkcji rekreacyjnych oraz turystycznych w lasach, poprzez dopuszczenie budowy urządzeń turystycznych, urządzonych szlaków pieszych i rowerowych. W omawianym obszarze występują także ostoje przyrody stanowiące obszary węzłowe regionalnej sieci ekologicznej, dla których obowiązuje zasada podporządkowania wszelkiej działalności utrzymaniu wartości przyrodniczych²⁴.
- **Strefa mieszkaniowa** – można ją podzielić na dwie główne podstrefy: wschodnią i zachodnią.
Obecna zabudowa mieszkaniowa w strefie wschodniej jest licznie przemieszana z zabudową usługową (głównie na terenach bliskich centrum miasta). Intensywność zabudowy jest tu wysoka, w szczególności na terenach zabudowy mieszanej. Układ komunikacyjny jest dobrze wykształcony. Tereny te charakteryzują się jednak niekorzystnymi warunkami hydrogeologicznymi.

²² j.w.

²³ j.w.

²⁴ j.w.

Rozwój obszarów mieszkaniowych po zachodniej stronie został określony w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obowiązujące na tym terenie. Biorąc pod uwagę, że znaczna część tych terenów jest niezabudowana, realizacja inwestycji wymaga dużych nakładów ze strony gminy przy realizacji wyznaczonego układu komunikacyjnego oraz rozwoju infrastruktury technicznej²⁵.

— **Strefa produkcyjno-usługowa** - podzielona jest na trzy zespoły przemysłowo-składowe:

- o Zespół 1: istniejący zespół na południu miasta wzdłuż ulicy Krzeszowskiej,
- o Zespół 2: istniejący zespół na północno-wschodniej części miasta w rejonie ul. Zamojskiej i drogi wojewódzkiej nr 858,
- o Zespół 3: zespół zabudowy przemysłowo-składowo-usługowej w rejonie szlaku kolejowego i obwodnicy.

Pierwszy z wyżej wskazanych zespołów (Zespół 1) obejmuje istniejącą zabudowę przemysłowo-magazynową i usługową wzdłuż ulicy Krzeszowskiej. W jej granicach znajdują się również obiekty infrastruktury technicznej – ciepłownia oraz oczyszczalnia ścieków. Ze względu na fakt, że zabudowa w ramach tego zespołu jest w większości wykształcona i występują w niej budynki o funkcji mieszkaniowej, rekomenduje się, w miarę możliwości, zmianę polegającą na wprowadzeniu w obszar powszechnych usług. Lokalizacyjnie strefa oddzielona jest od reszty miasta w sposób naturalny przez doliny rzek Białej Łady i Czarnej Łady.

Na północnym wschodzie miasta znajdują się, niewielkie w stosunku do pozostałych zespołów, tereny przemysłowo - składowe, głównie związane z przemysłem drzewnym (Zespół 2).

Ostatni z wyżej wymienionych zespołów (Zespół 3) to tereny pod rozwój przedsiębiorczości. Wskazane rezerwy pod zabudowę przemysłową to tereny dotychczas niezagospodarowane, dzięki czemu zachowuje się odpowiednie odległości od zabudowy mieszkaniowej zapewniające utrzymanie standardów ochrony przed emisjami²⁶.

Zaprezentowane powyżej kierunki rozwoju przestrzennego Miasta, zawarte w dokumencie Studium, nie stoją w sprzeczności z zamierzeniami strategicznymi określonymi w Strategii Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035. Tym samym polityka przestrzenna Miasta, określona w dokumencie Studium, stanowi zestaw zaleceń i rekomendacji rozwojowych w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej zawartych w niniejszej Strategii.

Szczegółowe zalecenia co do zasad prowadzenia polityki inwestycyjnej oraz dalszego zainwestowania terenów, jak również wytyczne (kierunki i wskaźniki) w zakresie zasad ochrony środowiska, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i dziedzictwa kulturowego oraz zabytków, a także kierunki i wskaźniki rozwoju komunikacji, infrastruktury technicznej, rekreacji i turystyki, inwestycji celu publicznego o znaczeniu lokalnymi i ponadlokalnym znajdują się

²⁵ j.w.

²⁶ j.w.

w zapisie dokumentu Studium (wytyczne szczegółowe) Część II – Kierunki zagospodarowania przestrzennego – i stanowią naturalne doszczegółowienie niniejszych zaleceń i rekomendacji w zakresie kształtowania polityki przestrzennej miasta Biłgoraja.

System realizacji Strategii

Zarządzanie realizacją Strategii

Strategia Rozwoju Miasta Biłgoraja będzie wdrażana i monitorowana przez wyznaczone do tego podmioty reprezentujące Miasto, przy wykorzystaniu dostępnych narzędzi i procedur.

Wdrażanie zapisów Strategii odbywać się będzie także zgodnie z wyznaczonymi standardami **prowadzenia polityki rozwoju**.

Standardy te, inaczej określone są jako standardy zachowań organizacyjnych, to wybrane schematy działań pozwalające na efektywne i kompleksowe zrealizowanie zamierzeń strategicznych oraz odpowiedź na bieżące trendy/wyzwania w zakresie zarządzania Jednostką Samorządu Terytorialnego.

Na okres 2024-2035 miasto Biłgoraj wyznacza następujące standardy w zakresie prowadzenia polityk rozwoju:

W obszarze komunikacji społecznej:

1. Miasto regularnie **sonduje i bada** nastroje mieszkańców, weryfikuje ich oczekiwania i potrzeby.

W zakresie zarządzania w oparciu o dane:

2. **Otwarte dane miejskie** – Miasto agreguje i upowszechnia dane.

W odpowiedzi na zmiany klimatu i prowadzenia działań wspierające środowisko naturalne:

3. **Transformacja energetyczna Miasta** – budynki użyteczności publicznej korzystają z odnawialnych źródeł energii.

Wyznaczone standardy prowadzenia polityk rozwoju będą przenikać wszystkie podejmowane dziania w zakresie wdrażania założeń Strategii Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035.

Dodatkowo system realizacji dopełniają wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych oraz ramy finansowe i źródła finansowania.

Podmioty zaangażowane we wdrażanie Strategii

Podmiotami zaangażowanymi w proces wdrażania, monitorowania i oceny Strategii będą:

- **Burmistrz Miasta:**
 - o jest odpowiedzialny za wykonanie Strategii Rozwoju Miasta;
 - o wyznacza Opiekuna Strategii;
 - o inicjuje realizację zadań.
- **Rada Miasta:**
 - o analizuje postępy wdrażania Strategii,
 - o akceptuje sprawozdania z realizacji Strategii,
 - o rozpatruje wnioski o aktualizację Strategii,
 - o odnosi się do zadań wskazanych w Strategii przy przyjmowaniu budżetu Miasta oraz wieloletnich planów inwestycyjnych.
- **Opiekun Strategii (Referat Strategii i Planowania Inwestycji):**
 - o funkcja koordynacyjna wobec pozostałych Partnerów, w tym mobilizacja zasobów na rzecz realizacji zadań strategicznych,
 - o upowszechnia założenia Strategii wśród mieszkańców Miasta,
 - o przygotowuje sprawozdania okresowe z realizacji Strategii,
 - o rekomenduje wprowadzenie zmian do Strategii.
- **Partnerzy realizacji Strategii** tj. poszczególne komórki Urzędu Miasta oraz jednostki organizacyjne:
 - o realizują / współrealizują poszczególne zadania strategiczne,
 - o informują Opiekuna o stopniu realizacji zadań oraz przekazywanie danych do monitoringu,
 - o wnioskuje o zmiany w Strategii.

Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Strategia Rozwoju to kluczowy punkt odniesienia przy tworzeniu lub aktualizowaniu dokumentów strategicznych lub planistycznych. Dlatego istotnym jest utrzymanie ich zgodności z treścią Strategii – zyskują one status **dokumentów wykonawczych**.

Zgodność dotyczy:

- Poziomu **wizji**: wdrożenie nowych dokumentów wykonawczych musi być poprzedzone tzw. *testem wizji*. Osoby odpowiedzialne za ich sporządzenie powinny dokonać weryfikacji zapisów za pomocą poniższych pytań:
 - o *Czy dokument jest zgodny z wizją rozwoju miasta Biłgoraja?*
 - o *Czy wpisuje się w nakreślone strategiczne obszary rozwoju (obszar społeczny, gospodarczy, przestrzenno-środowiskowy)?*

Strategia Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035

- Czy zakłada działania uwzględniające przyjęte standardy prowadzenia polityki rozwoju?
- Poziomu **celów**: opracowania programowe/planistyczne niższego rzędu powinny wynikać i/lub wpisywać się w cele wyznaczone w dokumencie Strategii.
- Poziomu zaplanowanych **efektów**: wdrażanie dokumentów wykonawczych ma umożliwiać osiągnięcie docelowych wartości wskaźników założonych w Strategii.
- Poziomu **wytycznych i rekomendacji** w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.

W związku z powyższym dokonano przeglądu istniejących dokumentów wykonawczych miasta Biłgoraja wraz z określeniem ich zgodności ze Strategią lub ogólną rekomendacją zmian.

Tabela 27. Wybrane dokumenty wykonawcze miasta Biłgoraja

Nazwa dokumentu	Okres obowiązywania	Uwagi / wytyczne
STUDIUM UWARUNKOWAŃ I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA BIŁGORAJA	31.12.2025	Aktualny, założenia są zgodne ze Strategią Rozwoju.
GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI	2022 – 2028	Aktualny, założenia są zgodne ze Strategią Rozwoju.
STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH MIASTA BIŁGORAJA NA LATA 2023-2033	2023 – 2033	Aktualny, założenia są zgodne ze Strategią Rozwoju.
MIEJSKI PROGRAM PROFILAKTYKI i ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH ORAZ PRZECIWDZIAŁANIA NARKOMANII ŻYWCU NA LATA 2022-2025	2022 – 2025	Aktualny, założenia są zgodne ze Strategią Rozwoju, kolejne aktualizacje wymagają weryfikacji zgodności z dokumentem Strategii.
GMINNY PROGRAM WSPIERANIA RODZINY NA TERENIE MIASTA BIŁGORAJ NA LATA 2022 – 2024 (realizacja w ramach MOPS)	2022 – 2024	Każdorazowa aktualizacja wymaga weryfikacji zgodności z dokumentem Strategii.
ROCZNY PROGRAM WSPÓŁPRACY MIASTA BIŁGORAJA z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI ORAZ PODMIOTAMI PROWADZĄCYMI DZIAŁALNOŚĆ POŻYTKU PUBLICZNEGO NA 2023 ROK.	Roczny	Uchwalane dokumenty roczne wymagają weryfikacji zgodności z dokumentem Strategii.
MIEJSKI PLAN ADAPTACJI DO ZMIAN KLIMATU DLA BIŁGORAJA NA LATA 2023 – 2030	2023 – 2030	Aktualny, założenia są zgodne ze Strategią Rozwoju.
PROGRAM OCZYSZCZANIA MIASTA Z AZBESTU NA LATA 2021 – 2032	2021-2032	Aktualny, założenia są zgodne ze Strategią Rozwoju.
PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA GMINY MIASTO BIŁGORAJ NA LATA 2018-2021 Z PERSPEKTYWĄ DO ROKU 2025	2018 – 2025	Aktualny, założenia są zgodne ze Strategią Rozwoju, kolejne wersje wymagają weryfikacji zgodności z dokumentem Strategii.
WIELOLETNI PROGRAM GOSPODAROWANIA MIESZKANIOWYM ZASOBEM GMINY MIASTO BIŁGORAJ NA LATA 2021-2026	2021 - 2026	Aktualny, założenia są zgodne ze Strategią Rozwoju, kolejne wersje wymagają weryfikacji zgodności z dokumentem Strategii.

Strategia Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035

WIELOLETNI PLAN ROZWOJU i MODERNIZACJI URZĄDZEŃ WODOCIĄGOWYCH i URZĄDZEŃ KANALIZACYJNYCH NA LATA 2021-2024	2021-2024	Aktualny, założenia są zgodne ze Strategią Rozwoju. Kolejne wersje wymagają weryfikacji zgodności z dokumentem Strategii.
PLAN GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ DLA GMINY MIASTO BIŁGORAJ	Do roku 2027	Aktualny, założenia są zgodne ze Strategią Rozwoju.

Źródło: Opracowanie własne.

Monitoring i ewaluacja Strategii

Podstawowym celem systemu monitorowania Strategii jest weryfikacja skuteczności i efektywności działań, określonych w ramach celów i kierunków działań ujętych w dokumencie. Monitoring pozwoli sprawdzić, czy Strategia jest wdrażana zgodnie z planem, a osiągnięte rezultaty odpowiadają założeniom.

Obszar społeczny

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa (stan na 31.12.2023 r.): z wyjątkami	Wartość docelowa: 2035 r. / oczekiwana tendencja	Źródło weryfikacji
1.	Średnie wyniki egzaminów ósmoklasistów (język polski/matematyka/język angielski) (stan na 2022)	63%/ 62%/ 71%	wzrost	OKE Kraków
2.	Odsetek mieszkańców korzystających ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej (stan na 2022)	2,52%	spadek	MOPS Biłgoraj
3.	Ilość usług e-administracji	15	wzrost	UM Biłgoraja
4.	% mieszkańców biorących udział w głosowaniu w ramach BO.	1 098	wzrost	UM Biłgoraja
5.	Liczba osób korzystających z oferty kulturalnej świadczonej przez jednostki miejskie (w skali roku)	10 963 <i>stan na 31.12.2023 r.</i>	wzrost	UM Biłgoraja
6.	Liczba osób korzystających z oferty sportowo - rekreacyjnej świadczonej przez jednostki miejskie (w skali roku)	87 756 <i>stan na 31.12.2023 r.</i>	wzrost	UM Biłgoraja
7.	Obiekty publiczne wyposażone w windę (dostępność budynków zarządzanych przez miasto Biłgoraj dla osób ze szczególnymi potrzebami).	4	wzrost	UM Biłgoraja
7.	Obiekty publiczne (budynki zarządzane przez miasto Biłgoraj) wyposażone w toalety dostępne dla osób ze szczególnymi potrzebami.	7	wzrost	UM Biłgoraja

Strategia Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035

8.	Liczba inwestycji w przestrzeń publiczną zwiększających dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami.	1	wzrost	UM Biłgoraja
----	---	---	--------	--------------

Obszar gospodarczy

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa:	Wartość docelowa: 2035 r./ oczekiwana tendencja	Źródło weryfikacji
1.	Liczba inwestorów objętych kompleksową procedurą obsługi	0	wzrost	UM Biłgoraja, BARR
2.	Liczba osób przeszkolonych z zakresu kompleksowej obsługi inwestora	0	wzrost	UM Biłgoraja, BARR
3.	Liczba przedsiębiorców objętych wsparciem (pożyczki, doradztwo, mentoring, Anioły Biznesu, działania informacyjno - edukacyjne).	31 Stan na 31.12.2023 r.	wzrost	BARR
4.	Liczba wydarzeń promujących lokalnych przedsiębiorców i przedsiębiorczość rocznie	2 Stan z roku 2023	wzrost	BARR

Obszar przestrzenno - środowiskowy

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa (stan na 31.12.2023 r.): z wyjątkami	Wartość docelowa: 2030 r./ Oczekiwana tendencja	Źródło weryfikacji
1.	Przyjęta i wdrożona uchwała krajobrazowa	0	1	UM Biłgoraja
2.	Liczba nowych przestrzeni miejskich dedykowanych osobom młodym	0	wzrost	UM Biłgoraja
3.	Liczba nowych zaaranżowanych miejsc spotkań dla mieszkańców	0	wzrost	UM Biłgoraja
4.	Liczba obszarów zieleni urządzonej (nowe obszary) –	0	wzrost	UM Biłgoraja

Strategia Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024-2035

	parki, bulwary, parki kieszonkowe, ogrody deszczowe, itp.			
5.	Długość ścieżek rowerowych na 100 km ² (stan na 2022)	144,08 km	wzrost	BDL GUS
6.	Liczba wymienionych nieekologicznych źródeł ciepła	59 (stan na rok 2023)	wzrost	UM Biłgoraja
8.	Liczba zamontowanych instalacji OZE w budynkach użyteczności publicznej	5	wzrost	UM Biłgoraja

Procedura prowadzenia sprawozdawczości oraz weryfikacji i oceny postępów w realizacji zamierzeń strategicznych

Monitoring obejmujący sprawdzenie osiągniętych wskaźników ma miejsce raz na trzy lata pierwszy monitoring w trzecim roku wdrażania strategii (2026 r), ostatni w 2035 roku.

Jednostki organizacyjne oraz komórki urzędu odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań (zgodnie z zakresem powierzonych obowiązków) przekazują Opiekunowi Strategii w terminie **do końca kwietnia** informację na temat aktualnych wartości wskaźników oraz możliwych trudności i problemów we wdrażaniu proponowanych kierunków działań.

Na podstawie tych danych **Opiekun Strategii - Referat Strategii i Planowania Inwestycji**, przygotowuje sprawozdanie z realizacji Strategii **do dnia 31 maja** w Raporcie o stanie gminy i przedkłada je Burmistrzowi oraz Radzie Miejskiej. Następnie wyniki monitoringu publikowane są na stronie internetowej Miasta.

Procedura aktualizacji Strategii

Przegląd i aktualizacja dokumentu Strategii Rozwoju będzie mieć miejsce w połowie okresu obowiązywania Strategii, dopuszcza się także taką możliwość w przypadku wystąpienia uzasadnionej konieczności aktualizacji. W sytuacji potrzeby realizacji przeglądu strategicznego bądź stwierdzenia przez Opiekuna Strategii (np. w celu wprowadzenia zmian) zostaną przeprowadzone następujące działania:

1. Burmistrz Miasta na sesji Rady Miejskiej przedstawia **wniosek o rozpoczęcie procesu przeglądu strategicznego**.

2. W oparciu o decyzję Rady Miasta Burmistrz określa **sposób przeprowadzenia aktualizacji** (praca własna / podmiotu zewnętrznego) oraz przygotowuje harmonogram procesu aktualizacji Strategii.
3. W ramach procesu weryfikacji i aktualizacji poddane mogą zostać:
 - o zapisy zawarte w części diagnostycznej – poprzez odniesienie się do aktualnych danych statystycznych oraz wyników analiz,
 - o wizja rozwoju Miasta i jej aktualność w kontekście zmian zachodzących w zakresie zasobów Miasta i jego otoczenia (powiatu, województwa, kraju),
 - o cele strategiczne, operacyjne i ich adekwatność do zweryfikowanej wizji rozwoju,
 - o kierunki działań,
 - o Obszar Strategicznej Interwencji.
4. Zaktualizowana Strategia jest przekazywana do konsultacji społecznych.
5. Po konsultacjach aktualizację Strategii przedstawia się Radzie Miasta.

Ewaluacja ex-ante

Po opracowaniu ostatecznej wersji Strategii, a przed rozpoczęciem jej wdrażania przeprowadzona została tzw. ewaluacja uprzednia (ex-ante), w zakresie następujących kryteriów:

- *trafności* – analizie poddane zostaną: adekwatność postawionych celów i wybranych do realizacji zadań do zidentyfikowanych problemów, potrzeb i posiadanych zasobów;
- *skuteczności* – czy wyznaczone cele są możliwe do osiągnięcia poprzez zdefiniowane priorytety i działania;
- *efektywności* – ocena dotycząca tego, czy zdefiniowane cele są uzasadnione pod względem przewidywanych nakładów finansowych;
- *spójności* wewnętrznej i zewnętrznej dokumentu.

Po przeprowadzonej ewaluacji ex-ante rekomenduje się Strategię do wdrożenia.

Zgodność Strategii z dokumentami wyższego rzędu

Cele strategiczne wyznaczone w Strategii Rozwoju są zgodne z założeniami programowymi dokumentów wyższego rzędu. Strategia jest spójna z obowiązującymi aktami strategicznymi, planistycznymi oraz operacyjnymi obowiązującymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym, ponadlokalnym i powiatowym, które mogą być istotne dla realizacji polityki rozwoju miasta Biłgoraja, w tym w szczególności ze:

- Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030.

Ramy finansowe i źródła finansowania

Ujęte w Strategii kierunki działań zostały skosztyrowane, co stworzyło ramy finansowe dla całego dokumentu. Łączna kwota realizacji Strategii wyniosła **175 mln zł**. W celu realizacji zaplanowanych kierunków działań konieczne jest zapewnienie zróżnicowanych źródeł finansowania, tj.:

- środki własne gminy – środki zabezpieczone w budżecie miasta Biłgoraja na realizację planowanych inwestycji w całości lub jako część środków przeznaczonych na dany projekt np. w formie wkładu własnego do projektów finansowych ze środków zewnętrznych;
- środki pozyskane z Unii Europejskiej – możliwości pozyskania funduszy unijnych w ramach nowej perspektywy finansowej na lata 2021-2027 z programów krajowych i regionalnych, m.in. Funduszu Odbudowy, Europejskiego Funduszu Społecznego czy Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko na lata 2021-2027; Program LIFE; Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki; Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego; Fundusze Europejskie dla Lubelszczyzny 2021-2027);
- pozostałe programy europejskie, m.in. EOG i Fundusze Norweskie;
- środki z budżetu Państwa m.in. dotacje celowe z Ministerstw, Fundusz Inwestycji Lokalnych, Program Inwestycji Strategicznych i inne;
- środki funduszy celowych np. Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Banku Gospodarstwa Krajowego, Funduszu Pracy, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej;
- środki z programów europejskich i krajowych dedykowanych dla organizacji pozarządowych np. Aktywni Obywatele;
- środki pochodzące od prywatnych inwestorów (inwestycje realizowane w całości przez osoby prywatne lub w częściowo z udziałem gminy w formule partnerstwa publiczno-prywatnego).

Tabela 28. Szacunkowe ramy finansowe Strategii Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024 - 2035

lp.	Obszary strategicznego rozwoju miasta Biłgoraja	Szacunkowy koszt (PLN)
1.	Obszar społeczny	25 mln zł
2.	Obszar gospodarczy	10 mln zł
3.	Obszar przestrzenno - środowiskowy	140 mln zł
SUMA:		175 mln zł

Spis tabel, rysunków i wykresów

Tabela 1. Zmiana liczby ludności (%) w latach 2017-2022 w mieście Biłgoraju oraz jednostkach porównawczych	9
Tabela 2. Gęstość zaludnienia w latach 2018-2022 w mieście Biłgoraj oraz jednostkach porównawczych (os./km ²)	9
Tabela 3. Współczynnik obciążenia demograficznego w mieście Biłgoraju oraz innych jednostkach porównawczych w latach 2018-2022	12
Tabela 4. Wyniki egzaminów ósmoklasistów (%)	13
Tabela 5. Liczba uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych w przeliczeniu na oddziały*	14
Tabela 6. Odsetek mieszkańców korzystających ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej w latach 2018-2021*	15
Tabela 8. Wydatkowanie na realizację zadań publicznych w latach 2018-2022	16
Tabela 9. Planowana kwota wydatków na realizację Programu Współpracy Miasta Biłgoraj z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w latach 2018-2022 (zł)	17
Tabela 10. Przyznane dotacje na realizację zadań z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (zł) w mieście Biłgoraju	19
Tabela 11. Liczba przychodni na 10 tys. mieszkańców w latach 2018-2022 w mieście Biłgoraju i innych jednostkach porównawczych	19
Tabela 12. Liczba mieszkańców na 1 aptekę ogólnodostępną w latach 2018-2022 w mieście Biłgoraju i innych jednostkach porównawczych	20
Tabela 13. Zmiana liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (%) w latach 2018-2022 w mieście Biłgoraju oraz innych jednostkach porównawczych	22
Tabela 14. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w latach 2018-2022	23
Tabela 15. Wpływy (dochody) do budżetu Miasta Biłgoraja z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) na 1 mieszkańca*	26
Tabela 16. Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na km ² w latach 2018-2021* ..	28
Tabela 17. Liczba obiektów gastronomicznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2018-2021	28
Tabela 18. Długostrawnie bezrobotni na 1000 osób w wieku produkcyjnym w latach 2018-2022 w mieście Biłgoraju i innych jednostkach porównawczych	29
Tabela 19. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w latach 2018-2022 (%)	31
Tabela 20. Przeciętne wynagrodzenie brutto (zł) w powiecie biłgorajskim*	31
Tabela 22. Udział powierzchni terenów zieleni w powierzchni ogółem (%)*	32
Tabela 23. Odsetek korzystających z urządzeń sieciowych w 2018 i 2021 roku (%)* ..	35
Tabela 24. Odsetek mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków w 2018 i 2022 roku (%)	35
Tabela 25. Udział powierzchni objętej uchwalonymi obowiązującymi MPZP (%)	37
Tabela 26. Stan Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP) na terenie miasta Biłgoraja na podstawie Karty Charakterystyk JCWP	73

Tabela 27. Czystość rzeki Łady.....	74
Tabela 28. Stan Jednolitych Części Wód Podziemnych (JCWPd) na terenie miasta Biłgoraja.....	75
Tabela 29. Wybrane dokumenty wykonawcze miasta Biłgoraja	88
Tabela 30. Szacunkowe ramy finansowe Strategii Rozwoju Miasta Biłgoraja na lata 2024 - 2035.....	94
Rysunek 1. Rozkłady stężeń zanieczyszczeń w 2017 roku	33
Rysunek 2. Rozkłady stężeń zanieczyszczeń w 2021 roku	34
Wykres 1. Liczba ludności miasta Biłgoraja w latach 2013-2022.....	9
Wykres 2. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w 2013 oraz 2022 roku w mieście Biłgoraj oraz jednostkach porównawczych	10
Wykres 3. Zameldowania i wymeldowania w mieście Biłgoraju w latach 2018-2021*	10
Wykres 4. Saldo migracji na 1000 mieszkańców*	11
Wykres 5. Udział liczby ludności według ekonomicznych grup wieku w 2018 roku (L) oraz w 2022 roku (P)	12
Wykres 6. Dzieci w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego w przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat*	14
Wykres 7. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców w roku 2018 oraz 2022.....	16
Wykres 8. Liczba czytelników bibliotek publicznych na 1000 ludności	17
Wykres 10. Wydatki na 1 mieszkańca w Dziale 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego (zł).....	18
Wykres 11. Udział wydatków w Dziale 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem w roku 2018 i 2022 (%)	18
Wykres 12. Wydatki w Dziale 851 – Ochrona zdrowia w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2018-2021* w mieście Biłgoraju oraz jednostkach porównawczych.....	20
Wykres 13. Wydatki miasta Biłgoraja na programy profilaktyczne dla mieszkańców w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2018-2022 (zł)	21
Wykres 14. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w CEIGD na 1000 mieszkańców.....	22
Wykres 15. Udział dziesięciu kluczowych dla miasta Biłgoraja obszarów działalności podmiotów gospodarczych wg sekcji PKD 2007 w 2022 roku (%)	24
Wykres 16. Innowacyjność – liczba firm z sekcji M (działalność profesjonalna, naukowa) na 1000 mieszkańców w latach 2018-2022.....	24
Wykres 17. Dochody miasta Biłgoraja w latach 2018-2022 (w tys. zł).....	25
Wykres 18. Wpływy (dochody) do budżetu miasta Biłgoraja z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) na 1 mieszkańca*	26
Wykres 19. Wydatki bieżące i majątkowe inwestycyjne* miasta Biłgoraja w latach 2018-2022 (w tys. zł).....	27
Wykres 20. Kwota zadłużenia budżetu miasta Biłgoraja – zobowiązania z tytułu kredytów i pożyczek w latach 2018-2022 (w tys. zł)	27
Wykres 21. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych w mieście Biłgoraju w latach 2018-2022	29

Wykres 22. Struktura płci wśród zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2018 (L) oraz 2022 (P)	30
Wykres 23. Udział osób powyżej 50 roku życia wśród zarejestrowanych osób bezrobotnych w 2018-2022 (%)	30
Wykres 24. Udział odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów zebranych w ciągu roku z gospodarstw domowych w 2018 i 2022 roku (%)	36
Wykres 25. Mieszkania oddane do użytku na 10 tys. mieszkańców w latach 2018-2022	37
Wykres 26. Liczba czynnych przystanków komunikacji zbiorowej na 1000 mieszkańców*	38
Wykres 27. Długość ścieżek rowerowych w przeliczeniu na 100 km ² *	39